

Ο ΛΟΓΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΛΚΟΥΣΗΣ

ΤΗΣ ΥΛΗΣ:
Α. ΠΡΑΣΙΝΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠ. ΜΑΜΜΕΛΗΣ: Ανθρωμοί. — ΑΛΕΚΟΣ ΔΡΑΚΟΣ: 'Ο Χορός των 'Ωρών ('Από τόν «'Επιτάφιο του Ναρκίσσου»). — ΑΠ. Ν. ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ: Μεσσίας (Πορική ανιστόρητα). — ΦΙΛΗ Κ. ΒΑΤΙΔΟΥ: Θάνατος. — Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ: Οί Στίχοι μου. — ΔΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ: Στό Δρόμο του Χωριού, 'Η Νύχτα στην 'Ακρογιαλιά ('Από τή σειρά «Γαλήνη στό Χωριό»). — ΨΥΧΑΡΗΣ: 'Ορθογραφικά, Σημειωσούλα σέ μιάν ὁπάντηση. — ΠΙΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ: Τονικά. — ΘΡ. Α. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ: Τό Στρατήγημα τῆς Ζωῆς. — Α. ΠΡΑΣΙΝΟΣ: 'Η Κόλαση τοῦ Δάντε 'Αλιγέρι (ἄσματα τριακοστό πρῶτο, τριακοστό δεύτερο). — Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥΣ: Μιά δοκιμή γιά ἄπλό ὕφος. — 'Ο Ρομπινσόν Κροῦσσος (DANIEL DE FOE). — ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΣΠΑΡΤΙΑΤΗΣ: Θέαμα. — ΑΓΓ. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ: Τό 'Εκπαιδευτικό μας Πρόβλημα II (Συνέχεια). — Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ: Γλωσσολογικά — Τά 'Αβάρδος, 'Ακριβός κτλ. — ΓΡΑΜΜΑΤΑ: (ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΛΛΑΣ: Θρασύβουλος Καστανάκης. — ΑΝΤ. ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ: 'Ομ. Μπεκὲ «Δὸν Κιχῶτης». — ΦΟΙΒΟΣ ΑΝΑΤΟΛΕΑΣ: Θρασύβουλου Σταύρου «Δρόμοι καὶ Μονοπάτια». — ΑΙΜ. ΑΛ.: Κώστα Οὐράνη «Οἱ Νουσταλγίες»). ΧΡΟΝΙΚΑ.

ΠΟΛΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Πέρα, Γεσίλ Σοκάκ, ἀρ. 29, Διαμερίσματα Μπουγδάνου

Τύπ. Μακρίδου, 'Αλευρόπουλου - Γαλατά.

ΤΙΜΗ ΚΑΘΕ ΑΡΙΘΜΟΥ { ΓΡ. 25
ΦΡ. 2.20

Ο ΛΟΓΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΓΛΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΛΚΟΥΣΗΣ Α. ΠΡΑΣΙΝΟΣ
Yéchl Sokak № 29, App'tments Bougdanos.
PÉRA — CONSTANTINOPLE

ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Ἑσωτερικοῦ	Ἐξωτερικοῦ
Χρονιάτιξη Γρ. 250 ₯ Φράγκα. 24	
ἐξάμηνη τὰ μισά.	ἐξάμηνη τὰ μισά.

Ἄλλο «Λόγος» εἶναι ἐλεύθερο βῆμα γιὰ ὅσους αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξωτερικεύσουν τὴ σκέψη τους καὶ τὴν καρδιά τους. Τὰ ἔργα τὰ γραμμένα σὲ ξένη γλῶσσα — θεωροῦμε ξένη καὶ τὴν καθαρεύουσα — θὰ μεταφράζονται, γιὰ νὰ δημοσιευθοῦν, σὴ γλῶσσα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Ἄλλο «Λόγος» ἀγγέλλει ἢ κρίνει, ἀναλόγως μὲ τὴ σπουδαιότητά του, κάθε βιβλίο, φτάνει νὰ σταλοῦν σὶ γραφεῖα του δυνάστη τοῦ ἔργου. Τὰ ἄρθρα καὶ οἱ κριτικὲς ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἀτομικὴ γνώμη ἐκείνου ποὺ τὰ ὑπογράφει.

Ἄλλο «Λόγος», μὲ τὸν ὅποιον ἐνώθηκε ὁ «Διώνυσος» ἀπὸ τὴν τρίτη χρονιά, δέχεται ν' ἀλλάξει τὸ φύλλο του μὲ τὸ φύλλο κάθε περιοδικοῦ καὶ κάθε ἐφημερίδας, δικῆς μας ἢ ξένης.

Ἄλλο «Λόγος» δέχεται σὶ σαλόνι του — Πέρα, Γεσίλ Σοκάκ, ἀριθ. 29, πίσω ἀπὸ τὸ Θέατρο Βαριετέ, Διαμερίσματα Μπουγδάνου, κάθε Τρίτη βράδι, ἀπὸ τὴν 7 ὥς τὴν 9, ὅσους γνωστοὺς ἢ ἄγνωστους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ ἔργο του.

Ο ΛΟΓΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Γ'. — ΑΡΙΘ. 11

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1921

ΠΟΛΗ

ΛΥΤΡΩΜΟΙ

— Πάρε, παπᾶ, τὸ δυσκοπότηρο
καὶ ἀκλόυθα με,
ψηλά, πέρα ἀπ' τὸ λόγγο
κάποιος ξεφυχάει.

Πάρε, ταχειὰ μεταλαβέ τον καὶ συχῶρα τον,
νὰ εἶν' ἄπροπο ἀμετάλαβος
νὰ πάη.

Εἶναι, παπᾶ μου, ὁ τρίτος γιὸς
τῆς δόλιας' μάνας μου,
ποὺ μπρὸς του οἱ Λάγροι ἀμύροισι
τὴν κομιτιάσαν.

τῆς ἀδερφῆς του ἐκδικητῆς καὶ τοῦ πατέρα μου,
ποὺ ὡς τὴν ματότρυπες του ἀδειάσαν,
ἀπ' τὰ δασά του στήθια

τῶν παλμῶν τὴ μάνα ἀχνίζοντας
ξερεῖζωσαν καὶ ἀπ' τὸ αἷμα τῆς,
τοῦπαν σταλιά νὰ μὴν ἀφίσση.

Πάρε, παπᾶ, μὲ πρίγει ἡ θλίψη
οὐκ εἰς τῆς θύμης

καὶ ὁ ἀργασωμὸς μὴν τοῦ διαβῆ ἡ ψυχὴ
ποὶν κοινωνήση

Ξεκίνησαν πίσω ὁ ἀδελφὸς καὶ μπρὸς ὁ γέροντας
 ἀλλάλητος, μὴ θλιβερῇ
 τῇτ' ὄψη καὶ τῇ σκέπῃ
 σταυροκοπιῶνται ὅθι διαβαίνει ἡ Θεία Μετάληψη
 κί' ὁλοῦθε ἀμίλητα ρωτοῦν
 σὰ ποῦ θὲ νὰ κοιτήσῃ.
 Περνᾶν τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ,
 περνᾶν τὰ μνήματα,
 περνᾶν τὸ γινώσμα, ὅπου τὸ κλειοῦν
 δυὸ κυπαρίσσια.
 Πίσω τους φερόνται οἱ ἀγριελίς
 καὶ πᾶν δοῦλεντες
 κί' ἀπ' τὴς ψηλοκορφῆς γλοκειὰ
 τοὺς δροσοδέτραι πῦρα βουήσια
 τώρα, ποῦ ἀπὸ ἐλαιοῦσια χέρσα
 καὶ χωράγια ἀπόμερα
 κί' ἀπὸ πανόρχαια κέδρα κι' ἔλαια
 γοργοπερνᾶνε
 κί' ὅθι γλυκὰ τὰ τρυφερά καὶ λεγερά
 τρεμίσματα
 τῶν μικροπτερόφων
 καὶ τοῦ ἀηδοῦ ξεχωριστὰ ἀγοικᾶνε.
 Καὶ σμίγαν οἱ πελαγισμοὶ
 στὸ ἄδρὸς τῶν φύλλων θρόισμα,
 τῆς ἀρμονίας ψεύοντες τὸ ὄριον
 σ' ἓνα τόπο,
 ποῦ ἀνθρώπινοι λαρυγγισμοὶ καὶ λυρισμοὶ
 δὲν ἀγγισαν

μὰ τῆς μαγίας τὸ ἐναρμόνιο σύνολο ἀπορνήναι μόνο,
 ὁ κερομύτης κότσυφας, ὁ μικροκέλαϊδος,
 ποῦ στὸ ἄδειο ἀνευχοκρίμασις ἀπ' τὸ κλισί του ὠρολογίζει
 σ' ἓνα χηρὸ τρυγόνι, ὅπου γιέρερμα, ἀπ' τὰ πόκλαδα,
 ἄγλυκα τὸν καῦμό του
 μονομονορίζει.

Καὶ περπατᾶν καὶ πάει μπρὸς τώρα ὁ ἀδελφός
 ξεμπλέκοντας
 μὲ τὸ κορμὶ τὰ πόκλαδα τῶν θάμνων,
 ποῦ ὡς λυγοῦσαν,
 σμίγοντας πάντα ἀπ' τὸ δρομὶ,
 σ' ἓνα ἀνθισμένο ἀγκάλιασμα
 κλειοῦσαν τὸ διάβα· κί' ὡς γοργὰ
 κεῖθε λοξοδρομοῦσαν,
 τὸν ὁδηγὸ του εἶδε ὁ παπᾶς· τὰ χάνεται
 σὰ σίφουντας
 πίσω ἀπ' τὸ μαῖκρος τῆς ματιᾶς·
 κί' ἀπὸ μακριὰ ἀγοικᾶνε:
 «Σ' ἀκαστερὸ σιὴ λεῦκα μετρὸς ποῦ θὲ νὰ βρῆς.
 Τὸν ἄρρωστο,
 πὼς πρόκαμες πᾶν νὰ τοῦ πῶ.
 Κί' ὁ ἱεροεργὸς γοργὸς τραβᾶει.
 Φτάνει ὁ παπᾶς πέρα ἀπ' τὸ λόγγον
 στὰ γκρεμὰ τὰ πᾶρθενα
 κρατιόντας θρήσκα τᾶ χραντα
 τοῦ Θεοῦ Αἰμίτου.
 Στὸ πέρασμά του

φιερωνγᾶν ἀγριοπερίστερα,
ἐρημικοὶ σιτὴ σιωπῇ σκοποὶ
τοῦ κρῦου Θανάτου.

Νὰ τὴν / κι' ἡ λεῖθα, δλον γιγάντια
μπρός του ὑψώνεται
ἀρχαῖο ψηλόκορφο μεσ' σὲ λευκόφλοῦδα δειτιρά,
ποῦ ἀνθοῦσε
λεονιδιές καὶ κουμαριές καὶ τρικουνιές
τὰ κύκλωσαν
καὶ μικρογλοκοκτρασιές πυκτόφυλλες
κι' ἀκροκεντροῦσες.

Ξάφνω ἀπ' τὰ φύλλα πίσω ἔνα κεφάλι ἄκορμο πρόβαλε
καὶ λείε βλέφαρομίλητο σὶν ἡριὰ τὰργολυγίσση·
ἔνα ἀτσαλένιο χέρι στοργικὰ τὸν ἔσπευε
κι' ἔκλεισε πίσω ἡ φυλλωσιά,
γὰ βουβασιά
γύρω τάνθισση.

Ἰέσ' σιτὴ σπηλιά, σὲ μιὰ γωνιά, πᾶ σὲ κλωνιὰ ὀλοπράσινα
νέοκοφτων βλάχτων, πὶὸ ἀπαλῶν
κι' ἀπ' τὴ χλωρὴ τὴ φτέρη,
βαριά, λές, ρογχανάσανε ἕνας πλάτατος πνεοῦμενος,
γίγαντας κόσμον ἀλλοινοῦ,
ποῦ τοῦστησε ὁ χαμὸς καριτέρι.
Σ' ἕνα κανιῆλι παρεκεί
χλωμὸ ἕνα φῶς τρεμόσβυτε
ἐμπρός σὲ κάποιο εἰκόνημα ἀσημένιο,
θυμητικὸ παλιοῦ καιροῦ, ποῦ τὰ περθεῖα του ἄντενα

τῷομιγε μὲ τίς προσευχές
τῷοιο παιδί.
τὸ σιδερένιο.
Στὸν τοίχο τὸ γυμνὸ τᾶρατα ἀργοῦν,
παραποινάρικα
κι' εἴν' γιαταγάνια, δαρμασινὰ καὶ μαυρομάνικα
καὶ λάζοι
ντουφέκια δίκαντα, μοιὰ·
κι' ἀστραφτερὸ σὶν πλῶ του,
καιροῦ πισιόλι μτρούντζινο,
μὲ μποῦκα ἀπατωτή,
ματιάζει.

—Γύρνα, ἀδερφε, κι' ἦρθε ὁ παπᾶς,
ποῦ ὀλονοχίς μοῦ γόρενες,
τὴν Ἄγια Κοινωνιά
τὰ σοῦ χορίση.
Σήκω, τῆς πίστης σοῦφτερε τὸ οὐρανικὸ ψυχόδροσο,
τὴν ἔρημη ψυχὴ σοο
τὰ δοοσίση—.
Σάν ἀπὸ λήθαργο, γὰ σὸν ἀπὸ ἄλλο κόσμο, ἀλάλητος
τῆραξε γύρω κι' ἀνακάθισε μὲ βία·
κι' ἦταν ὠραῖος κι' ἦταν τίος κι' ἦταν παλλήκαρος
καὶ τὸν παπᾶ θαμποῦρωροῦσε
μὲ ἀγωνία.
Φιλᾶ τὴ σκέπη ὁ λειτουργὸς τῆς Θείας Μετάδοσης
καὶ σκυθρωπὸς περνάει τὸ πετραχήλι.
δοῦ δάκρυα ἀπ' τὰ ματόκλαδά του προβοδίζοντε

τίς ἱερὲς εὐχέει, ποὺ θλιβερὲς

τοῦ φερόναι ἀπ' τὰ χεῖλη.

Κεῖ ὡς λόγιον καὶ ἰσχυράντα Μυστήρια τὸν μετέλαβε,

βέθιο, βραχνὸ βογγόφωνο ἀγρικῶ:

— «Παπᾶ, πρὶν ξεψυχήσω,

πὼς τὸ κορμὶ μου ἀπ' ἁμαρτία πυρθάνο ἀπόμεινε

μῆθε καὶ σχώρη ἀκούοντας

τὸ λόγο ποὺ θὰ σοῦ ἱστορήσω.

Χρόνο καιρὸ, μεσ' στὰ βουνὰ παλεῶω

καὶ γιγάντια

χαλνώντας μόνο ἀμόρφτους·

κι' ἂν ἀγριεύω

πάνω σ' ἀβάφιστα κορμιά.

οὐκ ὄρνιο αἰμόχαρο,

τῆς μάνας μου ἡ στερνὴ ματιὰ μου ἔωπε

κι' ἀντρεϊέω.

Τῇ γόνυια τέρφανοῦ καὶ τῇ ἐρμιά του μόνο ἀγκάλιασα

σὶν κοσμοχαλασιὰ·

καὶ σὶν κακοῦργα λάγνα ἀντάρα,

τὸ θρόνο τῆς παρθένας, τῆς ἀτίδους,

τῆς ἀδερφῆς μου ὁδηγώντας με ἡ λαχτάρα.

Σαβανοκόφτες Μοῖρες τὴν ψυχὴ μου, νύχτια, ἀεμάτωναν

κι' ὁ μαυροφόρος σκλαβομῶς,

ποῦ εἶναι σβυσμός μου ὁ λυτρωμός του,

καὶ πύρρυνε τὸν πόθο μου, σὶν σκοτωμό, σὶν ρήμαγμα,

τοῦ κύρη μου ὁ καρδιοσωμός

κι' ὁ ματωμός του.

Ἐγὼ εἶμαι ἐκείνος, παπᾶ, ποὺ δὲν ποιεῖ

καὶ τρώει τίς ἄλλοσσοι.

Μὲ λὲν δευό, μοῦπαν στοιχειό

καὶ σύγνεφο μὲ λένε·

τῆς μπόρας εἶμαι ὁ γιὸς καὶ τῆς ἐκδίκησης,

δὲ ξέρω πὼς γελοῦν μὰ οὔτε πὼς κλαῖνε! ..

.

Βγαίνει, παπᾶ, ἡ ψυχὴ μου,

ξαναβλόγα με,

ψηλάθε μὰ φωνὴ μου λείπει

πὼς δὲ θάρσῃ

ἀστροπελέει νὰ γινῶ χιλιόφλογος

τῇ ρίζα καὶ τῇ γότρα τους

νὰ σβύσω! —

Καὶ τὸ κορμὶ τὰμόλυντο βαρὺ ξανάπεισε

ὀργανέμενο ἀπ' τὴν ψυχὴ,

ποῦ φτερουγάει

σκορπίζοντας σὶν λείψανο μῦθα, ἐκδοιὲς κι' ἀρρώματα·

μὰ κάποιος ἰακιδόκορμος σκυψτό

ποῦ θλιβερά μονολογᾷ,

μὰ καρμπύρα ἀδράχνει

κι' εἶναι λίζο δίκοπο

τὰ ζώνεται κι' ἀρματωμένος γιὸς

μιας νέας Ἀστάρτης

σιταυροκοπιέται, σκοτωμούς τυρεῖται

κι' ἀράσσει

ἀπ' τὴ σπηλιὰ τὴν ἀοπλή

φεύγει ὁ παπᾶς ἀντάρτης.

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΩΡΩΝ

Γέρω σου οί *Ωρες σέρνουν τὸ χορό,
σέρνουν τὴ μέρα χερσικρατημένες,
σὺ κρινόχερρά τους λουλουδοσωρό,
ραίνοντε τὸ ξάδι σιωπηλῆς θλιμίνες.

Γέρω σου οί *Ωρες δάκρυ στοργικῶ,
Ραδιὸ διαμάντι οἱ θλιμίνο κρῖνο,
ἐρημιὰ σὺ δάσο μέσ σι *Αρκαδικῶ
κι' ἡ *Ηχὼ διπλώνει τὸν πικρὸ τους θρήνο.

*Οντινένια θάμπη τᾶνλα τὰ κορμιά,
δὲν πατοῦν τὴ χλόη, τᾶνθα δὲν ἀγγίζουσ,
μῖς *Ηλέσις ἀφᾶς τὴν ἀναθυμιά,
σὰ λιβάνι μύρο γέρω σου ἀντρίζουσ.

ΔΛΕΚΟΥ ΔΡΑΚΟΥ

ΠΟΡΙΚΑ ΑΝΙΣΤΟΡΗΤΑ

ΜΕΣΣΙΑΣ

Καὶ πέρις ταξιδευτῆς, παλιῶν καὶ νέων γέρον
ἀστείρεντα κι' ἀπόδισια τῶν *Ηλυσσίων τὰ μίκρη
δίχως ζαημό, ὅτε δάκρον,
δίχως τὸ μῦρο τὸ λουστὸ τοῖ Μαρθικῶντε μύρον.

Ταξιδευτῆς θεϊκῶ ξανά, Μεσσίης μοιτέρεσσ κόσμος,
τ' *Αληθινοῦ, τοῦ *Ωραίου κι' *Αγροῦ τινάψω τὸ κατήμι,
δίχως στανροῦ καυφί λη-
στρικῶ, καὶ δίχως στανροῦτῆς *Εβραῶν φυλάκοι μπερὸς μου.

Χωμάτων χῶμα καὶ ψυχὴ τ' ἀνέμου ἢ πνοῇ σάν πρωῒα,
σκέψη ἀπὸ φῶς ἄγνῶ, καὶ φῶς μὲ σκέψη φωταυθένια,
καὶ νά! πειάει σάν ἔννοια—

ἔννοια σὺ δόγμα τὸ τοφλὸ μὲ σμαραγδένια φῶτα.

*Εγὼ μαι ὁ Μεσσίης σκέψτε δῶ, καὶ γὰρ μαι ἡ λάλα διάνια,
λάλημα τρώθω ἀνθρωπινῶ, κι' ἀνθρωπινὰ σιμόνι—
σιδὸν πὶθ ψηλὸ τὸ θρόνο.

—*Ελάτε κροῦτω τὴν ὀστερὴν κι' ἀληθινὴ καρπᾶνα!

ΑΠ Ν. ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ

ΘΑΝΑΤΟΣ

Στοῦ Αἰλιντοῦ τὴν *Εμορφιά καὶ κρουφὰ πεθαίνει!...

*Οχι πουλί, λουλουδι, ἀχὼς, ἀνθρωπος πεταλλοῦδι...

Καὶ ἀφαντο κι' ἀθώρητο, μὲ Δύναμη γραμμένη.

Μὲ πνέμα, μέσ στοῦ *Απύρατου τὸ *Αθάνατο Τραγοῦδι...

Κάποιος χαρὼς χρυσόπειρο, πρὸ ἀγροφιλλῆ ἔνα θᾶμμα...

—Τὸ τοιῶθεῖς σὸ πρὸ ἐφᾶντεσαι ψυχὴ μου ἀπ' τὴν *Αφάνεια.

Κ' εἶναι γραφτὸ σὺ ἀδάκρυτο τῆς Φύσης μικροκλᾶμμα

Στὸ αἷμα πρὸ βᾶφει δλόγισσι σὰ σόγνεσσ τὰ Οὐράνια!

Σκόσιγ

ΦΙΛΗ Κ. ΒΑΤΙΔΟΥ

ΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΜΟΥ

Δικά μου οἱ Στίχοι, ἀπ' τὸ αἷμα μου, παιδιά.

Μιλοῦντε, μὰ τὰ λόγια σάν κορμάτια.

τὰ δίνω ἀπὸ τὴν ἴδια μου καρδιά,

σάν δάκρυα τοῦς τὰ δίνω ἀπὸ τὰ μύτια,

Πηγαίνουν μὲ χαμόγελο πικρό,

ἀφᾶς τὴ ζωὴν ἀνιστορίζω τόσο.

Ἡλιο καὶ μέρα καὶ ἥλιο τοὺς φορῶ,
ζῶνῃ νὰν τᾶχουν διαν θά νυχτώσω.

Τὸν οὐρανὸν ὀρίζουνε, τὴ γῆ.

Ὅμως ζῶτιοῦνται ἀκόμα σὰν τί λείπει
καὶ πλήττουνε καὶ λυώνουν πάντα οἱ γιοὶ
μητέρα ποὺ γνωρίζανε τὴ Λύπη.

Τὸ γέλιο τοῦ ἀπαλότερου σχολοῦ,
τὸ πάθος μάταιο χρόνῳ τοῦ φλαούτου
εἶμαι γι' αὐτοὺς ἀνίδεος ρήγας ποὺ
ἔχασε τὴν ἀγάπῃ τοῦ λαοῦ του.

Καὶ ρεύουνε καὶ σβύνουν καὶ ποτὲ
δὲν παύουνε σιγὰ σιγὰ νὰ κλαίνε.

Ἀλλοῦ κοιτῶντας διάβαινε, θνητέ,
Λήθη, τὸ πλοῖο σου φέρε μου νὰ πλένε.

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Ἀπὸ τὴ σιγῆς • ΓΑΛΗΝΗ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ •

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Καλῶς τὴν ἄστρα Ἀνατολή! Τὰ μάτια μου πλαταῖναν
γιὰ νὰ δεχτοῦν τὰ κάλλη σου στὴν αὐγινὴ γαλήνη.

Πὼς νοιώθει τᾶνθι τὴ δροσιὰ νοιώθω βαθεῖα στὸ νέο μου
αἷμα τὴ χάρη τῆς ζωῆς. Ὅλα εἶναι ἀπλὰ καὶ ὥραϊα,
σὰν ἥλιον φῶς. Πόσο λαμπρὸς περνῶ μέσα στὸ φῶς του!

Θαρρῶ πὼς εἶμαι διάφανος τόσο σὰ νὰ μὴν εἶχα
παρὰ ψυχὴ. Σκέψη καμιά, θλίψη καμιά, οὔτε πόθος...

Δαλοῦν πουλιά... Τὰ δέντρα θροσοῦν... Παλιὸ τραγοῦδι λέγε
γιὰ τὴ γλυκεῖα-γλυκεῖα ζωὴ ποὺ δὲν πιστεύει χάρο.

Ἡ ΝΥΧΤΑ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ

Ἡ νύχτα λὺς κ' ὑψόφουνταν μὲ τὴ φωνὴ τοῦ γρύλλου
ἀπ' τὴν πλαγιά πρὸς τὶς κορφές καὶ ἀπ' τὶς κορφές στάσιέρια
μονότονα, περπατηχιά, χαϊδεύοντας τοὺς κόαμους.

Κι ἀγάλια-ἀγάλια ἡσυχάσαν οἱ ὄρμεις ποῦχαν ἀνάφει
τὴ μέρα οἴμπως πυρκαγιές, σιτὸν ἥλιο γιὰ νὰ φωτίσουν:
οἱ ἀναμαλλιάρηδες θεμοὶ ποὺ τὰ βουνὰ προσιάζουν
καὶ κάνουν τόπο νὰ διαβοῦν καὶ οἱ ἐλπίδες πῶλη μέρα
κατάματα κοιτάζουνε τὸν παινεμένον ἥλιο
καὶ τραγοῦδοῦν... Μήτε χαρὰ καὶ μήτε λύπη... Εἰρήνη...

Ἐνα φεγγάρι μοναχὰ στὴ νύχτα ταξιδεύει
γαληνεμένο, σιωπηλό, θαρρεῖς καὶ συλλογιέται.

Ἀκούω τῆς πλάσης τὴν προὴ μὲς σιῶ νερῶν τὸ φλοῖσφο,
βλέπω τῶν κόσμων τοὺς πολμοὺς σιῶν ἄστρων τὴν τρεμούλα
καὶ νοιώθω μῦθε μέσα μου καὶ μῦθὰ ὀλόγυρά μου.

Ἡ ταπεινότη μου πολλὴ καὶ ὅλα σὲ μένα σκέβουν
μὲ καὶ σὰ χαμόγελο μητέρας στὸ παιδί τῆς.

Στὰ σπλάχνα ἡ εὐγνωμοσύνη μου σὰ μῦθο μὲς σιῶν κρήνη.
Κι ὅπως κοιτάζω στὰ ψηλά θαρρῶ μὲς σιῶν ψυχὴ μου
πὼς τὸ φεγγάρι σιωπηλὸ καὶ συλλογιώντας πάει...

Καὶ σὰν περνοῦν στὴ σκέψη μου δυὸ μάτια ἀγαπημένα
λέγω γιὰ ὑπέριστη χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀγάπῃ.

Πῶς 1921.

ΔΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ

Είναι άπελπισμός νά καταγίνεται κανένας σέ όποιο ρωμαϊκό ζήτημα κι άν είναι, γιατί ό Γιομύς στάθηκε πάντα του και πάντα του είναι Ιστολόγος. Πρακτικό νού δέν έχει. Σήμερα όμως άγγάτισε τό κακό, έπειδή στήν Ιστολογία τήν κλασσική, τήν προγονική, κόλλησε ή άοριστία εκείνη της παινεμένης της Άνατολής, πού σά ζή κανένας στή Δύση, άφίνει έντύπωση τόσο παράξενη, τόσο λυπητερή.

Μ' ένα λόγο, ή χαρά μας είναι νά τό κάνουμε όλα θάλασσα. Ποιό της ή τάση μας άφτή δά φάνηκε πού ξάστερα παρά στίς ζήτημα της όμως, πού μοιάζει νά είναι ή μεταρρύθμιση της ορθογραφίας.

Η γλώσσα δέν κανονίστηκε άκόμη, δέν παραδεχτήκανε άκόμη όσκι γράφουνε τήν ίδια τή γραμματική, τό ίδιο τό τυπικό, τό ίδιο ή-χολογικό, τό ίδιο συντακτικό, και γιά νά γίνουμε πού γλίσγορα όλα τό πάντα μιά σωστή άνακατωσύρα. Θέλει τώρα ό καθένας νά κάνει δική του ορθογραφία. Μά τό ναι, παίζουνε σάν τό παιδάκια μί τή φωτιά, χωρίς κανέ νά υποψιαστούνα τι δύσκολο πρῆμα είναι, τι πολύπλοκο, τι βαρή τό ζήτημα τ'ορθογραφικό, σέ κάθε τόπο, σέ κάθε πού τόπου έκο-χή, πούθενά όμως πού άρόλεφτο παρά σήμερα στίς ρωμαϊκό, άκόμη και μεταξί στίς δημοτικιστάδες.

Ο λόγος, στέν περασμένο του άρ. 7-8, σ. 442-453, δημοσίεψε μιά μελέτη γιά τήν τωρινή μεταρρύθμιση τού Έλλιαίου Γιαννίδη, πού άξιζει νά μιλήσουμε γι' άφτή. Τό πρώτο πού θα πώ είναι μάλιστα ή μεγάλη άγάπη και τό έξοχό σίδας μου γιά τό πρῶτο τού τίμου άγωνιστή. Ακριβέ τό άρθρο του—ίσως όμως όχι, καθώς θα τό νομίζη, γιά τό καλό της μεταρρύθμισης, παρά έναντίο της, έπειδή ό Γιαννίδης, πού είναι μεταρρυθμιστής, είναι σύγκαιρα και νους μ' κρίση, ώστε, πιθανό δίχως νά τό θέλῃ, μάς έδειξε πώς άπό καμιά μεριά δέν τό καταφέρνει κανείς νά πιάση τό ζήτημα μ' τρόπο πού νά μήν ξεγλιστρήσῃ.

Τό πού νόστιμο είναι πού περσότερο άπ' όλους τούς άλλους ξεγλίστησε ό Γιαννίδης ό ίδιος, έπειδή δέν καταλαβαίνει κανένας πώς είναι άξίονα θανάτῳ, ένας σπουδαίος μεταρρυθμιστής νά τυνίσῃ, δέ λίω πιά φωνήεντο, παρά σύφωνο. Κι άπτόσο έτσι κανέ: ό φίλος μας, τινίζον-τας καθαρύοντα, πούσιν και τό τέτοια.

Θά πού πῃτε πώς φωνήεντο μάς τυνίζει, άφού ό τόνος στίς Έλλ

τε δά πού τό η σήμερα πιά φωνήεντο δέν είναι, παρά σκέπτο σύφωνο, δηλαδή καθαρά Βουσα πύθουσα και τό παρόμοια.

Θεοφάνερο πώς έτσι πρέπει νά γράφονται. Κάθε άλλη γραφή, ά-σπῃ.

Άμα γράφῃς αυ, ευ, γράφεις φωνήεντο άκεί πού φωνήεντο δέν έ-χει. Γράφεις άυ φωνήεντα άκεί πού δίφτογγος δέν άπέρχει. Χαλνός τόν κανόνα τόν ιστορικό, καταστρέφεις τή λογική, έχώ θάρρῳ πώς και τήν ήθική τήν κακώτρεφεις, άφού άφίνεις τόν κόσμο νά πιστέψῃ πώς έχουμε άκόμη τίσιους δίφτογγους—έχουμε άλλους—και περιφρονέσαι μ' έάφτους. Τό κάτω κάτω, ζαλίζεις τό παιδί, και τού μαθαίνεις και τήν φεφτιά.

Γιά τούς λόγους πού σας άραδιάζω, άπ' τό 1888—άπ' τή χρονιά τού Ταξιδιού— γράφω αβ, ηβ, εβ, ηγ, άντίς αυ, ευ.

Και όμως μ' άκολουθήσανε μονάχα ό Πάλλης, ό Βλαστός κι ό Φι-λήτας. Ό Άργύρης δέ μ' άκολουθήσε. Έδ' μ' άκολουθήσε ό Νομής—δηλαδή όταν υπαρχε Νομός.

Και γιατί :

Γιατί τό άποφασίσανε, μιά και σόνα, πώς ό άναγκώστης σκουντάβε: στίς γ και στίς δ.

Τόσο πολύ κατάντησε δόγμα πού μήτε ό κ. Γιαννίδης δέν τό ξετά-λει και τό παραδέχεται άμέσως, γράφοντας και τού λόγου τού αυ, ευ.

Πώς λοιπόν έρχεται και μάς λίαν έκκετα πώς δέν είναι «διόλου πρῶτο» νά μεταρρυθμίζουμε :

Άφού τόσο άπλή άλλαγή δέ θέλουμε—δέ θέλει, λίαν, τό μάτι τού άναγνώστη—κεντά στί νού πώς σέ κάθε λέξη, σέ κάθε συλλαγή τού Γιαννίδη μάς ή άπλοποίηση άλλάζει όλη τήν όψη τού κείμενου και λοι-πόν είναι πρῶτο.

Πρῶτο, πολύ πρῶτο τό ζήτημα, γιατί άπό έχώ τό είπα—χρό-νια τώρα κάμποσα—και γώ τό ξαναλέω.

Άς πού επιτρέψῃ λοιπόν ό λόγος τρεις παρατηρησεύεις.

Α'. Η μεταρρύθμιση τού τονισμού είναι άχώριστη άπό τή μεταρ-ρύθμιση όλης της ορθογραφίας.

Β'. Η μεταρρύθμιση όλης της ορθογραφίας προικισμένη γλώσσα κανονισμένη, παρατεγμένη άπό κάθε δημοτικιστή.

Γ'. Μιά μεταρρύθμιση τού τονισμού μονάχα δέν μπορεί νά γαννί-σῃ παρά τό χείρ.

Ο τρίτος δρος, Θεοφάνης.

Ο Έλκισαίος Γκιανίδης θέλει να γράφουμε *ἔξαφνα*—χωρίς να μάς καλοξίγησε τὴν αἰτία—τὴν ἀπὸν γτητική ἀντωνυμία συγκολλητὰ μὲ τὸ προηγούμενο εὐαισθητικὸ ἢ ἐπίθετο ἢ ῥήμα ἢ κ' ἐπίρρημα, λόγου χάριν, *παίδι μου* κ.τ.λ.

Ο Πάλλης ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά—καὶ εἶναι τὸ σύστημα τοῦ Πάλλης στὴν τονική τὴ μετακρόμηση τὸ ὁμοεισώμενο ἀπ' ὅσα εἶδα—ὁ Πάλλης λέει πὺς παντάπαις περιττὸ νὰ τονίζονται τὰ ὀξύτονα· κ' ἔτσι τὸ παιδί, νῆτα σκέττα, θὰ διαδίδεται *παιδί*.

Τώρα οἱ περισσότεροι—κι ὁ Πάλλης μαζί τους—χωρίζουν ἀντωνυμία καὶ προηγούμενη λέξη, *παιδί μου*.

Κερδίζουμε ἀμέσως τρεῖς ὀρθογραφίες: *παιδίμου, παιδί μου, παιδί μου*.

Ποῖα θὰ μᾶθῃς τὸ παιδί;

Ἡ τρίτη ἐπικλονόγη· τὸ παιδί, πάντα τοῦ ὀξύτονο, πάντα τοῦ ἀπὸν τοῦ μου.

Ἡ δεύτερη καὶ ἡ πρώτη, τώρα :

Πρέπει πρῶτα νὰ συμφωνήσουν ἀναμεταξύ τους ὁ Πάλλης κι ὁ Γκιανίδης—ἂν τύχη καὶ συμφωνήσουν ποτὶ τους, γιατί τότες ἀπὸ τὰ δυὸ τὸ ἓνα·

Ἡ θὰ καλημερίσῃ ὁ Γκιανίδης τὰ συγκολλητὰ του, γιὰ νὰ μπορέσῃ σὺν τὸν Πάλλη νὰ γράψῃ *παιδί μου*.

Ἡ θὰ καλημερίσῃ ὁ Πάλλης τοῦ Γκιανίδη τὴν ἀρχὴ καὶ θὰ γράψῃ ποτὶ *παιδί*, ἀπὸν, ποτὶ μὲ τὸν *παιδίμου*, ἐπειδὴ δὲ θὰ μπορέσῃ καὶ νὰ γράψῃ *παιδίμου*, ποὺ θάπρεπε, σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα του, νὰ προσέβῃ *παιδίμου*—καὶ εἶναι ἀδύνατο.

Ἐγὼ νομίζω πὺς ἴσια μὲ ποὺ χρειάζετ' νὰ διδάξουμε τὰ *παιδί*, πὺς θὰ γράφουν σήμερα *παιδί μου*, ἄδριο *παιδί*, μεθ' ἄδριο *παιδί*, ἴσια μὲ ποὺ συμφωνήσουν οἱ φίλοι μας, πὺς φρόνιμα θὰ δαστάξουν τὴν παράδοση, γράφοντας *παιδί μου*, ποὺ εἰμάρτε ὅλοι σύμφωνα—ἀπὸ τώρα—καὶ ποὺ τὸ κῆμα τῆς γραφῆς ἀπὸς δὲ μᾶς τὸ ἐξαστέρησε κανένας.

Ο δέυτερος δρος.

Πὺς εἶναι δυνατό, τὴν ὀρθογραφία νὰ κανονίσῃς, ἅμα δὲν κανόνισας τὴ γλῶσσα; Τὶ δάση τότες ἔχεις ὅπου νὰ στηριχτῇς, νὰ στηριχτῇ καὶ ἡ μετακρόμηση σου ;

Ο φίλος ὁ Γκιανίδης γράφει *φονήεν* καὶ τὸ παροξυτονίζει.

Μὲ τί δικαίωμα ;

Παίρνει τύπο ἀρχαῖο περιτρούλλαδο· ἄρα χρεὸς τοῦ νὰ τοῦ δαστάξῃ καὶ τὸν ἀρχαῖο τοῦ τὸν τονισμὸ *φονήεν*—ἢ γιὰ νὰ πάψῃ ἀμέσως τὸ ζήτημα τ' ὀρθογραφικὸ, νὰ τὸ κανονίσῃ *φονήεν*, ποὺ δὲν ξαίρω καλὰ καλὰ γιὰ ποῖο λόγο δὲν τόκαμε ἀκόμα, ἀφοῦ φωνήεντο, ἰσοσύλλαδο δηλαδὴ τόχει ἓνας Βηλαράς—κι ἀφοῦ συχνὰ πῆρε τὰ πτὶ μου κατὶ *φονήεν*, κατὶ *καθετοῖα* μάλιστα, ποὺ στὰ νῆτα μου ὡς καὶ φίλοι μου φανατικοί μου τὰ κατηγοροῦσαν γιὰ τέρατα, ἐνὼ μᾶς ξεφένδουνε μιὰ μορφή σήμερα στὸ ῥέμα τοῦ φυσικοῦ μας τοῦ κανόνα.

Δὲν εἶναι ὁ ἀρχαϊσμός μονάχα ποὺ θέλει βγάλουμε.

Βγάλουμε καὶ μερικοὶ τύποι τῆς δημοτικῆς.

Μ' ἄλλα λόγια εἶναι ἀνάγκη νὰ διαλέξουμε, ποὺ θὰ πῇ καὶ τοῦτο νὰ κανονίσουμε.

Τέχον ξεδιαλυμένο στὴ δεύτερη ἐκδοσὴ τοῦ *Ταξιδιοῦ* (1905, σ. 9-10), τέχον ξηγνημένο φαρδὶα πλατιά, πὺς βάσιμοι, μόνιμοι ῥηματικοὶ τύποι σήμερα εἶναι οἱ τύποι: *ἔχον NE, ἔχι NE, ἔχον N*.

Ἀλλ' ἔθελαι στὰ ἐπιχειρήματά μου, ποὺ εἶναι ἀπλὰ καὶ φρόνιμα δὲ βλέπει τί μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντιτάξῃ.

Μήτε τὸ συλλογίστηκε κανένας νὰ μοῦ ἀντιταχτῇ, ἐπειδὴ ὅτε τὰ κοίταζε. Εἶναι ὥστ' ὅσο θαρρῶ ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα. Τὸ *ἔχον*, τὸ *βασισθῶν*, τὸ *εἰραβοῦν* τοῦ *Γκιανίδη* μας (σ. 453), μέρα τῇ μέρα γίνονται *εἰραβοῦν*, *βασισθῶν*, *ἔχον*, ἔχι μόνον στὸ λαὸ τὸ στῆμα, παρὰ καὶ σὲ πτόματα καθαροδουσιάνικα.

Ὅσοι στὰ βιβλία τους φιλοξενήσανε τὸ λοιπὸν τοὺς τύπους *ἔχον*, *εἰραβοῦν* κ.λ., θ' ἀναγκαστοῦνε κατόπιν νὰ τοὺς κάμουν *εἰραβοῦν* ἢ *ἔχον*, δέχως τὸ νὰ τὸ ταλινῶ.

Καὶ τότες στὰ λεγόμενα *περισπώμενα*, ποὺ θὰ μπῇ ὁ τῖνος :

Μὲ τὸ σύστημα τὸ πάλαιον τοῦ ἀτόνιστου ὀξύτονο θὰ γίνονται *βασιον*, *εἰραβον*.

Κ' ἔτσι ἀδύνατο νὰ κανονίσουμε ἀπὸ τώρα ἓνα πρῶμα ποὺ εἶναι μοιρόγραφο ν' ἀλλάξῃ καὶ ν' ἀλλάξῃ γλῆγορα.

Δὲν ἔχουμε τέτοιους πόδους ἀλλαγῆς, μιὰ καὶ ἡ γλῶσσα κανονιστῇ, μιὰ καὶ παραδεχτήκαμε τὴν κατάληξή-να (στὰ *ἔχον-NE*, *βασιον-NE*, καθὼς καὶ στὰ *γραφοῦν-NE*, *γραφοῦν-NE*, *γραφοῦν-NE*, π.λ. *γραφοῦν-NE*).

Γνωστό πώς μιλά γλώσσα ζωντανή, — απαραίτητος όρος, ζωντανή να είναι — λογώτερα αλλάζει. Άμα διδασκούνται οι τύποι της ακολουθίας.

Κ' έτσι ο μόνος τρόπος να μην αλλάξει το έχου και καταντήση έχου, είναι να καθιερώσουμε στα γραπτά μας καθώς και στα βιβλαχτά μας, να πη τινάς, τους σωστούς τύπους έχουε, βασισμένα, προβλεπτα, πού δεν υπάρχει ψάδος, όπως το θαρρεί ο Γιαννίδης (σελ. 451), να χάσουμε το « τους, αφού στην κινή γλώσσα δε χάνεται πουθενά το τελικό τσ ». Χάνεται-οίγουρα-το « μονάχα.

•••

Ήρθε ή σειρά του πρώτου μας όρου

Ή μεταρρύθμιση του τονισμού είναι αχώριστη από τη μεταρρύθμιση άλλης ή της ορθογραφίας.

Και πώς όχι;

Στοχαστείτε πού το σημερινό μας το άρθρόντος είναι σωστό παραμύθι.

Τού λείπουνε απαραίτητα ψηφιά. ενώ έχει άλλα ψηφιά πού περσάδουνε — ο και η, ι και η και ι, γι: να ξεχάσουμε το ι, το η και το η.

Άπ' όλα τα πού απαραίτητα μας είναι τα ψηφιά πού θα ξαυτερώσουνε την προφορά του ι, όταν είναι *nd* (άντις), όταν είναι σκέτος *d* (ντίσις) και όταν είναι ιι, δηλαδή ι και ι — το ιι το άχորδέγγχο.

Τα βάζει άφτά ο Γιαννίδης (σ. 443), μόνο πού βέβαια πώς δε θα ξαίρη μιτά μου μελέτη όπου έβγαλα να πού χοβοθνε στην Έθνική Τυπογραφία της Γαλλίας (*Imprimerie Nationale*) ιδιαίτερα σημεία για τσ ιι, μα, γι, σάν είναι σκέτος *d*, *b* και *g* (*Essai de grammaire historique sur le changement de λ en p devant consonnes en grec ancien, médiéval et moderne Mémoires Orientaux de l'Ecole Nationale des Langues Orientales vivantes, 1905 p. 203 s*).

Να μή νομίζη πάλα ο φίλος μας πώς μόνο οι λέξεις ξίνης καταγωγής — κοινούτες, κοιντοκούτες (έχει κάμποσες άλλες, κοινιάδ, κοινίτη, κόνιες άκρυτα ως και κοινιά, ιου κλ.) — έμεινε άχորδέγγχο το ι με προηγούμενο ι: άφτό ακολουθώ και οι λέξεις ντίσις καταγωγής, κόνις, κόνι, μίνι, κόνις, όπου το ι δε χορδοχέφτηκε ακόμη.

Ελέπητε τί χρειαίμο πού θα είτανε να ξεκαθαριστούνε τόσα σπουδαία ζητήματα. Πέρσι, το μάθημά μου της Συρμπόννας, με λαμπρούς νέους — Ρωμηούς τους περισσότερους — μελετήσαμε τα ιστορικά του άρθρόντος και προσπαθήσαμε να κάσουμε κινεόργιο, έχοντας δυο πάντα οδηγούς μας, την επιστημονική την αλήθεια, με και κάποιον μέτρο μαζί της, πού το ζημάσει το θέλει.

Άναντίλαστο πώς θα είτανε «καιρός με το παραπάνω» (σελ. 442) να ταχτοποιήσουμε πρώτα πρώτα τους διπτόγγους και τα διπλά φωνή.

εντα, παρά να σπάνουμε το κεφάλι μας με τη μεταρρύθμιση του τονισμού, όπου προκοπή δεν μπορεί να βγή, τουλάχιστο για δυο λόγους.

Στόν κανονισμό της γραμματικής έχουμε μια δόση πού στέκει, τη γλώσσα την ίδια πού την άκούνα τάφτιά μας.

Στόν κανονισμό του άρθρόντος, βλέπουμε θαικόνητες, βλέπουμε παρόμια, πώς άξαφνα το η τσ ι και το ι λέγονται σήμερα το ίδιο. Αιτιών έχουμε τα μάτια μας.

Στή μεταρρύθμιση του τονισμού, έχουμε τη λογική του καθενός, δηλαδή την άτομική τη λογική του καθενός μας — δηλαδή την άναρχία.

•••

Ένα γλυκό παράπονο έχω με το Γιαννίδη. Δε με διαβάζει!

Σελ. 451, κάνει λόγο για τρία συστήματα της τονικής μεταρρύθμισης.

Έμεινα δε με θαμήθηκε!

Άπό κακία, νομίζετε τάχα;

Κολέ, δε βαριέστε;

Άπό ανήθελό του, από ανήθελό του δαρματισμού.

Καθώς για το *στ*, και *ργ*, πού λέγαμε, με ελευσιόδλου αντίθετα εδώ, βγήκε το δόγμα πώς ο Ψυχάρης στην ορθογραφία του είναι συντηρητικός...

•••

Και μάλιστα συντηρητικός, γιατί γράφω τα δυο συνεχικά *ε* *ο* με φίλη και θασεία.

Έχετε δίκιο

Να σας ξεμολογήθω κιόλας γιατί το κάνω.

Άπό ποιητική μετ' μου αδυναμία.

Σά ξουσε ή Μυρόδωνα, έτσι τόγγραφα, να, με φίλη και θασεία, για να της γίνη περισσότερο στολίδι, πήτε το και στολιδάκι.

Κι από τότες το βάσταξα, να με συμπιλάτε...

•••

Άφτό είναι το μόνο μου άτομικό.

Με υποχρέωση για κανέναν δεν υπάρχει να είναι ποιητής, ήστ⁵ την φίλη και τη θασεία μου μπορείτε περίφημα να την ξεφορτωθήτε.

Προσπάθησα ε ίδιος να ξεφορτωθώ άλλα κάμποσα.

Και για τοστο έχω παράπονα με το Γιαννίδη μας — ή Γιαννίδημας, να μην του χαλάσουμε το χατίρι, μιτ' πορά.

Ή ορθογραφία καιρός τώρα πού με βατανίζει. Έβγαλα τα δυνατά

μου να λιγοστήσει το κακό· βασιζόμενος απάνω στον κανόνα της αρχαίας —κάποτες με κάποια μαργιολιά— έφριξα στους γιαλούς όλες περισπωμένες μπόρεα, έως απόστροφους μου στάθηκε δυνατό. Αικιολόγησα συχνά στα βιβλία μου τον τονισμό άγώνας, γυνάικα, όπως το και γώ, και μένα, όπως τώρα και το πολί, με ι.

Δε δικαιολόγησα ποτέ μου όμως το «κι' αυτό», που το συνηθίζει ο Γκιανίθης και που έμένα, αά βλέπω τον απόστροφο, τα νύβρα μου με πιά νουνε, όχι επειδή κ' είναι νεοεπικός, μη επειδή κ' είναι λογικός.

Τό ε, ι, με κατοπινά σ, ο, ου, ταχτικά γίνεται ι· που το γράφουμε, από απλοποίηση, με ι.

Λοιπόν έχουμε παιίδς=παλίδς=καλιδς, κας (το ούσιαστικό)=νις, μιή=μία κιλ, κτλ.

Το ίδιο, το και άφτες, δηλαδή με άφτες, γίνεται κι άφτες. Ο απόστροφος είδω τί γυρέει; θέλει απόστροφο στο κι' ο Πάλλης για περισσότερη έμφαση.

Δηλαδή:

Το και με κατοπινά ε, ι, πρέπει να γράφεται κ', άξονα γλώσσου κ' έπιστήμη, πήγαμε κ' ήρθαμε.

Ε! άς το γράψουμε παντού με απόστροφο, λείει ο Πάλλης, να γάν τώσουμε.

Θά γλυκύνουμε πραχτικώτερα γράφοντας κι άφτες, κι έπιστήμη, χωρίς απόστροφο.

Βέβαια πώς λάθος το κι με κατοπινά ε, ι, κι έπιστήμη. Πάντα όμως πιο απλό, μιή και γλυκυνή γυρέεις.

Μά τί γλυκυνός είναι· να μάθης ένα χοντρό λάθος του παιδιού, να του χαλάσης ο ίδιος τον κανόνα σου του παιδιού και του νιαού, γράφοντας κι' με τον απόστροφό σου;

Όχι! Τό πείσμα!

Και μου μιλάτε για μεταρρύθμιση!

Ο Βενιζέλος είχε την καλοσύνη κάτι να μου πη μιή μέρα πολύ τιμητικό, πως του άρεσε υπερβολικά η Ζωή κι Αγάπη στη μοναξιά, πως σε πολλούς τη διάδασε, μη θέλοντας να τους άφήση να διαδίδουνε μοναχοί τους, μήπως σκοιιάψουνε στην όρθογραφία.

Στην όρθογραφία τη δική μου, τη συνηθισμένη!

Από και να κρίνεται—και να αποφασιστεί.

Ανεξάρτητος ένοείται ο καθένας.

Ανεξάρτητος και γώ να παρακαλέσω, να ικατέψω κιόλας.

Ός και στα πόδια του Έλυσίου Γκιανίθι άξιος είμαι δε λέω να πέσω, μη και να συρθώ.

Δε μάς το μολόγησε τάχα κι ο ίδιος, για κάτι άκανόνιστους, άξέδ-γαλτους τονισμούς, πως «δημιουργούμε λαβύρινθους» (σ. 450).

Λοιπόν άς άφήσουμε, για τόνομα, τους λαβύρινθους του τονισμού και της όρθογραφίας. Πρώτη προσοχή πρέπει στη γλώσσα να δοθη.

Στη γλώσσα!

Μεγαλύτερη, πιο άπόλυτη ανάγκη δεν υπάρχει σήμερα από τον κανονισμό της γλώσσας.

Και δεν είναι μονάχα για το ζήτημα της έμφασης παράδοσης στα σχολεία, δεν είναι μονάχα για το ζήτημα της λογικής, της ήθικης, για να σιάξη μιή και καλή ο νους μας, ως και η καρδιά μας, για να σιάξη ο άνθρωπος όλος.

Είναι άφτα ζητήματα σπουδαία· υπάρχει όμως και άλλο ένα, έξοχα σπουδαίο και τοσο.

Να πούμε πια και τη μάδρη.

Ο δασκαλισμός μάς αποθόλωσε, μάς αποσυνέψιασε τον ούρανό μας τον ελληνικό.

Ακολούθησε τότες το περίεργο που οι καθαρευουσιάνοι μας ξεκινήσανε θαμπωμένοι από το φως της κλασσικής φιλολογίας και στο δρόμο ξεχάσανε κάθε φιλολογία, προσέβανε μονάχα στο τυπικό, στη γραμματική—και σε μιή γραμματική άκόμη που είναι ψεύτικη.

Πρέπει να το καταλάβουμε πια πως άμελήσαμε τους αιώνιους τους νόμους κάθε άθρώπινης φιλολογίας. Ός και κάποιο άφικολόγητο παιδάριο ή σιαστότερα γεροντοπαίδαρο του Παρισιού βγήκε να μάς κατηχήση και να μάς σκορώση μιή γραμματική της μιχτής!

Λοιπόν τώρα με δυο λόγια.

Φιλολογία όρισμένης έποχής στον κόσμο δεν υπάρχει, που να μην είναι μιή ή γραμματική της.

Μιή ή γραμματική του Σοφοκλή, του Έδριπίδη, του Πλάτωνα, και του Αισχύλου άκόμη.

Μην ξεχνάτε και τον τόπο που δεν πιστέρω κανέναν άλλος να καλλιέργησε τόσο κατάβαθα, τόσο συνεχικά φιλολογία και είδων είδωνα φιλολογικά, τη Γαλλία μας.

Στη Γαλλία, δυο συγγραφείς σήμερα δεν είναι που να μοιάζονε

στό ύψος και στην ούσια. Δού δεν είναι που νά μή μοιάζουνε στη γραμματική τους.

Εκείνο που μερικοί άνιθεοι—μαζί τους πρώτο πρώτο του Παρισιού το γεροντοπαίδι—το άφιολόγητο—εκείνο που τό είπανε σέ μένα ύπερβολή, φανατισμό και παρόμοια, είναι άπλή άρμονική του κυριότερου νόμου της τέχνης.

Αμα θέλουμε τέχνη, γιά νάναστήσουμε τούς προγόνους της μεγάλης τους εποχής, άπαραίτητο ή γραμματική μας νά κανονιστή, νά είναι ή γλώσσα μας μια.

Καθημ., 14 του Άλφονσσου, 1921.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΟΝΙΚΑ

Μέ χαρά μου διάβασα στο τελευταίο φυλλάδιο του «Λόγου» τό άρθρο του κ. Ελισαίου Γιαννίδη για τήν τονική μεταρρύθμιση. Είναι γραμένο μέ τέτοια καθαρή κρίση και μέ τόσο μελετημένη προσοχή που βλέπουμε σιγά σιγά να φωτίζεται μπροστά μας και να εξακαθύνει προς τήν παιδαγωγία τό πολυσάλεστο χάος της ορθογραφίας μας. Δε θα παύουμε βέβαια τόν τελειωτικό κανόνα μονομιάς—κι αλήθεια δεν υπάρχουν τελειωτικοί κανόνες σέ τίποτε—μα όσα πιο συχνά συζητούμε τις απαντήσεις μας μέ τή θέληση να βρούμε τό πιο σωστό και πιο πραχτικό σύστημα (ας είναι και μέ θυσία καμιάς ατομικής μας προτίμησης), τόσο πιο γρήγορα θα ξεφύγουμε από τό ορθογραφικό σκοτάδι όπου ακόμα τώρα κουτσολούμε.

Συμφωνώ μέ τό γενικό συμπέρασμα τό κ. Γιαννίδη, μα έχει και παντού στής εφαρμογής τό καθέκαστα. Τό ορθογραφικό μας πρόβλημα είναι δουλειά πραχτικής κι όχι αρχής δοκίμασμα. Στην πραχτική έχει κανείς νά φιλιώσει τή λογική μέ τή συνήθεια και τήν παράδοση. Τό ακόλυτο έχει αξία μοναχά ότο είναι ζωντανή τάση κι όχι δογματική δυνατότητα. Κι αυτό γιατί μένει πάντα ένας μόνο από τούς πολλούς συνταλαστές της ζωής—άπαραίτητος για τόν ανθρωπισμό μα λιγότερο σίγουρος κ' ανεργητικός από τούς άλλους τούς πιο βιολογικούς. Έτσι: μια ξερή και μονοκόματη φωνητική ορθογραφία θα ήταν κατά τή γνώμη μου λάθος και χαμιάς και απόστομο πολυτίμητης παράδοσης. Και λέγοντας αυτό τολμώ να παρατηρήσω πως στην απλοποίηση της ορθογραφίας έχω πάει πιο μακριά κιόλας από τούς περισσότερους. Έτσι δεν μπορεί να μέ κατηγορηθεί κανείς πως μέ τρομάζει τό καινούριο.

Όλα αυτά τό ξέρει και τό έχει μάλιστα για βάση του ο κ. Γιαννίδης. Μα τό ξαναείπα ίσια ίσια για να δικαιολογήσω τήν αντίλογιά μου σέ μιá πρόταση σημαντική που κάνει στο άρθρο του. Είναι φανερό πως τό τρίτο και τό τέταρτο τονικό σύστημα που επαινεί, θα είτανε δίχως άλλο τό καλύτερα α δεν είχαμε τή δυσκολία του τονισμού τών εγκλιτικών. Αιτού είναι ο κόμπος. Η λύση που προτείνει ο κ. Γιαννίδης (να ενώνουμε τό εγκλιτικό μέ τις προηγούμενες λέξεις) δεν είναι απαράδεκτη θεωρητικά και είναι μάλιστα, καθώς μάς τό θυμίζει, γνωστή σέ ξένες γλώσσες. Μα συμφωνώ ολότελα μέ τόν κ. Μ. Τριανταφυλλίδη πως δεν είναι πιθανό να σηκώσει η ελληνική κοινωνία μιá τόσο ριζική αλλαγή. Η συνήθεια να χωρίζονται τό εγκλιτικά είναι πάρα πολύ δυνατή για να τήν ξεχάσει ο Ρωμιός χωρίς να στραβομυριάσει. Εμένα τουλάχιστο μού χαλάει τό μάτι τό πατίκιμα της μιάς λέξης στην ουρά της άλλης—κι ως είναι τό θέσιμό τους αλήθεια ουσιαστικό. Θα μού πείτε: ας συνηθίσει τό μάτι σου! Κι αν τό νόμιζα ανάγκη, θα τήν έκανα τή θυσία τού ματιού μου. Μα θα τήν κάνει κι ο πολός κόσμος; Δεν τό περιμένω. Τά εγκλιτικά θα γράφονται χωριστά για κάμποσο καιρό ακόμα, κι όσα από μένει έτσι μού φαίνεται πως τό τρίτο και τέταρτο σύστημα στείκουνε μετέωρα και πρέπει να γυρίσουμε πίσω, ας είναι και προσωρινά, στο δίπτυχο—καινο δηλαδή που είχα προτείνει: στο «Κριτικό Ταξίδι».

Ο κ. Γιαννίδης μού βρίσκει αρκετούτσικα ψεγάδια. Πρώτα για τήν περισοπομένη στά *που* και *πως* τό ερωτηματικό. Πολύ σωστή η επίκριση. Στην «Γραμματική» μου (1914) τό είχα διορθώσει από τό ελάττωμα και παραδέχτηκα από τότε ότωνα αναφορικά *που* και *πως*, και ο-ύτως ερωτηματικά. Βάσιμη βρίσκω και τήν κατηγορία που μού κάνει για τόν τονισμό τού *γυναι*, *για*, *γα*, *θα* και μερικών άλλων μονοσύλλαπων. Χρειάζεται δίχως άλλο κάποιος καλύτερος και πιο μεθοδικός κανονισμός εδώ. Και μού φαίνεται πως κάπως έτσι μπορούσαμε να διορθώσουμε τό πρόμακα.

Βάση—μοναχά οξεία σέ όλες τις λέξεις.

Εξίαιρας—θα μένουν ότωνα οι ακόλουθες μονοσύλλαπες λέξεις:

α) οι εγκλιτικές προσωπικές αντωνυμίες.

β) μερικές άλλες μονοσύλλαπες λέξεις.

1) τό άρθρο *ο*, *η*, *οι* μα όχι οι άλλες τους πτώσεις. Τό αντιθετικό ή τονίζεται.

2) τό αναφορικά *που* και *πως*. Τά ερωτηματικά θα τονίζονται μέ οξεία—*που*, *πως*.

3) τὰ *θη, νη, μη*. Τό δειχτικό επίρρημα και η πρόθεση *μή* θα εφώνωνται. Τό ίδιο και τό δειχτικό *μή*.

4) ἡ πρόθεση *γὰρ*, *μη* ο σύδεσμος και τό επιφώνημα *γὰρ* θα τονίζονται.

5) ἡ πρόθεση *ως*. Δε νομίζω ἡ δημοτική να παραδίδεται πως τό σύδεσμος *ως*—*καθώς*, κ' ἔτσι δε μοῦ φαίνεται ἀνάγκη να κάνουμε διάκριση.

6) οἱ σύδεσμοι *δε* και *μη(ν)*. (Οποῖος μεταχειρίζεται ακόμα τό δὲ τῆς καθαρεύουσας ας τοῦ βάζει τόνο.

7) οἱ πρόθεσες *προς* και *πρὶν*. Οἱ *μή* και *σέ* τονίζονται για να ξεχωρίσουν ἀπὸ τίς εγκλιτικές ἀντωνυμίες *με* και *σε*.

8) οἱ σύδεσμοι *καί*, *καὶ*, *καὶ*, *αὖ*, *καὶ*, *αὖ*, *αὖ*. Πόσο σωστό εἶναι να γράφουμε τό *καί* χωρὶς τόνο φαίνεται ἀπὸ τό *καί* που κλόσας τό θέμα ἄτονο. (Μα τό ξέρω πως για τὴν ἀτονία τοῦ *καί* χωρὶς καὶ ἄλλη θεωρία—ἔτσι δὲν ἐπιμένω.)

9) οἱ σύδεσμοι *γὰρ* και *καὶ* μένουν ἄτονοι όταν εἶναι αἰτιολογικοὶ μα εφώνωνται όταν εἶναι ἐρωτηματικοί.

10) τὰ ἐπὶρρηματα *δε*, *καί*, *καὶ* και *πια*.

11) ὅλα τὰ μονοσύλλαβα ἐπιφωνήματα, καθὼς τὰ *η, ν, α, αχ, φτου, βρε, μπαί*.

12) τὰ μονοσύλλαβα ὀνόματα τῶν γράμμάτων, *μη, νη, ξη, πη, ρη, ταρ, φη, χη, ψη*.

13) ὅσα εὐσαισθητικά και ἐπίθετα μένουν μονοσύλλαβα σὲ ὅλες τίς κλιτικές τους μορφές, καθὼς τὰ *γη, ζω, γῆρα, σπῆα, σπῆα, νῆος, νηί, χλῆος*. Ὅμως τὰ *βιά, βιάς, θείος, θεοί*, καλῶτερα να τονίζονται γιατι τὰ προφέρουμε και παροξύτονα.

Κάθε λέξη—κλιτή και ἀκλιτή—που δε μένει μονοσύλλαβη σὲ ὅλες τῆς τίς μορφές πρέπει πάντα να τονίζεται. Ἔτσι θα τονίζουμε τὰ *φῶς, ζῶ, γῶ, σῶ, μή, πῶ, μέγας, οἶος, αἰὶός, ζῶ, σπῶ, θῶ, λῆς, δῆς, πῶς* καὶ τὰ παρόμοια. Ὁ ἴδιος κανόνας θα μᾶς κάνει να τονίσουμε και τὰ *χῆς* και *ψῆς* γιατί φανερόνουνται και μὲ τὴ μορφή *αἰῆς* και *αἰῆς*. Καλῶτερα ἴσως να τονιστοῦνε και τὰ ἀριθμητικά *μυῖ, δυό, τρεῖς*, γιατι θα ἔχουν πάντα να τονιστοῦνε σὲ σὺθετά τους.

Ἐρριχολά βλέπει κανεὶς ὅτι ἀκολούθησα τὴν ἀρχή ν' ἀφίνω ἄτονες μοναχὰ καίνας τίς λέξεις που μένουν πάντα μονοσύλλαβες σὲ ὅλες τίς κλιτικές τους ἢ μορφολογικὲς φανερωσιές. Για τὸν ἴδιό λόγο δὲν μπορῶ να παραδεχθῶ τὴν πρόταση να μὴν τονίζουμε τίς πολυσύλλαβες λέξεις που εἶναι εφύτονες. Θὰ εἶχαμε τότε να γράφουμε *κῶος* μα *κῶος*, *χῆπα* μα

χῆπα, *χῆποι*. Δίχως ἄλλο θα πέφταμε σὲ σύχυση και, καθὼς πολὺ φρόνιμα τό παρατηρεῖ ο *κ. Γιαννίδης*, εἶναι ἀνάγκη να ἔχουμε κανόνες που δε χρειάζονται οὔτε σκέψη οὔτε προσοχή. Θέμα κάτι μηχανικό, κάτι που να πιάνει τό μάτι μὲ καὶ καλὴ και να μὴν ἀλλάζει ποτὲ του.

Τό σύστημα που προτείνω τώρα πλησιάζει αρκετὰ κοντὰ τό τρίτο που ἀναφέρει ο *κ. Γιαννίδης*. Ἡ σημαντικὴ μας διαφορά εἶναι στὸν τονισμό τῶν ἀρθρῶν και στὸ μεταχείρισμα τῶν εγκλιτικῶν. Ἔδωσα κλόσας τοὺς λόγους μου γιατί νομίζω πως δε μπορούμε για τὴν ὥρα να πάμε πιο μακριά. Μοῦ φαίνεται ὅτι μὲ τοὺς κανόνες που ξεκαθάρισα παρὰ πάνω βολέδονται οἱ περισσότερες δυσκολίες και λιγοστεύουν οἱ περιττές οἰσίες που μὲ τό δίκιο του τίς πολέμα ο *κ. Γιαννίδης*. Ἀ λάβεψα σὲ τίποτε πολὺ θα χαρῶ ν' ἀκούσω κριτικές. Ἡ εὐσία εἶναι να φτάσουμε πρὸς καλῶτερα και πιο παραδεχτὸ σύστημα μαθαίνοντας ο ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο.

Μακάρι νὰ μπορούσαμε να μαζεψτοῦμε κάπου και να κάνουμε ὀρθογραφικὸ συνέδριο! Δε νομίζω πως θα εἴταν ἀκτόρθωτο να ἔρθουμε σὲ θετικὴ συμφωνία και να θεσμοθετήσουμε ὀρθογραφικὸ σύστημα αρκετὰ λογικὸ για να μπορέσουν να τὸ παραδεχτοῦνε χωρὶς ἀντιλογίες σημαντικές ὅσοι γράφουν τὴ δημοτική. Καὶ να μὴν τό ἀκολουθοῦσαν ὅλοι πιστά—πού να τοὺς ἀφίσει τό ρημκτικό τό φιλότιμο!—πάλι θα εἴτανε μὴ βάση που μὲ τὸν καιρὸ θα βοηθοῦσε τό θεμέλιωμα κάποιες συσταζόμενης ὀρθογραφίας. Τό σύστημα που ἔδωκα κλόσας σὲ πράξη ο *κ. Μ. Τριανταφυλλίδης*, ἀν και καλὸ για τὴν εἰδικὴ σκοπὸ του, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου πολὺ συντηρητικὸ για τὴν ἀληθινὴ δημοτική. Δε μᾶς ωφελοῦν πια οἱ υποταχτικές οὔτε μπορούμε πια να παραδίδουμε φωνητικές και ἄλλες ἀνηλιαίες που ἀσχηματίζουν τὴ γλώσσα χωρὶς καν να τὴν πλουτίζουν. Μα και χωρὶς σὺνοδο και ἄρθρα πίστης, ας ελπίσουμε πως μὲ τὴν ἴσηχη συζήτηση θα φτάσουμε σὲ κάποιο φωτὶνὸ και πιο κατασταλαγμένο συμπέρασμα.

Μιὰν ακόμα παρατήρηση. Γράφει στο ἀρθρο του ο *κ. Γιαννίδης* πως υποψιάζεται ὅτι οἱ Ἀλεξανδρινοὶ «λέξεις πρὸς ἀρχίζον ἀπὸ φωνήεν τις ἀφίστανε χωρὶς τόνο, ἐπειδὴ ἔχουν το πνεῦμα». Μπορεῖ να ἔχει δίκιο μα δὲν εἶμαι εἰδικός. Παρατηρῶ πως δάλανε τόνους και στίς μονοσύλλαβες ἀντωνυμίες *ὁ, ἡ, σὺ, ἐγώ, αὐτός, αὐτή, αὐτός, αὐτή, αὐτός, αὐτή*. Για μερικά μισοβλέπω τὴν εἰρήνηση μα ὄχι για ὅλα. Εἶχαν αρκετές ἀμαρτίες οἱ Ἀλεξανδρινοὶ μα εἴτανε συστηματικοί, και μπορεῖ να εἶχαν ἀληθινὸ λόγο για να δάλουν τοὺς τόνους καθὼς τοὺς ἔδωκαν. Μα δὲν ἔχει σημασία τό πρῶμα.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Ήταν τόσο όμορφος της βραδείας εκείνης ό περιπάτος, που ακόμα ο Φλώρος μέσα στην ψυχή έννοιωθε να τραγουδά της απόλαψής του τό ξεκούρασμα. Τη λάμπα δεν άφηκε να την ανάφανε βρίσκοντας τό τελευταίο φως άρκετό για την κάμαρα. Μ' όλα που ή ώρα προχωρημένη απ' τον ουρανό δεν έλεγε να σβύσει της μέρας ή γλυκύτητα, ούτε τ' άκ' ποια γλυκόχρωμα φασίματα.

Χαμογελώντας πρόσμεινε την 'Ελένη να κατέβη, για να τη ρωτήσει τις εντύπώσεις της. Ήθελε να μάθη και να τη μετρήσει έλλη τη χαρά της, που είδ'απαντος θα νάκανε ένας άπείρανος θαυμασμός για την φύση του χωριού του. Και ρωτιότανε πως ή σημερινή του ζωή θα της φαινότανε αύτηνης της γυναίκας, που τονέ γνώρισε σ' εκείνους τους φοιτητικούς του καιρούς, τους θαλητά τώρα λησμονημένους; Ήσας παρήφανες γιορτές μαζί της, και μαζί τόσο μέθοςμα στην έλπίδα για τό μέλλο! Της έλεγε πάντα τά σκέδια του, αγαπώντας την για τών νύκτων της την αντίληψη, που έλλη βαθυσμένη κόσμων της εξοστέρωνε. Τι θάλεγε για την άπόφασή του νάρθη και να κλειστή, τραυηγμένος με πείσμα απ' όλους, στον κύκλο του χωριού; Ποιός δεν της είχε μιλήσει για τέτοιο σκέδιο, και βέβαια κανένα από τάλλα που της έσυλλογίστανε έα θα την ώδήγησε να μαντέψη ένα παρόμοιο τέλος. Είτανε σίγουρος, κ' ήθελε να την άκούση τώρα, που μοναχοί τους θα μένανε, πως θ' άνοιγε την καρδιά της. Τόντις ή καρδιά της θα μιλούσε, γιατί καλά τό είχε καταλάβει ο Φλώρος, πως ή άξια του είχε ριζώσει, εκεί μέσα, ένα πάθιασμα τραγικά κρυφό. Ός τόσο ή περιέργεια να την άκούση, να μάθη, του διασκόδαζε άπλά τις σκέψεις του.

Ξανασυλλογίστηκε την ήμιορσία του περίπατου. Τους συνέδεψε κ' ή μικρούλα ή Δώρα, μαζί με τόν άξιοματικό τόν άδερφό της, που δε λησμονήσε να τους διηγηθή κανένα απ' τά ήρωικά άνέγδοτά του. Και ήδονικά έφερε στο νοΐ τά γέλια της Δώρας, που λογαριασμέ κρατούσε τό πότες φορές επαναληφτήκανε αυτά τά άνέγδοτα. Τις όγδόντα δυό φορές προάινε σήμερα. Τη χαριτωμένη τη Δώρα! Έπρεπε να τους ξαναρχότανε άπόφα, ν' άρχίσουνε τό συνταίριασμα της χαράς, και να την ήμιορφάνουνε τη συντροφιά. Μ' αύριο Κυριακή θα πήγαινε να μεταλάβη, κ' έπρεπε να κληρωθή άπόφα. Όταν μέσα στον κάμπο της πιάσανε τά γέλια για τ' άνέγδοτα, ήρσε με τρόπο κοντά στο Φλώρο, και σέ

πότερο ξέγνοιαστη εύθυμία χαμένη, τόση δε πολύ φοβότανε μήπως ο άδερφός δυσχεραστημένος της άρνηθή τη συχώρεση, και άλλοιμονο τότες, στ' άδικα θα πήγαινε έλγος της βδομάδας ή νηστεία. Και γελάσσε τώρα με τά σιωπά του ο Φλώρος, όπως και την ώρα εκείνησε, νομίζοντας ότι ακόμα την άκουσε τη φωνή της να υπαρκταξ με την παιδική την ευανάδα. Νά, ή τρόπος έτοθτος της ευανάδας ήτανε που τόν υποχρέωνε παιδί να τη βλέπη, και να μ' λογαριάξη πως είχε άρχισει πιά να ξη τά δεκαεπτά της τά χρόνια. Κάποτες κ' ή ίδια σ' αποιημένη, σ' αθυμωμένη του παραπονιότανε γι' ατύχημα του την έπιρροή να της μιλή όπως σ' ένα παιδεράλι, και να χαιράται χαδουτικά με τό κάθε της κάμαρα. 'Α! πραγματικά με τά καμώματά της χαιρότανε, κ' αν ήτανε απ' άνάμεσα σκανταλιάρικα της τά συχωρούσε, μαζεμένος μέσ' τη γλωμά έτοιμασμένη φυσιογνωμία του. Τη μικρούλα τη Δώρα έπρεπε να τους έρθη άπόφα.

Δίχως την πρώτη του άλαφρότη έφερε τη σκέψη πάλε στην 'Ελένη, που θα διέλεγε τό σιάξιμό της για να κατέβη. Τού έμεινε ακόμα ή περιέργεια με ξεχωριατισμένη από κάποια προεδαχίωση άνίας. Και θλιβερό το ήτανε ή ιδέα πως της 'Ελένης τά λόγια, που άλλοτες με τόσο ξεπέρασμα δίφας τά πρόματα, θα τονέ γέρνανε στο κούρασμα μιας άταφορίας άθέλητης με κ' επιδλητικώς. Δέν ήξερε αύτήνα τη στιγμή ούτε την κρίση της, ούτε μπορούσε να σκεδιάση τό σκοπό που ξαφνικά—πρώτη αύτήνα απ' τους δους χωρίστηκε—την έφερε μπροστά του, με την ίδια πάντα φλόγα θαυμασμού στα μάτια της. Παιραγμένα σκαμμένα τώρα τους συλλογισμούς του... Έτσι τό ξεχώριζε καθαρά πως μονάχα ένας σκοπός την ώδηγούσε εδώ. Κανένα αίστημα άγάπης, παρά μονάχα σκοπός. Για ν' άποφασίση με τέτοια συνάντηση μαζί του έκοίστηκε στην έπιτηδειότητά της. Ήρθε να τόν ξανακούρη, και να τόν υποχρεώσει πίσω της να τρέξη απλώνοντάς του χιλιόζώντανη τη λαμπρότη της ζωής, που χρωσταόσε ν' απολάβη ένα πνέμα της δικής του σημασίας. Έτσι, θα γυρνούσε ή σκοπός της, κ' ούτε μια στιγμούλα δεν τόν άφησε να φανή. Ίσως να αίστανότανε και κάποιο φόβο ή άισταγμό, ίσως όταν βρέθηκε μπροστά του να τόννοιωσε πως ή πειδερωσύνη της ήτανε λίγη. Πιθανό κιόλας άντικρύζοντας τη σημερινή του αποκατέστατη να μαντέψη άριφνητες' αλήθειες, που τό δικό του τό νοΐ ούτε κ' αν τόν άπροαγγίζανε. Και ξαφνικά θόλωσε ή ψυχή του από μίσος χολικαμένο γι' αύτήνα την πονηριά της γυναίκειας παρατηρητικότητας. Στης 'Ελένης τόν έρχομό δεν έπρεπε να γυρέψη τό έρωτικό λάτρεμα του γυμνού άτόμου, παρά με άμαρτική άπόφαση να τόν ξαναγυρίσουνε στην πόλη. Για τό μέκρισμά

του οι φίλοι άνησυχήσανε, τὸ φωνάξανε πὸς ἓνα τέτοιο καφάρι: δὲν ἔπρεπε νὰ σβύσῃ μ' ἄγωνα φαιδρότητα στὶς ροῦγες τοῦ χωριοῦ. Καί βρισκοντας τὴν Ἑλένη πρόθυμη δὲ διατάζανε νὰ τοῦ τὴ στείλουνε. Κάμινε μ' αὐτόνα τὸν τρόπο κ' ἓνα μέρος τοῦ μέτρου τους καθήκοντου.

Στ' ἀκολούθημα τῶν σκέψεων ἐκείτων φρόντωνε τὸ πεισιμάτωμά του, καὶ νευριασμένες στάνεζε. Ἀνάσανε ἔτσι ὅλε το βαθὺ ξελάφρωμα τῆς λεύτερης ἀπομόνωσης, ποὺ γύρω του ἦτανε χυμένο. Δὲ θὰ μπορούσε κανένας νὰ τονὲ πάρῃ. Καμμιά γυναίκα δὲ θάτανε ἱκανὴ νὰ τοῦ ἀλλάξῃ τὸν τυρινὸ δρόμο πρὸς τοὺς παλιούς. Καὶ πόσο καλὰ γνώριζε κάθε γωνιὰ αὐτῶν τῶν παλιῶν δρόμων!

Τὸ μισινὸ παράθυρο τῆς κόμαρας ἦτανε κλεισμένο καὶ πῆγε νὰ τ' ἀνοίξῃ, καταλαβαίνοντας πὸς κάθε του σάλειμμα μέσα σ' ἐκείτῃ τῇ χωριανὰ μικρούλα κόμαρα, τοῦ χάριζε τὴ στοργὴ κάποιου καινούργιου εὐτυχισμοῦ. Κάθε του σάλειμμα τὸν ἔπρεπε νὰ βοηθῇ σ' ὅλες τίς ὕφες τοῦ γαλήνεο τοῦ κόσμου. Καὶ στεκόντανε ἄνθρωποι ποὺ πολεμοῦσανε νὰ τονὲ ξενασῶρουνε στὴν πολιτεία...

Ἔμεινε στὸ παράθυρο περιγυρνώντας τὴ γλαυκόμενυ βάρυτητα τῆς ἐσπέρας νὰ περνᾷ πάνω στὸ χωριό, καὶ πὸ μακρυὰ νὰ γέρονε μέσα στὴν ἀκλειστη ἔκταση τῶν κάμπων. Τὸν οὐρανὸ μονάχο δὲ γύραψε νὰ τονὲ κοιτάξῃ, γιατί πὸ ἀπέραντῃ τὴν ὁμορφιὰ στὴ γῆ τὴν ἀντάμωνε.

Δυὸ ἄλογα φορτωμένα χορτάρι μπαίνανε μέσα στὴ γειτονιά, καὶ πίσω τους ἓνα ξυπόλυτο παιδί σέρνοντας τὸ καμτεῖκι του. Ἀπ' τὴν ἄλλῃ μεριά, τὸ δρόμο του γύρευε ἓνας θλιβερός σκύλλος.

Ἀγεροφιθύριζανε τὰ φύλλα γιὰ τῆς θροσιᾶς τὸ βύλεμα. Τὸ περπάτημα τῶν ἄλογων, τὸ ἥμερο ἀπ' τὴν κούραση. Ἐδλεπε ὁ Φλώρος, καὶ χαϊρότανε ποὺ ὁ σκύλλος ἔμοιζε τώρα σὰ νάῃρε τὸ δρόμο του. Τὸ σπύτι τῆς Δώρας δὲν ξεχώριζε, ἀπ' ἐξῆ. Στὴν ἄλλῃ μεριά τοῦ χωριοῦ, πίσω, τὰ λίγα του φῶτα θὰ χαϊρόντανε τὴ νοικοκυρεμένη ἀταμινὴ τῆς αὐριανῆς μέρας, ὅπως κάθε δρόμῳ. Ἐσκυφε ὁ Φλώρος καὶ γύραψε τὸ δρόμο τὸν ἔρημα σκοτεινὸ, ποὺ τραβοῦσε πρὸς τὰ ἐκεῖ. Θάθελε νὰ μὴ ξαίρῃ πὸς ἡ Ἑλένη ἦτανε ἀπάνω, πὸς ἐτοιμαζότανε γιὰ νὰ τοῦ κάμῃ ἐντύπωση μὲ τὴν ὡραία τῆς παρουσία, καὶ πὸς μελετοῦσε τὰ λόγια τῆς, βραβαίνοντας τὴν πειστικότητα στὸ ρόθμισμά τους. Κι ἀντίς γιὰ τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὴν Ἑλένη πιστανότανε μὲ δῖφα συμμόνοις, γι' αὐτὴνα ποὺ θὰ λίγυζε ὅταν ἀποαλένια ἀντίκρυζε τὴν ἐπιμονὴν του.

Ἔτσι σκυμένος στὸ παράθυρο δὲν τὴν ἄκουσε νὰ μπαίῃ μέσα. Τὰ λόγια τῆς, μὲ τὴ μαραμμένη τους τρυφεράδα, τονὲ κάμανε νὰ γυρίσῃ ξαφνισμένα.

Ἐκείνη φαινότανε ἡσυχὴ μὲ μιὰ τραχεῖα βεβαιότητα στοὺ χαμόγελου τῆς τὸ φῶς. Δὲν κάθησε παρὰ μὲ θειλητὴ ἄργητα γύρισε τὴ ματιὰ τῆς στὴς κόμαρας τὴ φροντισμένη ἀπλότητα. Ἀδιόφορα τοῦλεγε ἔτσι μερικὰ λόγια ὡς ποὺ σταμάτησε στὶ μεγάλες πλατύχειλες ἀνθογαλίες. Ἐμοιάζε πνιγμένο κάτω ἀπ' τὸ ξανθοκίτρινο φόρτωμα τῶν ἀμάραντων.

Ἔνα τόνο συγκίνησης μέστωσε ἡ Ἑλένη στὴ φωνὴ τῆς, καὶ γλυκοφιθύρισε:

— Θυμᾶσαι τὴν κόμαρα ποὺ σὲ κάθε τῆς κόχῃ πρόσμενε καινούριους μας περίπατους ἐν' ἀνθογαλίες... Ἐγὼ τοῦ τὰ σὺναζα τὰ ἄργια τ' ἀμάραντα, τόσες ποὺ ἔφυγα μαζί σου στὴν ἔξοχῃ... Πόσο τὴν εἶχε πλατύνει τὴν ἀγάπῃ μας ἡ ἔξοχῃ, καὶ τῆς λευτεριάς τὴν ὁρμὴ τὴ λησμονοῦσαμε γιὰ ν' ἀγαπηθοῦμε πὸ βαθειὰ μέσα στὸ ποθογυρεμένο σκλάβωμα... Ἀχ! τὴ λαχτάρα μίσα στὴ σκλαδιὰ μας, κι ὅταν τὴ νοιώθαμε νὰ μας βαραίῃ, πόση τρομάρα ἦδονες!

Πέρασε τὸ χέρι τῆς πάνω στ' ἀμάραντα, καὶ τὰ χάδεψε μὲ τὴ μορφὴ τῆς πεισιωμένη ἀλλαγήνῃ. Ἀκολούθησε:

— Κ' ὕστερα ἔγινες ἀγάλια ἀγάλια σκοθρωπός, τὸ νεύρωμα κάθε σου λόγο τονὲ τσάκιζε, καὶ μιὰ νύχτα μούπες, ζητώντας τὸ χτύπημα: «Δὲ μπορῶ πιάτο νὰ μείνῃ φυλακισμένος στὴν ἐρημιὰ μὲ μιὰ γυναίκα. Τὸ σκλάβωμα τοῦ ἔρωτα δὲ μοῦ φτάνει... Θέλω νὰ χαρῶ τοῦ ἀθιώπου τὴν ὑποταγὴ πλέρια μέσα στῆς πολιτείας τὸ ἄμετρο σκλάβωμα». Κ' ἐγὼ τότῃς ἀντίς ὅπως πρόσμενες νὰ σωριστῶ, στὸ λαίμῳ σου ρίχτηκα, λέγοντας πὸς πίσω σου θάρχόμουνε στὴν πολιτεία, σὸν κόσμο μέσα ποὺ θὰ τονὲ ψήλωνε ἀθάνατο ἡ νίκη τοῦ πνευμάτου σου. Καὶ φύγαμε στὴν πολιτεία.

Γύρευε στὴ σάρκα μου καὶ στῆς ψυχῆς μου τὸ πύρωμα μιὰ ἀλήθεια, ποὺ δὲ θὰ τὴν ἤχαιρες, τὴ γύρευε γιὰ νὰ σοῦ τὴ δώκω καὶ νὰ τὸ στηλιώσῃς τὸ ἀριστούργημά σου. Τὴν κάθε μου ἀγωνία ἀπόνα τὴνὲ κέντριζα γιὰ νὰ ἀφιερῶσω κάτι μεγάλο καὶ κάτι καινούριο σ' ἐσένα. Ὁ τρόπος, ποὺ περιφρόνησις τὴ γυναίκα μέσα στὴν ἐρημιὰ μούκανε νὰ σὲ λατρέψω, καὶ νὰ πιστέψω πὸς ἡῶρα στὴ δύναμη τὴ δική σου, τὸν ποιητὴ τῆς Φυλῆς, ποὺ ἀναιρεῖται...

Δὲν ἄργήσανε οἱ φίλοι μας νὰ μοῦ τὸ ποῦνε πὸς εἶχα εἶκω, πὸς ἡ ματιὰ μου τὴν ἀξία βαθειὰ τὴν εἶχε δει, καὶ μαζί μου σὲ κυκλοσυντροφιᾶσανε κ' ἐκεῖνοι γιὰ νὰ φυλάζονε μὲ τὴν ἀφοσίωσή τους ὅλη σου τὴν πίστη. Θυμᾶσαι πόσο διαλέγανε τὴν ἀγάπῃ τους γιὰ νὰ χαρίσουνε σ' ἐσένα τὸν ἀθὼ τῆς λευτεριάς; Κι ὅταν βγήκε τὸ πρῶτο σου βιβλίο... Ὡ τί θρίαμβος τότῃς! Τί φλόγα θρίαμβοῦ μέσα σ' ὅλους μας, καὶ τί

χαρά πλημμυρισμένη από ειρωνία για τους γύφτους της τέχνης, που άρχισαν τότες να τρέμουν για τον κίνδυνο της τυφλότητάς τους. . . Νόμιζες πώς ή μιμνήσκητά τους έκαρετά τους κοιμούνται, όλοένα και πιοτερο, για να τους σόβω σ' ένα θάνατο όπως κ' ή ζωή τους ταπεινό. Τότες τους είχες ξεχάσει: εσύ. . . μονάχα ήμεις τους βλέπαμε και χαϊρόμαστανα. Ήσανε περίεργα που άδύνατο μας στεκότανε να τους λυπηθοήμε. . . λες κι θελά μας τους λογαριάζαμε σαν το άνικανου γελαίου, νευρόσπαστα.

Πέρασε λίγος καιρός, κ' άλλοιότικος άρχισες να γίνεσαι. Σά να μή μας ήθελες κοντά σου, σά να σου γινόμαστανα κ' ήμεις βαρετοί. Δέν είχαμε την άξιωσύνη να το νοιώσουμε, και γυρεύαμε στί όρμος σου, άκόμα πιά σιμά να μείνουμε συντρόφοι, σιωπηλοί συντρόφοι άπ' της αγάπης μας την ήγναια. "Αχ! ποιος να μας τήλεγε πώς άσυνήγιστο θα τ' άφηνες το πρώτό σου το διδύλο, πώς και τον ίδιο εσένα ξαφνικά θα σέ χάναμε. Δυό χρόνια λόγια μής άφησες. Λέγοντας ότι στο χωριό σου φεύγεις, με το σκοπό εκεί να μείνεις όλομόναχος, ότι θα προσπαθήσες και θα το κατορθώνες να λησμονήσης ότι σ' έδανε με τον κόσμο και μ' ήμεις. Έφυγες. . . μίσο άπ' τή χείρα μας, άπ' την άγκαλιά μας μέσα πίταξες, κ' ήμεις τρομαγμένοι μείναμε άπ' την άνετήγητη άπόφαση σου. Στ' άδιόκοπα γράμματά μας με μόνονή φορά άπάντησες, κ' έκαίνο για να μας πής με χοντρά παρακάλεσμα, ήσυχο να σ' άφήνουμε. Έτσι δέν τολμήσαμε νάρθουμε. Δέν τολμήσει κανένας μας νόρθη, και κοιτάζουμε την έλπίδα αγάλια αγάλια να μας άφήνη. . . πάθαμε κ' ήμεις να σέ γράφουμε. . . όσο πιοτερο για τή ζωή σου μιλούσαμε, τόσο και το νοιώθαμε πικρά πώς μας ήφάνεψες. Μέσα στην έγκατάλειψη μαλαζιάζαμε, και το μόνο που μας ήβαιται ήτανε να μετρούμε την άπόσταση και το χρόνο που έπλενε μπρός μας τον χωρισμό το στέρισμα. . . κ' οι ήχτοι σου πάθανε κ' έπορευι για σένα να μιλούνε. . .

Όλα αυτά το τόπε με φωνή παραγνισμένη, με και φωτερή άπ' ένα ένθουσιασμό άδόμαστο. Ξαναπέρασε το χέρι της μέσα σ' άμάραντα, με έλαφάνερη ήχτηρη χαδίου.

—Μ' αν οι άλλοι μπορούσαν με τον καιρό να φτάσουν σε μι άκαυπονημένη έγκαρτέρηση, ήρώ καταλάβαινα πώς θάτανε τοότο άδύνατο για μένα. Όλότελα άφηφώντας τον έαυτό μου έπεσα σε μι έξαστήνηση μανιακή, ένας στανικός φόβος την έγέμιζε την κάθε μου όρα. . . με φορτώσανε γιατρούς οι δικόι μου. Μεθ' έπιβάλανε τή δάσανα της ανάπης. Σου κρεδού: δυό ρήνες μ' έφαγε ο πυρετός. Έπρεπε να σέ γράψω, αυτό θάτανε το φρονιμότερο, με δέν τήλεγα. Μέσας φαρμακερό

άχνιζε στα σπλάχνα μου έναντίο σου. Δέν ήθελα να ξαναδώσω, σ' εσένα που δραπέτες, το γόνιμο φλόγισμα ένού δραμάτου μου. . . Στ' ένειρα το πυρετό μου φανταζόμουνα τή δεισιότητα της έκμηδύνσής σου, κ' έννοιαθα να με όφθονη κ' έμένα την ίδια μιας πυρκαγιάς το σιφούνιασμα. . .

Μά όταν έγινε κάποιος καλήτερα, και μοναχή στην κάμαρά μου ξαναπήρα να χαρώ τις ήμερες το διδύλου σου, άχ! τότες μέσα μου άναψε πάλι η περηφάνεια μου. . . Ζούσα έλάκκητη για την άξια σου. Κανένας δέ σ' έφτανε, κανένας δέ θα μπορούσε να σ' άγγίξη στην άγιρωχή σου δαδότηα. Και νοιώθοντας στα χέρια μου να μαζώνουνται παλμοί άντρίκιος φόρας, είπα πώς ήτανε φριχτό κακούργημα να τον άφήσει να σόβω την ποιητή της Ψυλής.

Η φωνή της και το πρόσωπό της δείχνανε πώς έν είχα άλλη δύναμη για να έξακολουθήση στήν ίδιο τόνο. Το Φλώρο τώρα τον κοιτάζε, ήσυχα συλλογισμένο πάνω στο μιντέρι του να την άκούη. Κι άρίσως ξανάρχισε για να μήν προφτάση να φανη πάνω στα χείλια το τσίμουλο της λατρείας:

—Γι' αυτό ήρτα δίχως κανενό να το πώ. Ήθελα νάρτω μοναχή μου, μοναχή μου έπρεπε. Μά τώρα μπροστά σου νοιώθω το θαυμασμό μου, και το φόβο μου νοιώθω να με πνίγη. . . Η ψυχή μου, κ' ή σάρκα μου που ως την πιό κρυφή της νίκη σ' έννοιασε, γεμάτη είναι από φόβο, γιατί σ' εσένα μόνον πιστεύει. . . Πλημμυρώ και λυώνω τώρα άπ' την ίδια το δικό σου γαρνισμό. . . Αχ! θα μπειρώ σω άραγες να σέ ξαναφέρω όπως θέλω, όπως σου ταιριάζει. . .

Άκουστήκανε γρήγορα τήματα στο έρόμο κ' έσκούφ ο Φλώρος να διη άπ' το παράθυρο. Έστιαζε και το στόρι πάνω άπ' το κεφάλι του, κατόπ: κάθητε ήσυχα πάλι, και της είπε προστατεύοντάς την μ' ένα κοίταγμα, εύκολο στην άδιάφορη συμπάθεια του.

—Φέρνω στο νοό μου τον ένθουσιασμό, που τή λόγια σου θα μπορούσαν να μου έπνήσουν. . . Άλλοτε. Καταλαβαίνω ψυχρά ότι το είναι άδύνατο τώρα νάρθω. Κάτι έμω μ' εύχαριστεί: τ' ότι μοναχή σου ήρτες χωρίς κανενό άλλου την όρμύνει η τή συγκατάθεση. Μ' εύχαριστεί αυτό, με πιοτερο άκόμα θα μ' εύχαριστο σε αν έρχόσουν με τή μοναδική πιθυμιά να με διης, χωρίς να πιστεύης ότι θα σ' άκολουθούσα κατόπ στην πόλη. Έρχόμενη πρός έμένα έπρεπε να λησμονήσες κάθε τέχνη το έαυτό σου. Δέν τόκαμες. . . ίσως να ναι θλιδερή τώρα για σένα η τέχνη σου, ίσως να σου παιδέψη για πολή ο καύρος της άνικανότητας. Αυτό είναι: κάποτες τόσο πονηρά σκληρός, όσο και το μέτριο έόπλωμα της έπιτυχίας. . .

Σταμάτησε για να την κοιτάξει πιο λαύτερα. Σε λίγο της είπε: «Τι μεγάλη καλωσύνη θα πούκαμε αν καθότανε δίπλα στο τραπέζι, και ξαπόλουθοσε να περνά τα χέρια της μέσα στ' άμάραντα. Ήθελε έτσι να τη βλέπει, αναπαμμένη σε μια σιγανή απασχόληση».

Τά μάτια της βουρκώνανε απ' το παράπονο ένοου παρήφανου μιά για πάντα νικημένου έρωτα. Ψιθύρισε με μαλακώτατη τόλη:

— Θυμάται την τρέλα πούχες για τα όμορφα χέρια;

— Άλλοθαια, τόπος τα ποθεσσα όπως και τις όμορφες ζωές. Μά τι να σοο κήνω; Τώρα λατρίω μονάχα τις ώρες αποθάρρυνες. Φτάνουνε αυτές βαθύτερα απ' τη ζωή την πιο θαλαιά.

— Έπιασες κι άνοιξες τη θύρα μιάς γνώσης, που άγνωστη σοο ήτανε, και πού τίποτα ως το τέλος έπρεπε να σοο μείνη.

— Ίσια ίσια γιατί μοο ήτανε άγνωστη κατάφερα να την έρω. Μέσα της όλα με προσμένανε, όλα για μένα έτοιμα με τη γαλήνη ένοου τίμιου δοκιμασμού. Σε μιλούσα έναν καρπό για το στρατήγημα της ζωής, πού κάθε άνθρωπος το γυρεύει μ' αλάκρη τη θρασυότητα της προσπάθειας του. Έπάρχει για να έρη αυτό το στρατήγημα πού θα το σώση τις ελπίδες, για την έσκολούθητη. Ίσως νάναι πολλοί άνθρωποι πού κατακόθανε ότι δεν αξίζει να παιδεύονται για τη ζωή, με αὐτ' ένας απ' όλους αυτούς δε θα πάφη να γυρεύη το στρατήγημά της. Να! σοο έχω αρκετές φορές μιλήσει γι' αυτό, και σοο λέγω πώς τώρα τόχω βρεί είναι δικό μου, και δικό μου για πάντα. Σας έρησα άκριβως γιατί το είχα βρεί. Δε θα με βοηθούσατε, κ' ίσως μάλιστα να μοο φέρινατε και την άνηθικότητα των έμποδίων. Έπρεπε να το χαρώ άφού πρώτα χόριζα άπό σας.

Βλέπεις πόσο ήσυχος είμαι! Μέσα μου άρχισε να χτυπά ό φτωχός παλμός του άπλου ανθρώπου. Είπα εύτυχισμένος... Τίποτε δεν είναι ίκανό να μας στεριάση την εύτυχία όπως ή άφάνεια! Έδώ είναι το στρατήγημα της ζωής. Η άπλότητα άρκαιό δε στίκει, το πόν ή άφάνεια... στα σπλάχνα της βρίσκεις κάποιες άλλες ήρωικές άρετές, κάποιους άλλους σίμους μακαριότητας. Σ' αυτήνα θεμένη του χαρακτήρα ή τραγικότητα, κ' ή λατρεία του γυμνού ανθρώπου μας! Το πνίμα του ανθρώπου είναι γεννημένο για να νικήση την πολύπλοκη ματαιότητα με την αίτιοδοσία της άφάνειας. Ζώ μέσα στην άφάνειά μου τώρα...

— Τόχες βρεί το στρατήγημα της ζωής σου, με πόσο εύκολα!

— Κάποτε μέσα στα εύκολα βρίσκουμε τις ρίζες τις πιο μυστικές του άκατόρθωτου. Έχασε για σίγουρο πού, κανένας, άφού κέρδιζε τη θέση τη δική μου μέσα στον κόσμο, δε θαόρισε τη δύναμη νάρθ ήδω

και να την άντικρύση την άλήθεια όμοια μ' έμένα. Κανένας σοο λέγω... Το να δεχτώ την άφάνεια μοο ήτανε το πιο εύκολο έργο. Μά δεν την έφύθηκα, και για τοτο νοιώθω τώρα ότι τον άγαπω τον έαυτό μου, και την άνια, πού είναι μια ζήτεια απελπισμού, δε θα την άκούσω έδω να περνά άπό δίπλα μου. Καμιά ζήτεια, καμιά, παρά ή άπώλεια του άτομου μέσα στην πρωτόγονη άφάνεια. Να εύτυχισμός άλήθειας, πού θα τον έκραζα σ' όλους, αν δεν έπρεπε μόν άνταρώσω τον πειρασμό μέσα στην εύγνωμοσύνη τους.

Σώπασε. Τώρα μια φανατική περιφάνεια του κρατούσα θεμένα τα μυστικά, και μέσα τους δεν περνούσε καμιά προτίμηση καλωσύνης.

Με το σκοτάδι όλες οι φόρμες δε ή άργούσανε να χωνευτούνε, και του έρόμου ή σιωπή κ' ή δική τους αά να τους έγέμιζε άπό μια άγροτική χαώνωση. Ένα φύσιμα άόριστο θερμό έμπαινε απ' τ' άνοιγμα του χαρούμενου παράθυρου.

Μια παρόμοια σιωπή κι' οι δύο τους δεν την έ θέλανε. Κοιτάζανε προς τη θύρα μ' άποκαρδιωμένη άνάγκη ελπίδας. Η μητέρα του Φλώρου την άνοιξε, και είχως να μπή μέσα, τούς είπε πώς έπρεπε νάρθοσε στην τραπεζαρία, για να δοκιμάσουνε τα όσα ώραία πράματα τούς έτοιμάσε. Μέσα στα λόγια της χαμογέλασε ή γλυκιιά φροντίδα, πού δυνατή έμεινε μ' όλα τα γεράματα. Τους εύλόχεε για να περάσουνε μαζί της, και πάλε άκόμα κάτι τούς είπε έτοιμάζοντας τον κόπο της περπατησίς της.

Τό πρωί απ' το παράθυρό της ή Έλένη, τον είδε το Φλώρο, ζακλωμένο σε μια πάνινη καρέκλα, να διαβάξη.

Με τα χέρια της χωμένα στα μαλλιά, ίδιος άντρας, έμεινε εκεί.

Στην άπροσπέραστη άπεραντισόνη του ήσυχου το φώς. Σιγαλότατα άεράκι ζητούσε να ψάξη την καλοκαιριά κάποιου άόριστου γαλάζιου. Το κάθε σάλεμμα των φύλλων έριμο άπό μακαριότητα...

Τον κοιτάζε το Φλώρο, κ' ή σκέψη πώς ό πόνος ό δικός της ταιπινός έλόταλα ήτανε μπρός στα όσα γύρω του φουντώνανε, της έδωκε βαθύ χτύπημα έχθρητας, πού χοντρά πέρασε στη μορφή της. Η πίκρα της ψυχής της σαν κόπος της άάρεινε το στόμα. Φοδήθηκε καταλαβαίνοντας ότι ή έχθρητα και τον πόνο της θα κατάφερνε να τον πνίξη. Όσο τον έδλεπε να διαβάξη, με την άγέλαστη του εύχαρίστηση πλαταιά ζουγραφισμένη στην όψη του, οι σκέφες της γυρνούσανε με παρακάλλιο και με σκληρή άφοσίωση στον έαυτό της. Το έγω ζυγνούσε μέσα της σαν άλάκαιρο πλήθος έρφαμένο. Δεν ήτανε ό Φλώρος πού έπρεπε

τώρα να γλυτωθώ, παρά η ίδια. Ο αέρας αυτός έδω δὲν της έστραγε, αγάλια αγάλια τὸ αἷμά της τὸ ρουφούσε μὲ θλατὰ λόγια πὸ ἀκούσε χτίς, καὶ πὸ τὴν ὀρμή τοῦ νοῦ της σὰ θαλάσσιες τὴν κεντρίζανε. Ἐκρεπα μὲ ὅρα ἀρχίτερα νὰ φύγῃ ἀπ' ἐδῶ, καὶ τὴν ἀπόφαση παίρνοντας ἐννοίωσε τὸ σακάτικο τέντωμα τῆς πληγῆς της. Τώρα πῶς, μὲ τὰ λόγια πὸ ἀκούσε χτίς, θὰ τῆς φαινότανε καὶ τῆς ἴδιας ἢ ζωῆς όταν γυρνῶσε στὴν πολιτεία, όταν γυρνοῦσε μέσα στοὺς ἀλλοῦς; Ἀχ! ἔπρεπε νὰ φύγῃ τὴν ἴδια στιγμή... Τὸ ἀνατροχιασμοῦ τῆς ἔκαμε νὰ κατεβῇ τὰ χέρια. Δὲν ἔμοιαζε πιά σὺν ἀνδρά, παρά σὰ μὲν γυναῖκόλα πὸ στὴ γρανίτη τῆς αἰῶνικῆς δυστυχίας μέτρησης τὸ ταπεινὸ θανάτωμα τῶν περασμένων, γιὰ νὰ μὴ μπορέσῃ πιά νὰ ξαναελπίσῃ.

Κ' ἦτανε τόσο γλυκὴς ὁ αἶρας, κ' ἡ ἀπεραντοσύνη τόσο χαροῦμενη...

Λίστανότανε ἀπὸ τώρα ἡ Ἑλένη ἐνὰ σπρώξιμο τρομέρας γιὰ κάθε νέα ἀξίωση πὸ ἴσως κατόπι νὰ τὴν πλανοῦσε, καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἄσυντρόφευτη οἰκίῃ πὸ θὰ νάτανε ὑποχρεωμένη νὰ κρατήσῃ. Τὰ μάτια της θαλάσσανε προμαελοῦντας τοὺς καημούς, πὸ θὰ τῆς φόρτωνε τὸ κλείσιμο μέσα στὸν ἑαυτὸ της. Κ' ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Ξανάδλαπε τίς φυσιογνωμίες τῶν φίλων, πὸ θὰ ζητούσανε περίεργα νὰ τὴν πληροῦσουν, καὶ τῆς ἐρχότανε οἱ λογμοὶ ἀνίκαντοι ἀγανακτισμοῦ. Θέλητε νὰ σκέψῃ ἂν ἔἑαυτὸς της πῶτερος ἢ οἱ ἄλλοι θὰ τῆς κατανοῦσαν ἀνικώφοροι.

Ἐκείνη τὴ στιγμή γύρισε πρὸς τὸ μέρος της ὁ Φίλιππος, καὶ τῆς χαμογέλασε μὲς ἀπ' τὴν ἀδιάφορὸ εὐτυχισμό του. Ἀχ! τὸ πρόσωπό του, πὸ ἔφαγε ἀπ' τῆς ὁμορφίης τὴν τόλμη, καὶ τὸ χαμογέλοιο ἐκείνο, πὸ θάλασσε ἔτι στὸ πρόσωπό του ἀνέβαινε γιὰ νὰ θραπῇ ἰδονικώτερα! Τῆς μίλησε μ' ἀγάπη, καὶ τὰ λόγια του κυλούσανε ἀργά, σὺν ἁπάνω ἀπὸ ἑκάστη εὐωδία.

Κ' ἡ γυναῖκα, φρυμάζοντας, ἔφαγε τὰ μέλη της γιὰ νὰ κρατήσῃ πιστὰ ὅλη τὴν ιστορίαν τοῦ μίσους, πὸ ζητοῦσε νὰ λύσῃ μέσα στὴν προθυμία τὴν ἐρωτική. Κ' ἔτσι τὸ κέρδεψε τὸ κορμί της, σ' αὐτὴν τὴν στιγμή, πὸ τὴν παρηγόρησε.

Κατέβηκε στὸν κήπο. Ὁ Φίλιππος μ' ἐνθουσιασμό της πῶτερος τὸ διβλίο πὸ δίδασκε. Εἶτανε τὰ «Ταξίδια τοῦ Γεώργιους» τοῦ Swift, πὸ λογάριζε νὰ τὰ παραφράσῃ στὰ ρωμαῖκα, γιὰ νὰ τὰ διαδάξῃ στὰ παιδιὰ του, ἂν θὰ γινότανε ποτὲς πατέρας. Τὸ διβλίο τοῦ τῆχε ἄνευσμένο ἡ δώρα.

Προσπάθησε νὰ βεῖξῃ ἐνδιαφερόμενη τὰ ἑσα σχετικά τῆς διηγότανε, καὶ κατόπι, γυρνώντας μὲ τρόπο τὴν ὁμιλία, τοῦ ἀνάγγειλε, ὅτι λογάρι-

ζε νὰ φύγῃ μετὰ τὸ μεσημέρι. Εἶχε δοῦ τραῖνα, καὶ προτιμοῦσε νὰ πάρῃ τὴ θέσιν της στὸ πρῶτο. Ὁ Φίλιππος μ' ἀληθινὴ συμπάθεια τὴν παρακάλεσε νὰ μείνῃ τουλάχιστο μὲ ὁδομάδα στὸ χωριό, καὶ θάδλαπε τὸ πόσο θὰ τὴν ὠφελοῦσε ἡ ἐξοχή. Τὰ λόγια του σὲ ἄδικα πηγαίνανε, καὶ δλεπόντας τὸν νὰ ἐπιμένῃ καὶ νὰ σοδαρεύεται, τοῦπε τραχεῖα:

— Κοντὰ σου, σὰ μὲν μέρα, ἐννοίωσα τὴ φρίκη τοῦ καθήκοντος, πὸ πεθαίνει. Τὸ μεγάλο τὸν κίνουνο ἐννοίωσα γιὰτ' εἶδα μὲ ἄλλῃ ἀθρώπινη ζωῇ, ἐνὰ ἄλλο τρόπο ὑπαρξίς, ὅχι ἀκροτέρωτο! Πρίπει νὰ φύγῃ...

Δὲ γύρισε νὰ τὸν διῇ, πὸ ξανάρχισε ἀτάραχα νὰ γυρεύῃ τὴ σαλίδα τοῦ διβλίου του.

Ἡ μὲν ἀπὸ τραπέζι, τῆς εἶπε τὰ ἴδια σκαδὸν λόγια τοῦ γιοῦ της. Ὁ αἶρας ἐδῶ ἦτανε ἔχταχτος, καὶ τὸ νερὸ δάσκαμο. Μὲ ὁδομάδα θὰ τὴν ἔκαμε διπλὴ στὸ πάθος.

Μὲ τὰ δόντια της τραβούσε τώρα ἡ Ἑλένη τὴν ὅρα γιὰ νὰ φύγῃ. Ὁ τρόπος ὁ μαλακὸς τῆς γριᾶς τὴν νάριζε, καὶ τῆς φαινότανε πῶς ἀντὶ φροντίδας ἡ φωνὴ της ἦτανε γεμάτη ἀπὸ μὲν ἀνάγκη πονηρίας. Ἀποχαιρετώντας τὴν τὸ ὄρα: ἐννοίωσα τὰ χεῖλια της παγωμένα.

Μαζί της ἐρχότανε καὶ ὁ Φίλιππος γιὰ νὰ τὴν ἀκολουθήτῃ ἴσα μὲ τὸ σταθμό. Μὲ τὰ λόγια του γαλαστὰ φανέρωνε τὴν ἀπλὴ εὐθυμία πὸ τοῦ χάριζε ὁ χωριανὸς δρόμος. Κάθε λίγο σταματοῦσε γιὰ νὰ χαδῇ τὰ παιδιὰ πὸ ἦτανε καθισμένα στὰ χαμηλὰ παράθυρα. Μερικὰ, δλεπόντας τὸν ἀπὸ μακριά, τὸν γινώριζαν καὶ τεντώνοντας τὰ χέρια μὲ τρελὲς φωνούλες, τοῦ στέλνανε προσκαλέσματα.

Τῆς διηγότανε μὲ χειρονομίαι ἀπλόκαφες ὅλες τίς ἐμοσιόμορφες καθημερινὰς τοῦ συνήθους, τὴν ἀνέτρητη ξεγνωσιακά, πὸ τοῦ εἶναι μὲ τὸ χαρακτήρα της ἐπαναλήψης τους, τὸ φίλο πὸ ἀπ' ἀνάμεικα δοκίμαζε μὴ καὶ καμμιὰ τους ἀλλάξῃ δρόμο. Τὴ ζωῇ ἔτσι τὴν ἔβαλε, ἀπέραντα ἐμοσιόμορφη.

Ἡ Ἑλένη τὸν ἄκουε δίχως καμμιὰ προτίμηση ἐνδιαφέροντος. Ταπεινὰ, παραμένα σκέφτηκε:

«Ὅπως οἱ ἄλλοι καὶ αὐτὸς... ἀντὶς τῇ ζωῇ, τίς συνήθειες μονάχα καταφέρναι νὰ ζῇ».

Στὸν ἴδιον τόνο τῆς διήγησής του, ὁ Φίλιππος τῆς εἶπε:

— Τὶ τὰ θές; παντοῦ εἶναι ὁμορφά, φτάνει ὁ ἄθρωπος νὰ φέρῃ μαζὶ ἀκέρειο τὴν ἑαυτοῦ.

Τὸν κοίταξε ἡ Ἑλένη ἔβαλε τώρα νὰ εἶχῃ κάποια περίεργη ἀκίμα ξυπνὴ στὴν ψυχὴ της, γιὰ νὰ μπορέσῃ πάλι μὲ στιγμή τουλάχιστο, νὰ θαυμάσῃ. Θὰ τῆς εἶνε τοῦτο μὲ εὐτυχία ἀθάνατη.

Ὁ δρόμος πήγαινε δλίσις· καὶ ὁλῶτος κάποιος ἀπ' τὰ φουνοειδή δέντρα. Μὰ παντοῦ μὲ τὸν παισιωμένο ἥλιο ἀπλωνότανε τὸ πόρρωμα τῆς ἀνοιχωσύνης, καὶ ἐλσένα τὸ φῶς πόλλυνε τὴν ἀσπρὴ ζάλη τοῦ

Ἐφ' οὗ ἀκούσανε πίσω τους γρήγορα, τραχάτα δῆματα. Ἦτανε ἡ Δώρα, πού ἐρχότανε νὰ τοὺς ἀνταμῶσῃ. Λευκοντυμένη, κ' ἡ ἀμπρέλλα τῆς παντελὲν λευκή. Παρρεῖς πῶς ἔτρεχε μὲ τὰ φτερά τῆς πρὸ χαρούμενης ἀγγελωσύνης. Εἶπε στὴν Ἑλένη, γλυκότητα μερῶδες, ὅλη τῆς τῇ λύπη, πού τόσο γρήγορα τοὺς ἔφευγε. Ἐπρεπε νάμινε καὶ ἄλλο κοντά τους, καὶ θάδωλε πόσο ὥραϊα θὰ περνοῦσαν, τουλάχιστο ἕς φέλαγε νὰ κάμουνε ἕνα δυὸ ἐκδρομὴς στὰ τρογυρινὰ τοῦ χωριοῦ.

Πηγαίνανε τώρα μαζί κ' οἱ τρεῖς τους. Ἡ Ἑλένη ἀπαντοῦσε μ' εὐγενικὴ κοντολογία, ὁ Φιλῶρος σφύριζε τὸ σκεπὸ κάποιου ντόπιου τραγουδιοῦ, καὶ στὰ πρόσωπα τῆς καϊδούλας ἔτρεπε ἀπὸ τώρα ἡ ἀναμονὴ τῆς ἡδονικῆς γυναίκας. Στὴ μέση τῆς χυνότανε κυμάτισμα ἀλαφρῆς κομψότητος, πού ἀγάλλει εἶχε νικήσῃ τὴν ἀγροτικὴ δύναμι τοῦ κορμιοῦ. Ὅλη ἡ σάρκα, μὲ τὸ ποθερὸ μέστωμα τῶν γραμμῶν, μαντευότανε κάτω ἀπ' τὸ φόρεμα τὸ καλοκαιρινό. Ἀπῆνα ὁμορφιὰ ζουντάνευε τὸ ἀνάστημα, ἔτσι πρὶν καὶ κίνημα τῆς καλοῦσε πονηρὰ τὴν ὁμορφιὰ ἀπὸ χτήση τοῦ σπασμοῦ. Ἀλάκαιρη φλόγιζε ἀπὸ ἔρωτα.

Ἡ Ἑλένη τὴν ἐπρόσεξε ἴσα μὲ τὰ ὑγρά τῆς δάντια πού φέγγανε τὴ λαχτάρα τοῦ γέλιου. Κατόπι προχωρῶντας γρηγορώτερα τοὺς ἄφησε τοὺς δυὸ τους πρὸ πίσω. Τὴ σάρκα τῆς τὴν ἐννοιοῦσε νὰ τυραννιέται μέσα στὴν ἐκλεχτικότητὴ ἀραθυμιά τῆς μέρας.

Πίσω ἡ Δώρα διηγότανε πῶς ὁ ἀδελφὸς τῆς, τὸ πρῶτ' στὴν Ἑκκλησιᾷ, ξεφούρνισε πάλι τοῦ Δεσπότη ἔλα τοῦ τ' ἀνέγδοτα, καὶ τώρα ὀγδονταεῖς γινόντανε αἱ φορὲς τῆς ἐπανάληψης. Ἀνατρίχτασε ἡ Ἑλένη ἀκούγοντας τὴν τρανταχτὴ λευτεριά νὰ χοντραίνει τὰ γέλια τοῦ Φιλῶρου. Ποτὲς δὲν τὸν εἶχαν ξανακούσει ἔτσι.

Ὅταν φτάζανε στὸ σταθμὸ τοὺς ἄφησε μὲ τρόπο μοναχὸς νὰ μιλοῦνε. Τὴν κρίση τῆς ψυχῆς τῆς τὴ δοκίμαζε κοιτάζοντάς τους. Μποροῦσε μὴ μπορῶντας νὰ ξερίη ἀπὸ τώρα ἂν θὰ κατόρθωνε ποτὲς νὰ δώσει πίστη στὴν πραγματικότητά τῆς εὐτυχίας τοῦ, ὅπως κάποτε εἶχε πιστέψει στοὺς εἰστροὺς τῆς ἀξίας τοῦ. Στὴν ἀπόφασή του δὲν ἔδωκε, ἀνίμα πιότερο αὐτῆνα τὴ στιγμὴ, παρὰ μιὰ ἱκανότητα εὐκολῆς ἀπόφασης, καὶ τὴν ἐπλήγωνε τοῦτο.

Τὸ τραῖνο ἦρθε γρήγορα. Ἀποχαιρετησθήκανε μ' ἀληθινὴ θέρμη. Σὲ λίγο τοὺς εἶδε νὰ χάνονται, μὲ κάποιους ἄλλους χωριανούς, στὴ φτώχεια τοῦ μικροῦ σταθμοῦ.

Ἦτανε εὐχαριστημένη πού τὸ τραῖνο ἔφευγε μὲ ὅλη τὴν ταχύτητα, καὶ ἀναπαμένα ἄρχισε νὰ προσέχῃ τοὺς συνταξιῶτες, πού δὲς τοῦ καὶ περιποιούντανε τίς χαλίτσες τους.

Μαγευτικὸ θὲ νάτανε τὸ μούχρωμα πάνω στὰ τοπεῖα, πού ἐρχόντανε.

Ἀνοιξε τὸ τσαντάκι τῆς καὶ μετρημένα, καλλιγραφικὰ ἔγραψε σὲ μιὰ σελίδα, πού λίγες γραμμὲς ἀκόμα ἤθελε γιὰ νὰ γεμίση:

«Μποροῦμε νάμαστε ποτὲς εὐτυχισμένοι ὅσο ἔχουμε τὰ μάτια ἀνοιγτὰ πάνω στὸν ἑαυτὸ μας; Κι ἔταν πάλι τοῖμοῦρε νὰ τὰ κλείσουμε μὲς δίνει τὸ πλάνημα ὅχι τοῦ μεγάλου, μὲ τοῦ αἰώνια εὐκολοῦ!»

Γινότανε πρὸ χαρούμενα ξεπλωμένος ὁ τόπος μὲ τὴ δούη, πού κυλοῦσε ἡ ἐγκωμμένη γρηγοράδα τοῦ τραίνου.

Ἀκούστηκε λευκὸ τὸ τρύγικα γιὰ τὸν ἐρχάμενο σταθμὸ.

Ἰούλιος τοῦ 1921.

ΘΡ. Α. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

Α. ΠΡΑΣΙΝΟΥ

Η ΚΟΛΑΣΗ

ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ ΑΛΙΓΙΕΡΗ

Ἄσμα τριακοστὸ πρῶτο

Μιὰ γλώσσα στὴν ἀρχὴ μ' ἐδάγκωσε ἔτσι πού ἔδαφέ μου
τόνα καὶ τ' ἄλλα μάγουλο, κ' ἡ ἴθα κατόπι πάλι
μοῦ χάρισε τὸ βότανο. Παρόμοια ἔχω ἀκουσμένο
πῶς τοῦ Ἀχιλλῆα καὶ τοῦ πατέρα τοῦ ἐσυνήθαε ἡ λόχη
πρῶτα τὸν πῖνε καὶ κατόπι τὴν γαστρίκ νὰ δίνει.
Τὶς πλάτες εἶχαμε γυρίσει στ' ἄχαρο λαχνάδι,
τὸν τοῖχο πού τὸ ζῶναι ἐλόγυρα βουδοὶ παρῶντας.
Ἦταν ἐκεῖ πρὸ λίγο ἡ νύχτα καὶ πρὸ λίγο ἡ μέρα,
κ' ἔτσι τὸ μάτι μου μπροστὰ πολὺ δὲν προχωροῦσε.
Μ' ἄκουσα σάλπιγγα στριγγόφωνη ν' ἀχῆσαι τόσο
πού ὅποιος θὰ βράχνιαζε βροντῇ. (1) Κ' ἐνάντια ἀκολουθῶντας
τὸ δρόμο τῆς, σ' ἕνα σημάδι ἐστήλωσα τὰ μάτια.
Σὰν ἔλασε ὁ μεγάλος Ἡάρος τὸν ἱερὸν ἀγῶνα,
κατόπι ἀπὸ τὸ χαλασμὸ τὸν πολυθρήνητο, ἔτσι
τραυματικὰ δὲ βάραιε τὴ σάλπιγγα ὁ Ρολάνδος.

1. Πρὸ θά ντοῖε καὶ θὲν βροντῇ.

Λίγα εἴτανε πού τὸ καρδίι ἐκεῖ εἶχα γυρισμένο
καὶ πολλοὺς πόργους ἀφ' ἑλούς πού βλέπω ἐκάστημέ μου.
Γι' αὐτὸ εἶπα—Πές μου, Δάσκαλε, ποῖος τόπος εἶνε τοῦτος;
—Ξεπράχει σου ἡ καρδιά πολὺ μακριὰ μέσ' τὰ σκοτεινὰ,
μοῦ λέγει αὐτός, κ' εἶσαι πλανιέσαι σ' ἑπὶ βάνε: ὁ νοῦς σου.
Καθάρια, ἐν φτάσεις κάτω ἐκεῖ, θὰ διαίς ποτε ἡ μακρότη
γάλα εἰς κίσθητες περισσότερο γιὰ τοῦτο βιάσαι! —
Κατόπι μ' ἐπίασε μ' ἀγάπη ἀπὸ τὸ χέρι κ' εἶπε:
—Προχὸς σιμότερα νὰ πάμε καὶ γιὰ νὰ φαναί σου
λιγότερο περᾶνε τὸ πρᾶμα, μάθε πού εἶνε
γιγάντοι κι' ὄχι πόργοι: κι' ἔλαιο τους στὸ χεῖλι ἀράδα
βυθίζουνα ἀπ' τὸν ἀφαλό καὶ κάτω στὸ πηγᾶδι. (1)
Καθὼς, ὡς λυώσαι ἢ καταχνιά, σιγά σιγά τὸ μᾶτι
χωρίζεαι ἐπὶ ἡ θολοθρα κλεῖ, πού τὸν ἀθέρα πνίγει,
παρήμοια κι' ὅσο τὸ θαρὺ καὶ νυχτωμένο ἀγέρα
τρυπώντας, πρίδα: κα περισσότερο κατὰ τὸν ὄχτο, (2)
τόσο λιγότερα μου ἢ πλάνη κι' αὐξήνε ἢ τρομάρα.
Γιατὶ ὅπως ἀπ' τὸ στρογγυλὸ περίτοιχό του ἀπάνου
στεφανωμένο εἶνε μὲ κάστρα τὸ Μοντιρατζιόνα,
παρόμοια ἀπ' τὸ ξεχειλόμενα, πού τὸ πηγᾶδι ζῶναι,
πυργόνα, φαναροὶ ὡς τὴ μέση, οἱ τρομαροὶ γιγάντοι
πού φοδερίζεαι ἀκόμα ὁ Δίας, ὄντας βροντὰ ἀπ' τὰ οὐράνια.
Καὶ τώρα πιά ξεχωρίζω τὸ πρόσωπό τοῦ ἑνὸς τους,
θίμους καὶ στήθια, καὶ μεγάλο τῆς κοιλίης κομάτι
καὶ τὰ δυὸ χεῖρια στὰ πλευρά του οὐρρίζω πού ραῖαν.
Ἐπράξε βίδαια μὲ περισσοὶα φρονιμάδα ἢ φύση
τὴν τέχνη ὄντας παρᾶτρε νὰ φικάνει πέτρατα θμοια,
στόν Ἀρη γιὰ νὰ μὴν ἀψήσαι ἐχτελεστέαδες τέτιους.
Κι' αὐτίως καὶ δὲ μετανιόνει: γιὰ τοὺς ἐλεφάντους
καὶ γιὰ τὴς φάλαγες, ἐκαίνος πού βαθυὰ κοιτάζει
πὸ δίκαια καὶ πὸ γνωστικῇ, γιὰ τοῦτο τῆνε κρίνει.
Τὶ ἐκεῖ πού μὲ κακὴ βουλή καὶ δύναμη ὁ νοῦς σφίξει
διακένταμα ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶνε πιά νὰ πιχειρήσει.
Μακρὸ κι' ὀγκώδικο τὸ πρόσωπό του μοῦ φαίνέται
ὅσο στὴ Γόμη τ' Ἀγίου Πέτρου στέκει ἡ κοκκινέρα,

1. Τὸ πηγᾶδι πού καταβᾶζει ἀπὸ τοὺς Malebolge στὸν τελευταῖο κύκλο τῆς Κόλλας.

2. Κατὰ τὸ χεῖλι τοῦ κεντροῦ σπινθηροῦ.

κ' εἴταν σὲ τέτια ἀναλογία καὶ τ' ἄλλα κόκκαλά του.
Κ' εἶτοι τὸ χεῖλι πού τὸν ἔζωνε ἀπ' τὴ μέση ὡς κάτου
κορμί φανέρονε ἔξω ἀκόμα τόσο, ὥστε τὴν κόμη
θὰ παινέθονταν ὅδικα πού φάνανεν τρεῖς Φριτιάνοι. (1)
Γιατὶ ἔδωκεν ἀπ' αὐτὴνα τριάντα σπιθαμὲς μεγάλας,
ἀπ' ὅπου θηλουκόνεται τὸ ροῦχο ὡς τὸ στεφάνι.
«Ραφίγει μᾶτι ἀμέχ ἱρόμπε ἀλαί» (2) νὰ κράζει ἀρχίζει
τὸ φριχτὸ στήμα, πὺ γλυκοὶ ψαλμοὶ πού δὲν τοῦ ἀρμίζαν.
—Ἠλίθια πνέμα, κατ' αὐτόνα ὁ Δάσκαλος φωνάζει,
στὸ δοῦκινο εὐχαριστήσου καὶ μὲ τοῦτο ἔισα,
θυμὸς, ἢ κάποιον πάθος ἄλλο, ὁπότεν σὲ κεντρίζει.
Στόν τράχηλό σου σκαλίζει καὶ τὸ λουρί θὰ πιάσεις
πού τὸ κραταί, ὡ παράφωνη ψυχῇ, θαμένο ἐκείθε,
καὶ τῆρα το πού τὸ μεγάλο στήθος σου δουγνέει: (3).
Κατόπι μίλησε σ' ἐμένα—Μαρτυριέται μόνος.
Εἶνε ὁ Ναμρώδ πού τὸ κακὸ του σόφισμα ἔχει κἄναι
νὰ μὴ λαλιέται μὲ μονάχη γλώσσα ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους.
Μὰ ὅπου εἶνε ὡς τὸν ἀρήσουμε κι' ὡς μὴ μιλάμε μᾶταια
Γιατὶ σ' αὐτόνα ὅποια κι' ἂν εἶνε γλώσσα θὰ φαίνέται
ὅτι στοὺς ἄλλους ἢ δικιά του πού κινεῖς δι' ἔρει.
Ζερνὶκὰ τραθώντας πύγαμε πὸ πέρα, κι' ὡς πού ρίχνει
δαλίστρα, ὀρήκαμε τὸν ἄλλο πὸ μεγάλο κι' ἄγριο.
Ποῖς ὁ τεχνίτης πού τὸν ἔζωσε νὰ πᾶ δι' ἔρει,
μὰ εἶχε ὁπὸ τὸ θαρὺ χέρι πίσω καὶ μπρὲς τὸ ἄλλο
μὲ ἄλυσσε πού τὸν τρογυροῦσε ἀπ' τὸ λαιμὸ καὶ κάτου
κι' ὡς πού κορμί φαίνέται πέντε τυλιγέταν γύρους.
—Ὁ ἀπόκοτος αὐτὸς ἐναντία στόν οὐράνιο Δία
τὴ δύναμη του ἐζήτηζε, μοῦ λέγει ὁ Δάσκαλός μου,
νὰ δοκιμάσει καὶ γιὰ τοῦτο ἄξιωθηκε ἐπὶ δόλπεις
Ἐφιέλτης τ' ἐνομή του κ' εἶχε κἄναι τοὺς μεγάλους
ἀγῶνες, τότες πούς τοὺς θεοὺς τρομάξαν οἱ γιγάντοι.
Τὰ χεῖρια μὲ, πού ἀσκήσας σ' αὐτούς, δὲ θὰ τὰ σάισαι—
Κ' ἐγὼ τοῦ λέγω—Ἀν ὁλοτέ σκαίτουν θὰ ποθεῖσαι

1. Ἡ Φριζα ἀνάμεικται στὴν Ὀλλανδία καὶ τὴν Γερμανία. Οἱ κατοικοὶ τῆς χώρας ταύτης ἐκρέονταν ὡς οἱ ψηλότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. 2. Τὸ λόγιον ταῦτα διδάσκει γυμνήσια ἀπὸ τοὺς διηγητοὺς προκλητικῶς δι' ἐναντίαν νύμφαν σφαιρικήν. Ὁ Χριστοφόρος Λαντίνος λέγει: «questo parole niente arguitur».

3. Ὁ μαθητευόμενος τοῦ βοσκίου φαντάζει τὸν δοῦγμα βασιλιάς πρὸς στήθος τοῦ γιγάντου.

τὰ μάτια μου τὸν τριπαιγάλο Βριάρεο νὰ γνωρίσουν. —
—Θὰ διατῆς ἐδῶ σιμά, ἀποκρίνεται, τὸν Ἀνταίο ποὺ κραίνει,
κ' εἶνε λυτός, καὶ στὴς κακίας τὴν πάτο θὰ μὲς φέρει.
Ποῦ μακρότερα εἶνε ἐκεῖνος πρὸ νὰ διατῆς γυρεύεις.
Δαμένος θυμα εἶνε κ' αὐτόν κ' ἐμὲ κακωμένος,
μόνο ποὺ ἀκόμα πρὸ θεριόφυγο ἢ μορφή τὸν δείχνει —
Ποτὲς δὲ στάθηκεν σαιμὲς δαινὲς νὰ σάιται πύργοι,
μὲ τίσση δύναμη, δοῦ ἑλίκου πυντάραχτη ὁ Ἐριόλτης.
Πιόταρο τότε ἀπὸ ποτὶ φοιήθηκα τὸ χάρο,
κ' ὁ φόδος θὰ φτανε ἂν δὲν εἶχα δεῖ τίς ἀλουσαῖδες. (1)
Καὶ τὸν Ἀνταίο σιμώσαμε πρὸ πέρα προχωρώντας,
ποῦ, ἔφει καμῶν, πάντα ὄργουε τὸ λίκκο ξεπερνοῦσε.
— Ὡ ἐσύ, ποῦ μέσῃ στὸ λαγαρόν τὸ καλὸ τυχερὸ, ὅπου
τῇ ἑλῆς γιὰ κληρονομίαν τοῦ ἀπόχτησε ὁ Σκιπίονας,
ὄντας ὁ Ἀντίδας κ' εἰς ἐκείν τοῦ δείξαντε τίς φτέρνες. (2)
Ἐγερὸς κίτορα στὸν παλιὸ κατὰ λεοντόρικ χίλιον,
κ' ἂν μὲ τ' αἰτίρια σου ἔστειλες — μοιάζει νὰ λὲν ἀκόμα —
στὸν τρανὸ ἀγῶνα πῶς τῆς ἱῆς τὰ τίνα θα νικῶσαν,
νὰ καταρῶσεις μὰς στὰ βύθη ἀνάξιο σου μὴν κρίνεις,
ἐκεῖ ποῦ σφίγγει ἢ παγωνιά τοῦ Κοκκυτοῦ τὸ ρέμα,
καὶ μὴ μὰς βιάσεις στὸν Τιτυὸ νὰ πῆμε ἢ στὸν Τυφῶνα.
Τούτος ἐκεῖ ποὺ λαχταριέται ἔδῳ μπόρει νὰ δώσει. (3)
χαμῆλωσε γιὰ τοῦτο καὶ μὴ στρέψης τὸ μεσοῦνι.
Τῇ μνήμῃ σου μπόρει στὸν κόσμῳ νὰ ξυπνήσει ἀκόμα
γιατὶ εἶνε ζῶντας καὶ μακρὰ τὸν περιμένει ζήση,
κοντὰ τῆς ἂν ἔιν τὸν καλέσει ἢ Χάρη πρὶν τῆς ὥρας. —
Ἔτσι ὁ Ὀδυσσεὺς μου ἐλάλησε κ' ἐκεῖνος μὲ προθύμια
τὸ χεῖρ ἀπλώνοντας, ποῦ κάποτε ὁ Ἡρακλῆς αἰστάνθη
τὸ ἀγκάλιασμά του τὸ δεινὸ, τὸ Διόκαλὸ μου ἔφηρε.
Κι' ὄντας ποῦ τὸν χαράκωσε στοιχάστηκα ὁ Βιργίλιος
— Ἔλα σιμά γιὰ νὰ μπερέσω νὰ σὲ πάρω, — μὲ εἶπε.
Κ' ἔκ μὲ ὥστ' ἔνα νὰ γενοῦμαι ἔγῳ κ' ἐκεῖνος φόρτος.
Ὅποτε φωντάζει ἡ Γκαριζέντα (4) κάτωθε, ἔθε γέρνει.

1. Ὁ φόδος θάφτανε νὰ μὲ θάψουν... 2. Ἐκεῖνος ποὺ λαχταρεῖται ἀπὸ τοὺς πεθαμένους, δηλοῦν τὸ ζήτημα τῆς μνήμης πῶς στὸν κόσμῳ, ὅπως εἶπε ὁ παρακάτω στίχος. 3. Κατὰ τῆς Πολυδῶντος σημαντικῆς καθιερωμένη καὶ γεγραμμένη ἀπὸ τὸν ἐνός μέρος. Ὅταν τὸ πλάται αὐτῆς κατωθε καὶ ἀπὸς ἑκὸς μέρος γίνεται, πρὸ στιγμῆς ποὺ παρῶναι σὺνθετο ἀνάσσει δὲ, ποῦ νομίζει πῶς ἐπιμαρτυρεῖται νὰ πῆσαι πρὸ ἀναισθησίας ἐκείνη σιμὲ τὸ δόγμα τοῦ σπινθηρῶν.

σὺν τὴν κοιτῶς, καὶ σὺνθετο διαβαίνει ἀπάνωθε τῆς
καὶ μοιάζει ἐνάντια του νὰ ρέει, φάνταζε παρόμοιος
ὁ ἑμένας ὁ Ἀνταῖος ποῦ νὰ τὸν δῶ νὰ κλίνει ἀκαρτερόβια,
κ' ἔφτε στιγμῇ ποῦ θὰ θελε νὰ πάγω ἀπ' ἄλλο δρόμο.
Μὰ στὸ βοῦθ ποῦ τὸν Ἐμωφόρο τρώγει καὶ τὸ Γιούδα
μὰς ἔφησε ἀλαφρὰ κ' εὖτε ἄργησε σκυμένους ἔτσι.
Κι' ἀναστηλώθηκε σὺν νὰ εἶταν καραβὶς κατάρτι.

Ἄσμα τριακοστὸ δεύτερο

Στριγγὺς ἂν εἶχα καὶ τραχυὺς ἀχούς, ὡς θὰ πατριάζαν
στὸ ἄχαρο σόμα, ποῦ ὅλοι οἱ βράχοι ἀπάνου του εἰς ἄλλοι ρέδουν (1),
πρὸ πλέρια τὸ χυμὸ τῆς σκέψης μου θ' ἀπιστραγγόσκα.
Μὰ ὡς δὲν τοὺς ἔχω νὰ λαλήσω ἐπιχειρῶ μὲ φόδο.
Γιατὶ δὲ στέκεται δουλεῖα ποῦ πιάνεται γελώντας
τῆς πλάσης ὅλη τὴ δοῦθ' ἢ ἀνιστορήσεις, κ' εὖτε
γλῶσσα τὸ δύναται μαρὰ ποῦ κρᾶζει καὶ παπᾶνη.
Μὰ τὰ τραγούδια μου οἱ Κυρεῖς ἐκεῖνες ὡς δοθήσαν
ποῦ τὸν Ἀμφίονα νὰ καστρώσει βοήθησαν τῇ ἐλῆς,
κ' ἔτσι τὰ λόγια ἀπ' τὴν ἀλήθεια νὰ μὴν ξετρατίσουν.
Ὡ γέννα ἀπὸ τίς ἄλλες ὅλεις πρὸ κακοπλάσμενη (2)
ποῦ εἶσαι στὸν πόπο, ποῦ κεληρὸ νὰ πῶ γι' αὐτόνα μοῦ εἶπε,
κάλλιο ἔδῳ πρόδακα καὶ γίδα νὰ εἶταν οἱ δικοὶ σου!
Στοῦ πηγαθῆς ὡς ἔρεθίσκαμε τοῦ σκοτεινοῦ τὸν πάτο,
κάτω ἀπ' τὰ πόδια τοῦ γιγάντου, μὰ καλὸ πρὸ δόθηκα,
τὸν ψηλὸ ὡς κίτακα ἀκόμα τοῖχο ἀγροίκησα ποῦ μοῦ εἶπαν:
— Πρὶςτα ποῦ παρᾶς καὶ μὴ τσακίζεις μὲ τίς φτέρνες
τίς κεφαλὲς τῶν κουρασμένων κ' ἀθλίων ἀδελφῶ σου. —
Γόρσια τότες κ' εἶδα μαρὸς μου κ' ἀπ' τὰ πόδια κάτω
μὲ λήμνη πῆμεταζε γυαλὶ κ' ἔχε νερὸ ἀπ' τὸν πάγο.
Κόρα ποτὶ δὲν ἔπασσε χοντρή, σὺν ἔποιε ἐκεῖ εἶδα,
μὲ τὴν Λύστρια τοῦ Δούναδε τὸ ρέμα εὖτε τοῦ Τάναη
κάτω ἀπ' τὸν οὐρανὸ τὸν κρῶς ἐκεῖ πέρα τὸ χειμῶνα.
Κι' ἂν τὸ Τραμπερνίχο κυλοῦσε ἀπάνου ἢ ἢ Πιερρακῆνα (3)
ἔθ' ὅθ' τὴν κάμαν εὖτε ἀκόμα στὴν ἐχτιὰ νὰ τρίζει.
Κι' ὡς γιὰ νὰ κρᾶζει τὸ δαυράχι ξεμυτᾶ ἀπ' τὴ λήμνη.

1. Ὅλοι οἱ γερμενοὶ ποὺ σκληραῖνονε πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους πόλεις. 2. Ὁ προδότης. 3. Τὸ πρῶτον ψηλὸ βουνὸ τῆς Σαλαμίνος καὶ τὸ ἄλλο τῆς Τροάδος.

σάν που άσταχολογά άναιρεύεται συχνά ή χωριάτα. (1)
παρόμοια, ώς όπου φανερώνεται ή ντροπή, (2) βοηθούσαν
πέν πάγο μέσα σί θρηνηρές ψυχές μελανισμένες,
τά δύντια κρούοντας κατά πώς ό παλαργός τή μήτη.
Σκυμμένη κάτω έκράτουνε τήν έψη ή καθαριά τους.
Από τό στόμα τους τό κρύου, και της πικρής καρδιάς τους
άπό τά μάτια άνέμισό τους στέρνεται ή μαρτύρια. (3)
Λίγο άρσού γύρω έκοίταξα, στά πόδια μου γυρίζω,
κ' είδα τόν ένα πρós τόν άλλο δυό σφυγμένους τόσο
πού είχαν της κεφαλής τις τρίχες άνακατοιμένες.
— Ποιοί είστε έσείς πητε μου πού σφίγγετε έτσι, λέω, τά στήθια ; —
Κι' αότοι λυγίσαν τούς λαιμούς. Κι' ώς πρós έμέ άναδέψαν,
σταλάξανε τά βουρκωμένα μάτια άπό στά χείλια
και πάγωσαν τά δάκρυα άνάμεσα και τά σφραγίσαν.
Ποιός δετάρι όμοια δέν έομιζε ζύλο μέ ζύλο.
Κι' άναγκριωμένοι αότοι σά δυό καρατιστήκαν κριάρια.
Και κάποιος πού είχε και τά δυό του πότια άπ' τό κρύο χαμένα
λέγει: μέ πρόσωπο σκυρτό — Γικτί έτσι μας κοιτάζεις
Αν ζητάς ποιός είνε τούτοι σί δυό, ή κοιτάδα, ότε ό Βισέντζιος
κυλάει, τού Αλμπέρτου τού γονισ τους είταν και δικιά τους. (4)
Απ' τό είδα βγήκανε κορμί και μπορείς νά γυρίσεις
έλλη τήν Κάιντα (5) μέ φυγή δέ θα όρεις πού ν' άξίζει
στέν πάγο: νάνε καρφωμένη πιόταρο άπό τούτες,
όστε έκαίος πού τό στήθος του κχι τόν Ισκιό του άμάδι
μέ μέ μονάχη τρύπησε χτυπή τά χέρι του Άρτου (6).
κι' ότε ό Φοιάτσιος (7) κι' ότε αότός είδω πού μέ αποδιζει
μέ τό κεφάλι του νά διω πύο πέρα και τόν κράζαν
Σαστόλο Μασκερόνη (8) κι' άν Τσούκνος είσαι πρέπει

1. Στην έποχη τού θεραιμού, 2. Ως τό μέτωπο.

3. Μαρτυρείται ό ένας σάν άλλο, τό πόσο ακουόναν, μέ τό κλάμασμα τών
δοντιών και τό πόσο θλίβονταν, μέ τό δάκρυα πού τρέχον άπ' τά μάτια τους.
4. Ο Αλβέρτο degli Alberti είταν εγγενής φιλοφρεντικός. 5. Κάτω ένομάζει ό άνα-
της τήν πρώτη παρηγορία τού τελευταίου κόσμου. Οι άλλες παρηγορίες είνε ή
Αντηγόρα, ή Πτολεμαϊδική ή Γερουσία. 6. Ο Μορίτσο άνιγρός τού Άρτου,
βισκόπος τής Μ. Βρετανίας, παρηγόνησε τόν θάτο του γιά νά τόν σκοτώσει. Ο
Άρτος τόν στοχάζετο και τόν παύτασε μέ μέ λόγια πού τόν άπέσει: πέρι και
είρα. Ο ήλιος άέρωσε μέσα άπό τήν τρύπα τής πληγής και ό Ισκιος τού χτυπή-
του κορμού ήλάνταζε τρύπος. 7. Ο Φοιάτσιος έκαίε τό χέρι τού έσθελόν του
και σκοτώσε το θείο του. Απó τό έπιστάδιο αότο γεννήθηκαν στην Πιστόγια σί
άγριος τόν Λευκό και τόν Μαύρο. 8. Φιλοφρεντικός πού σκότωσε τό βείο του.

νά έέρεις ποιός έστάθηκα. Και γιά νά μή μέ βάλεις
σέ λόγια κι' άλλα, μάθε πού είμαι ό Καμποσιόνα Παζής (1)
και τόν Καρλίνο (2) καρτερώ νά μέ ξεκριματίσει (3). —
Νίλια είδα πρόσωπα κατόπι μελανά άπ' τό πάγος
και φρίκη μουρχεται και πάντα θά μέ σαναπαίρνει
γιά τά νερά τά παγωμένα. Κι' όπως πρós τό κέντρο
προβαίναμε, πού κατ' αότό μαζεύεται όποιος βάρος,
κ' έτρεμα μέσα στο αίώνιο κρύο, βούληση, μόρα ή τύχη
δέ ξέρω άν είταν, μέ περνώοντας μέσα άπ' τά κεφάλια
χτύπητα κάποιος μέ τό πόδι άδρυά κι' αότο θρηνηώντας
μού κράζει: —Τι μέ κοπανάς ; άνίσιος και δέν ήρτες
τού Μόντε Απέρτι τήν έκδίκηση νά περισσέψεις (4),
γιατί μέ κακοφέρνεις ; —Κ' έγώ είπα —Δάσκαλέ μου,
καρτέρησά με τώρα εδώ, νά δώ άπό κάποιον πάχω
γιά αότινα άφισολία κατόπι θά διαστώ έσο θέλεις. —
Έστάθηκα ό Οδηγός κ' έγώ σ' έκαίονε πού μέ λύσσα
δλαστήματ άκόμα — Έσύ ποιός είσαι, λέγω, και τούς άλλους
παρόμοια όρίζεις ; —Κ' έπó ποιός κι' άπό τήν Αντηγόρα
διαθαίνεις, λέει, τών άλλων, χτυπώντας τά σαρόνια,
κ' έτσι πού θα είτανε πολά και ζωντανός άν είσουν ; (5) —
Ζωντανός είμαι —έστάθηκα σ' αότόνα ή άπόκριση μου —
κι' άνίσιος φήμη όρέγεται: μπορεί καλό νά σοθ είνε
νά δάλω τ' όνομά σου μέσα στ' άλλα τά γραμμένα. —
Κι' αότός άντιλογήθηκε μου —Λαχταρώ τό έναντίο !
Πήγαυε έδωθε και περσότερο μή μέ σκοτίζεις,
τί δέ φελα σου ή κολακεία μέσα στο δάλο αότόνα —
Κι' άπ' τό τερμάρι άρπώντας τον τού σέρικου —Πρέπει, τού είπα,
νά πας μου τ' όνομά σου ή τρίχα εδώ νά μή σοθ μείνει. —
Κι' αότός —Μπορείς τις τρίχες όλες νά μου ξεριζώσεις,
μέ ότε θά νά σοθ πώ ποιός στέκουμαι ότε θά στο δείξω,
κι' άν φορές χίλιες στο κεφάλι άπάνου μέ πατούσας. —
Είχα στο χέρι ντυλιγμένα κιόλας τά μαλλιά τού,

1. Κι' αότός φιλοφρεντικός εκόποιος αρροδικός τόν παγανή τού Ubertino, 2. Ο
Carlino de Pazzi πήρε χρέματα άπό τούς Μαύρους τής Φλωρεντίας και παρό-
δωσε τό κάπτρο τού Piano di Trevignia. 3. Ο Καρλίος πύο κακοήγος άπό μένα
έγγενους είδω θά κάμει νά ξεχαστεί τό αήμα μου μέ τόν όγρο τού δικού του.

4. Ο Boccia degli Abatti, γυνάικος φιλοφρεντικός, αρρόδωσε 4000 δικούς του
πού σμάχησαν κοντά στο Monte Arenti. 5. Είσαυ πού και τό χτύπημα τού πο-
διού σου είγε σκληρότερο άπό χτύπημα ζωντανού ποδιού.

κι' απ' ένα πιόταρα σκουλιά ξεφυτρωμένα του είχα
κι' εθελιάζε με τὰ μάτια κάτω στριμωγμένα εκείνος,
δυνατόφωνος ένας άλλος—Τι παθαίνεις, Μπόκκα;
δὲ φτάνει σου πού τὰ σαγόνια κρούεις ἂ δὲ γαδίσαις;
ποιὸς διάβολος παρᾶζει σε;—Δὲ σου ζητώ, τοῦ λέγωι,
νὰ μὲ μιλήσεις τώρα πιά, κακόψυχε προδότη,
τί γιὰ ντροπή σου ἀληθινὰ μαντάτα σου θὰ πᾶγωι.—
—Φεύγα, μ' ἀντιλογήθηκα, καὶ πῆς ὅτι σ' ἀρέσει,
μ' ἀνίσως βγαῖς ἔξω ἀπὸ δῶ, γι' αὐτὸνα μὴ σιωπάσεις
πού γλώσσα τόσο πρόθυμη προτῆτερὰ εἶχε ζοῖζει.
Τῶν Γάλλων κλαίει τὸ χρέμα ἰδιῶ καὶ νὰ πᾶς θὰ μπορέσεις:
«Σύνταγμα, ἐκεῖ πού οἱ ἀμπερτωτοὶ ὀρροῖζονται, τὸ Δουέρα» (1)
Κι' ἂ σοῦ ρωτήξουν ποιοὶ ἄλλοι ἀκόμα ὀρίσκονται ἐκεῖ πέρα,
πλάι σου ὁ Μπεκάριας (2) στέκεται, πού ἡ Φλωρεντία ἐκοφὲ του
τὴν τραχηλιά, κ' εἶνε θαρρῶ, πῶ πέρα ὁ Σολτανιέρης (3)
ἀντάμα μὲ τὸν Γκανελόν (4) καὶ τὸ Τερπαλιντέλλο,
πού μὲς τὸν ὕψος της τῆς Φαέντζας ἀνοῖξε τίς θύρας.—
Εἴμασται πιά ἀπὸ τοῦτον ἐμακροκείμενοι, ὅποταν
στοχάστηκα δυὸ παγωμένους μέσος σὲ μιὰ τρύπα,
κ' ἔτσι πού τὸ κεφάλι τὸ ἔνα εἴτανε σκιαδὶ σὲ ἄλλο.
Κι' ὥς ἀπ' τὴν πείνα τί ψυμὶ θαγκόνεται, ὅμοια ἐκεῖνος
πού εἴταν ψηλότερα στὸν ἄλλον ἐμπηγα τὰ δόντια
ἐπὶ ὅπου μὲ τὸν τράχηλα μαζί τὸ μυαλὸ σμίγει.
Δὲν ἐροκάνισα στὴ λύσσα τοῦ ὁ Τυδέας ἀπάνου
τοῦ Μαναλίππου τὰ μελίγκια ἄλλοιως παρὰ ὅπως τοῦτος
τοῦ ἄλλου ροκάνιζε τὸ κακάλο κι' ὅτι εἶνε μέσος.
—Ὡ ἐπὶ πού μὲ μιὰ πράξη τόσο ἀπάνθρωπη ἀποδείχνης;
τὴν ἐχθρητά σου, λέγωι, ἐνάντια σ' ἔποιενα λιανίζεις,
μολόγησε μου τὸ γιατί, μὲ τέτοια συμφωνία,
πού ἀνίσως φαναρώσεις δίκην τὸ παράπονο σου,
ποιοὶ εἴστε ἱερεῖς ἔχοντας καὶ ποιοὶ τοῦ ἱερέθης τὸ κρέμα,
στὸν κόσμο τὸν ἀπάνου ἀκόμα νὰ σοῦ τὸ πληρώσω
τούτη μου ἡ γλώσσα, πού μ' αὐτὴνα κραίνω, ἂ δὲν βυλίσαις.

1. Bureau de Duera. Πούλησε στὸν κοντινὸν Guide Montfort, ἀμφισβήτη τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, τὸ πᾶντομα πού φέρνει στὴν Ἀσπυλία. 2. Στελμένος ἀπ' τὸν πᾶν ὡς ληγόνος στὴ Φλωρεντία συννομήθηκε μὲ τοὺς Γουέλφους ἐνάντια σπὺς Γιβελίνους. Ἡ συννομήσι ἀνταλλάχθηκε καὶ ὁ Βασκαῖος κατατομήθηκε. 3. Ὁ Giovanni Soldanieri, γιβελίνος, πρόδωσε τὸ μυστικὸν τοῦ κορματοῦ τοῦ σπυῖς Γουέλφους καὶ γέννησε ἀρχηγὸς τῆς νέας κυβερνήσεως. 4. Ὁ Ganelon τῆς Chanson de Roland.

ΜΙΑ ΔΟΚΙΜΗ ΓΙΑ ΑΠΛΟ ΥΦΟΣ

DANIEL DE FOE

Ο ΡΟΜΠΙΝΣΟΝ ΚΡΟΥΣΟΣ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

Γεννήθηκα στὴ 1632, στὴν πολιτεία τῆς Γιορκχης, ἀπὸ μιὰ καλὴ οἰκογένεια. Ὁ πατέρας μου, ντόπιος τῆς Μπρέμης, στὴν ἀρχὴ εἴτανε καταστημένος στὸ Νούλ, ὅπου ἀπόγνησε μὲ το ἑμπορίον πολὺ βίος. Ὑστερώτερα, παράτησε τὴ δουλειά του, καὶ πῆγε νὰ συχάσῃ στὴ Γιορκχ, κ' ἐκεῖ παντρεύθηκε μὲ τὴ μητέρα μου, πού οἱ γονεῖοί της λαγόντανε Robinson. Τὸ σπῆτι ἀπὸ τὸ εἶνε ἔνα ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ τόπου, κι' ἀπὸ καὶνη κρατᾷ τὸν ἐμὰ μου Robinson Kreutznaer. Ἀλλὰ ὅπως στὴν Ἀγγλία τὰ ὀνόματα παθαίνουν συχνά ἔνα σακάτεμα, μᾶς κρᾶζουν σήμερα, ὅπως κ' ἐμεῖς ἀπὸ τῆς ὑπογράφουσε Crusoe οἱ συντρόφοι μου δὲ μὲς δῶκανε ποτὲς ἄλλο ὄνομα.

Εἶχα δυὸ ἀδελφούς μεγαλύτερους, ὅπου ὁ ἕνας, ἀξιωματικὸς στὸν ἀγγλικὸ στρατὸ τῆς στερῆας, εἴτανε στὸ σύνταγμα πού τὸ κυβερνοῦσε μιὰ φορὰ ὁ ξακουστὸς συνταγματάρχης Lockart, καὶ σκοτώθηκε πολέμοντας μὲ τοὺς Ἑσπανίλους στὴ Ντουγκέρκη. Ὅσο γιὰ τὸν ἄλλον, ποτὲς δὲν ἐμαθα τί ἀπόγινε, καὶ δὲν πληροφορήθηκα γιὰ τὴ μοῖρα του καλύτερα ἀπ' ὅσο οἱ γονεῖοί μου γιὰ τοῦ λόγου μου. Ὅπως εἴμουνα τὸ τρίτο ἀγόρι τῆς φαμελίας, καὶ δὲ σπούδαζα καμμιά τέχνη, γλήγορα ἀρχισαν νὰ γυρίζουν μέσος στὸ κεφάλι μου ἔνα πλήθος σκέδια. Ὁ πατέρας μου, πούτανε πολὺ ἡλικιωμένος, μὲ εἶχε δοσμένη τὴν καλύτερη ἀνατροφὴ πού μπόρεσε, εἴτα κανόντες μου μάθημα μὲ τὸ στόμα του, ὅπως εἴτα στέλνοντάς με σὲ σχολεῖο. Ἡ βουλή του εἴτανε νὰ μὲ κάνῃ ἀδοκᾶτο· ὅμως ἐγὼ, πούθηκα νὰ ταξιδεύω στὴ θάλασσα μὲ καράδι καὶ τίποτες ἄλλο δὲν ἤθελα νὰ ἔχω. Τούτη ἡ ἡλικία ἔκανε νὰ μοῦρχεται ἔτσι κόντρα τὸ θέλημα τοῦ πατέρα μου ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τόσο κουφὸ μὲ κατάντησε στίς ἐρμήνευες καὶ στίς σπουδαῖες τῆς μητέρας μου καὶ τῶν ἑκόν μου, πού ἀπὸ τότες λῆς ἔλασαν πὺς μιὰ κάποια κακὴ μοῖρα μ' ἔσερνε νὰ μὲ ρίξῃ στὴ μιζέρια καὶ στὰ βάρσανα.

Ὁ πατέρας μου, σοβαρὸς καὶ γνωστοὺς ἀνθρώπος, μὲ ἔδινε ἁγίως σπουδαῖες γιὰ νὰ μὲ κάνῃ ν' ἀρνησθῶ ἔνα σκέδιο πού μούχε καθίση ἔτσι.

γερὰ στὸ κεφάλι. Ἐνὰ πρωΐ, μὲ φώναζε στὴν κἀμαρὰ τοῦ, καὶ μοῦ μίλησε αὐστηρὰ ἀπάνου πρὸς τὸ αὐτὸ τὸ ζήτημα. Μὲ ρώτησε τί εἶπα μ' ἔκανε, ἡ καλύτερα τί διάλογος μοῦ ἐμπήκε, νὰ θέλω νὰ φήσω τὸ πατρικὸ μου σπίτι καὶ τὴν πατρίδα μου, θπὺν μπορούσα νὰ ἔχω ὑποστήριξη, κι ἐπὺν ἔλπα νὰ γείνω κάποτε μὲ τὴν πιθεξιούνη καὶ μὲ τὴ δουλειά, καὶ νὰ περάσω μὲ ζωὴ εὐχάριστη καὶ ἡσυχῇ. Μοῦ εἶπε πὺς ὑπάρχουν δυὸ λογίων ἄνθρωποι, καίνοι πούνε στερημένοι ἀπὸ κάθε μέσο καὶ κάθε ἐκκολλία, κ' οἱ ἄλλοι πὺς στέκονται πρὸς ψηλὰ καὶ εἶνε ἀπὸ μεγάλα σπίτια, καὶ στο'ς ὁποιους ἀρμίζει νὰ σκεδιάζουν σπουδαία ἔργα καὶ νὰ γυρίζουν σπὸν κόσμο. Ζητώντας περιπίπτει, γιὰ νὰ κατασταθοῦν ἐκκοσμημένοι ἀπ' ἕναν ὁρὸμο λογισχύναστο, καὶ πὺς τούτη ἡ καρτίδα στέκονται πὺς ἀπάνου εἶτε πὺς κατὸ ἀπὸ μὲνα καὶ πὺς ἡ θέση μου εἶτανε στὸ ἀναματῆ, μὲ ἄλλα λόγια μπορούσε τινὰς νὰ τὴν ἐνομάσῃ τὸ πρῶτο πάτωμα τῆς καλῆς τάξης καὶ πὺς μὲ πολύχρονη πείρα τοῦ ἔδωσα νὰ ἐνωσῇ πὺς καίνη ἡ θέση εἶνε ἡ καλύτερη ἀπ' ὅλες, πὺς μπορείτε νὰ σὰ εὐτυχισμένοι ἐκκοσμημένοι, γιὰτὶ ὅχι μονάχα εἶσαι προφυλαγμένος ἀπ' τὴ μείζημα, ἀπὸ τὰ βάρσανα κι' ἀπὸ τὴς χοντρές δουλειές πὺς τυραννίζονται οἱ τεχνίτες, ἀλλὰ ἀκόμα μακριὰ ἀπ' τὴ μανία τῆς πολυτέλειας, ἀπ' τὴ ζούλια κι' ἀπὸ τὴ δίψα τῆς δόξης πὺς βασιλεύουν τοὺς μεγάλους.

Μόλις ἐγγῆκε τὸ καρδί ἀπ' τὸ Ηυμνὸν, κι' ὁ ἄγριος ἀρχισε νὰ φῶσῃ καὶ νὰ φουσκῶνῃ τὴ θάλασσα μ' ἕναν ἄγριο τρόπο. Ὅπως ταξίδευα γιὰ πρῶτη φορά, ὁ φόβος κ' ἡ ἐκλάδα πλακώσανε μαζί τὴ ψυχὴ μου καὶ τὸ κορμί μου καὶ μ' ἔρριξαν σ' ἕναν ἄγριον πὺς μοῦ στίκει δάσκαλος νὰ τὸν στερήσω. Τότες δὲ ἐπίασα νὰ συλλογίζουμαι καλὰ τὰ τί εἶχα πράξει, καὶ τὴ θέλα δικαιοσύνη, πὺς τιμωροῦσε ἔτσι ἕνα παιδί ἀνυπάκουο καὶ ἄμυαλο. Ὅλες οἱ καλὲς ἐρμηνείες τῶν γονεῶν μου, τὰ δάκρυα τοῦ πατέρα μου καὶ τὰ παρακάλια τῆς μητέρας μου παροτῆθησαν ζωηρὰ στὸ νοῦ μου κ' ἡ συνείδησή μου, πὺς ἀκόμα δὲν εἶτανε σκοτισμένη καὶ σκληρή, μὲ μάλασε γιὰτὶ εἶχα παραβλέψῃ μαθήματα ἔτσι σωτήρια, καὶ φάνηκε ἀδιάφορος στὸ χροῖο πὺς εἶχα σπὸν πατέρα μου καὶ στὸ Θεό.

Ἡ τρικυμία βῆσθη μὲ τέτοιον μανία, πὺς οἱ ἄνθρωποι τοῦ καρδιακοῦ ἀπὸ τοὺς λόγους πὺς δὲν εἶχανε ὅχι ποτὶς μιὰν ἡμερὰ. Τὸ καρδί εἶτανε καλὰ θεμένο, μὲ φορτωμένο τόσο βαρεὶα κ' ἔτσι πατωμένο, πὺς οἱ ναυταὶς ἐκραζαν ἀπὸ ὅρα πρὸς ὅρα πὺς θὰ πήγαινε στὸν πάτο. Γιὰ νὰ χαιροτέρησῃ ἡ θέση μας, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ἕνας κάποιος, πὺς τὸν ἔπειλαν νὰ βιζιτάρῃ τὸ ἀνὰ πρῶτο, φώναζε πὺς κάναμε νερὰ, κ' ἕνας ἄλλος εἶπε πὺς τὸ νερὸ μεζουράρηζε ὀρὶα πιδάρια. Τότες ὁ καπετάνιος φώναζε

στὶς μπόμερες. Τούτος ὁ ἕνας λόγος μ' ἔρριξε πρὸς τέτοια ταραχὴ πὺς ἔπασα ἀνάσκειος. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι τοῦ καρδιακοῦ μὲ συνέφεραν καὶ μοῦ εἶπανε πὺς, ὅν στάθηνκα ἀδιαφόρετος ὡς ἔδω, τούτη τὴν ὥρα μπορούσα νὰ ἀξίξω ὅσο καὶ κάθε ἄλλος στὴ μπόμπα. Σηκώθηκα κι' ἐπίασα νὰ δουλεύω μὲ ὅλες μου τίς δυνάμεις. Ὅστις ὁ καπετάνιος ἔδωσε ὁρὸνα νὰ τραβήξουνε μὲ κανονία γιὰ τινὰ ἄλλο τοῦ κίνυτου πὺς τρέχαμε.

Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥΣ

(Δὲν εἶνε πολὺ ἑρμῆς ἀπὸ τὰ ἄλλα λόγια ; Πὺς ἐπιτήδεια κάναί τις φράσεις τοῦ μὲ τὰ λίγα μέσα πὺς ἔχει στὸ χέρι ; Ἐγὼ νὰ πὺς τὸ βῆσθη : *Τὸ ἀντρίκειο γράψιμο*)

Φ. Κ

ΘΕΑΜΑ

Ἀπότοι τῶσθησαν τὸ φανάρι περιμένει τὸ θέαμα.

Καιροὶ περνούν. Οἱ ἄνθρωποι χαλῶν. Οἱ ἄνθρωποι ἰσοπεδώνουν. Τὸ φανάρι θέλει τὸ θέαμα. Ἀπὸ τὸν ἴσιον ὁρὸμο περνούν οἱ συναδελφές. Ὁ χαριώτης περνᾷ. Τὸ στόμα τοῦ ὁρθάνοιτο χάρται μύγες. Ὁ γέρος περνᾷ. Καὶ δὲ χάρται τίποτε.

— Ἐχάφα ἕνα κόσμο ὀλάκερο καὶ καλὸς μοῦ φάνηκε, εἶπε στὴ ρεκαλάμα τοῦ τοίχου.

— Νὰ μὰς πῆς τί ἔχαψες, ρώτησαν οἱ ρεκαλάμας.

Ὁ γέρος κούνησε τὸ κεφάλι καὶ γέλασε.

— Ἐγὼ δὲν ἀποκρίνομαι, εἶπε πρὸς τραμπάκι πὺς ἐρχότανε νὰ τὸν κόψῃ. Ἐδῶ εἶναι τὸ φανάρι. Αὐτὸ δὲ ἀποκρίνεται.

Καὶ πῆλ τὸ τραμπάκι τὸν ἔκοψε. Τὸ φανάρι ὅμως πολὺ λυπήθηκε.

— Ὁ, εἶπε μὲ ἀπειπισία. Ἐγὼ εἶμαι κυρτωμένος καὶ θὰ κυρτώσω περισσότερο. Δὲν πρέπει ἔγω. Ἐγὼ δὲ θέλω τὰ γράμματα. Ἐγὼ περιμένω τὸ θέαμα.

Τὸ σπίτι τ' ἀκούσε κι' ἀνοῖξε τὰ παράθυρα μὲ περιέργεια.

— Τὸ θέαμα ; ρώτησε. Κι' ἔγω νὰ τὸ δῶ τὸ θέαμα.

— Ἐγὼ ; εἶπε τὸ φανάρι.

— Βέβαια, ἀποκρίθη ἀποφασιστικὰ τὸ σπίτι. Τάχα δὲν ζῶ κι' ἔγω ; Τὸ φανάρι κι' αὐτὸ ἀπέρησε.

— Τὸ σπίτι, εἶπε μὲ τὴ σκέψη του. Γεννήθηκε κι' αὐτό. Πρέπει νὰ θῇ τὸ θέαμα.

Τότε τὸ σπίτι χτύπησε τὰ παράθυρά του. Θέλησαν ἰσως κάσι νὰ πῆ, ἀλλὰ ἤρπεν ὁ μεθυμένος κι' ἀγκάλιασε τὸ φανάρι.

— ὦ, ὦ, φώναζε δυνατὰ πολὺ. Γέρασσε, φαναράκι.

Τὸ φανάρι δὲν κουνήθηκε ἀπὸ τὴ θέση του. Ὁ μεθυμένος ὅμως νόμισεν ὅτι κουνήθηκε.

— Ἐγὼ μιλῶ σωστά, εἶπε μὲ πείσμα. Στράβωσες, σκούριπες, γέρασες φανάρι.

Ἄξαφνα ὁ αἶρας ἔφτασε καὶ ψύχθηκε. Τὰ σώματα τοῦ τράμ σφύριζαν. Καὶ τὰ παράθυρα χτύπησαν μ' ἑρμὴ στὸν τοίχο.

Ὁ μεθυμένος γέλασε.

— Χά, χά. Γιατί ζεῖς, φανάρι ;

Τὸ φανάρι ἄκουσε ψαλλοσυρικά καὶ δὲν ἀποκρίθηκε. Αὐτὸ εἶχε νὰ κοιτάξῃ τὴ δουλιὰ του. Ἡ νύχτα αἶμωνε. Ὁ δρόμος ἔρχισε νὰ σκιταινιάζει.

Ἐνα ζευγαράκι γάρθηκε γι' αὐτὸ κι' ἔτρεξε στὴ σκιὰ τοῦ δρόμου.

— ὦ, ἔλεγεν ἡ κοπέλα. Σε λατρεύω, ἀγάπη μου.

Ὁ μεθυμένος τ' ἄκουσε κι' ἔβλεπε τὸ κεφάλι.

— Χμ, εἶπαν ἐμπιστευτικά πολὺ. Τὸ φῶς σου, φαναράκι. Πρέπει νὰ θῇς τὸ θέαμα.

Τὸ φαναράκι ὑπάκουσε κι' ἐρίψε πρόθυμα τὸ φῶς του. Τὸ σπίτι ὅμως πούχε πολὺ θυμώσει. Θυρώθηκε δυνατὰ κι' ἔκλεισε μὲ πάταγο τὰ ἐρθάνοιχτα παράθυρά του.

ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΣΠΑΡΤΙΑΤΗΣ

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ (1)

II

Η ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Εὐτυχῶς, κάτω ἀπ' τὸν σχολαστικισμό τῶν λογίων καὶ τῶν ἀνεπτυγμένων καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἀπαίσιον δογματισμὸ τοῦ Σκολεῖου, παραμεινόμενος, καταφρονεμένος κι' ἀπ' τοὺς δυὸ τοὺς ἀγνωστος, ὁ λαὸς ἐξοῦσε τὴ ζωὴ του τὴ φυσικὴ, πρεφυλαγμένος κι' ἀπειραχτος ἀπ' τὴ διπλὴ αὐτὴ καὶ ἐλεύθερα πλάνη. Ἀπεναντίας μάλιστα ἡ ὀρφάνια κ' ἡ ἐγκατάλειψή του εἴταν ἡ σωτηρία του— ἡ σωτηρία τοῦ Προγόνου μέσα του. Πιὸ τυχερὸς ἀπ' τὸν ἀναπτυγμένο σχολαστικὸ τοῦ Σκολεῖου, ὁ χωριάτης στὸ χωράφι του ἢ στὸ χωράφι τοῦ ἀφέντη του σκλάβος τὸ σῶμα καὶ τιποτένιος τὴ ψυχῇ, ἰδριώνοντας ἀπ' τὸ πρῶν γιὰ νὰ φάγῃ τὸ βράδυ, ξέθαβε κάποτε κι' ἀπὸ κανένα θεὸ μὴ τὸ λισγάρτου. Καὶ εἴν ὑπάρχει ἀφιδολία πῶς τὸ ξαφνικὸ ξηπάτωμα τοῦ θαμένου θεοῦ στὸ φῶς γαννοῦσε στὸ ὑποσυνείδητό του μὴ λάμπη βαθειὰ καὶ παράξενη· κατὶ—ποιὸς ξαίρει ; —μπορεῖ καὶ τὸν ἐνθουσιασῇ, χωρὶς ἄλλο ὅμως τὸ φόβο τῶν ξεχασμένων θεῶν τῆς Εἰδωλολατρείας, ποὺ εἴν ἐπαφάν ποτὶ νὰ μοιράζονται μὲ τὸ Χριστιανισμό τὴ ψυχὴ του, ὅπως αὐτὸ συμβαίνει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ στὸ λαὸ μας ἀκόμη καὶ σήμερον· παράδειγμα οἱ μύριες προλήψεις του. Ὅ,τι κι' ἂν εἴταν ὅμως, ὁ ἀπαιδευτος βρισκότανε τότε πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια : ἔσκούδα κι' ἄκουε νὰ τρέχῃ τὸ παραμῦθι μέσα του, μαζὺ μὲ τὴ μητρικὴ τοῦ γλωσσα, κατεδασμένο ἀπ' τῶν αἰῶνων τὰ βάθη. Αὐτὸ τὸν ἐνανούριζε παιδί, τὸν μάγευε ἄντρα καὶ τὸν παρηγοροῦσε. Ὅπως ἀκόμη στὶς μέρες μας, τὸ παραμῦθι μὲ τίς χίλιες μορφές του τότε προπάντων συμμάζευσεν τίς νύχτες τριγύρω στὴ γωνιά τοῦ σπιτιοῦ τὴν ἐλληνικὴ οἰκογένεια. Ὑστερον ἀπ' τίς τρομέρες, τίς ἀγγαστεῖς καὶ τὴν καταφρόνια τῆς μέρας, ὁ λαὸς, ὀρφανὸς καὶ ταλαιπωρημένος, εἶπει· ἀπ' τὴ βοήθεια τῶν Ἁγίων, τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, ποὺ παρακαλοῦσε, καὶ τῶν ξωτικῶν ποὺ ξόρκιζε, στὸ παραμῦθι γύρευε τὰ βράδια νὰ πιεῖ τῆς λήθης τὸ νερό, ποὺ θὰ καταπράυνε τὸν ἀγιάτρευτο πόνο τῆς καρδιᾶς του· σ' ἐκεῖνο γυρνοῦσε καὶ σὲν ἤθελε νὰ γλυκάνει μὲ τὸ χάριμα κάποιας ἐλπίδας τὴ μαύρη ἀπελπισία του, νὰ ξαναῶρεῖ λίγη ἀντρεία καὶ λίγη περηφάνεια στὸν ἐπεισμό του, στὸν ἐξευτελισμὸ του τὸν ἀμε-

(1) Κοίτα προηγούμενα φύλλαδια.

τρο. Γιατί το παραμύθι είναι ή διήγηση της παλιές του ζωής, ή ποίηση των εξασπόμενων θρησκευτών του' αδερφωμένες, πλεγμένες μαζί με τις ιστορικές παραδόσεις του, γεμάτες μεγαλείο και δόξα, όπως για παράδειγμα, στο Βασιλική 'Αλέξανδρο με τη Παρογοργόνα. — Και όλες παραδόσεις, παραμύθια, προλήψεις, ήθη και έθιμα αρχαία, τόσα υήματα που δένανε τη ψυχή του με την αρχαία, τόσοι παλμοί της καρδιάς των Προγόνων μέσα του, τόσες ήριες ανατριχίλες, τόσος θησαυρός άφώτιστος *έθνικής παιδείας*: στη ψυχή του άπαιδευτου 'Ελληνικού λαού.

Εκ προσπαθούμε προχωρώντας να δείξουμε τη σημασία της προγονικής αυτής κληρονομιάς για το εκπαιδευτικό μας ζήτημα. Τώρα, ως ποίμα μόνο, πώς αυτή αποτελεί το *ψυχικό έδαφος*: των παιδιών μας σε κάθε εποχή, πιο βαθύ και πιο γόνιμο για τα παιδιά του λαού, πιο ριχό και άδύνατο για τα παιδιά των κοσμοπολιτικών κέντρων. Και ή προγονική αυτή κληρονομιά μας έρχεται άπ' την πιο βαθειά αρχαιότητα μαζί με τα ήθη και τα έθιμά μας, περνώντας από ψυχή σε ψυχή. Πώς; με τι μέσο; με ποιο ποτάμι, ποιών άγωγό; Φως φανερό πως με τη *δημοτική μας γλώσσα*. Κ' έτσι φτάνουμε μοιραία στο γλωσσικό ζήτημα. 'Ανάγκη πάσα λοιπόν να ποίμε και γι' αυτό δυο λόγια.

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Το γλωσσικό ζήτημα, όπως παρουσιάζεται σ' έμάς τους νεώτερους 'Ελληνες και τώρα και άπ' αρχής των νεώτερων χρόνων είναι πρώτα πρώτα *ζήτημα έθνικό*. Το κυβερνούν λόγοι ιστορικοί. Οι *αισθητικοί* έρχονται τελευταίοι. 'Ανάμεσα σ' αυτούς και στους ιστορικούς βρίσκουμε κάποιους άλλους λόγους, ως τους ποίμε *πραχτικούς*. Και οι τρεις αυτοί λόγοι με τη σειρά γεννήσανε και γεννούν το γλωσσικό ζήτημα. Για να νοιώσουμε τη σημασία τους πρέπει να τους εξετάσουμε χωριστά τόν καθένα τους.

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

Είπαμε στην αρχή του κεφαλαίου μας για τη Βυζαντινή παράδοση, πως μία ιδέα γεννήθηκε και κυριάρχησε στο πνεύμα των λογίων και των αναπτυγμένων μας εθνός ύστερ' άπ' την 'Αλωση ή ιδέα πως, αν *μια μέρα ο 'Ελληνισμός άντρωθή*, αυτό θα το χρεώσε στους *προγόνους του*. Ζήτημα λοιπόν ζωής και θανάτου για το έθνος είτανε να αποδείξη τη γνησιότητα της καταγωγής του άπ' τους αρχαίους. Χωρίς αυτό είτανε χαμένο: πρώτα πρώτα δε θα μπορούσε να ελευθερωθή και έπειτα κι' αν το κατόρθωνε κινδύνος είταν, οι *εχθροί του μια μέρα να το εξαφανίσουνε από το πρόσωπο της γής*.

Σ' αυτός τις δυο ιδέες — μάννες περιέχονται όλοι οι ιστορικοί λόγοι. τοιλόχιστον οι πιο σκευδαίοι. 'Ας δοίμε πως το έθνος προσπάθησε να συμμορφωθή με τις απαιτήσεις τους αναλόγως των εποχών.

'Ο λαός, ύστερ' άπ' την 'Αλωση, δεν είτανε βίδατα σε θέση να σκεφτή και να πάρη μανάχος το δρόμο που έπρεπε, ούτε και να διαλέξη τα μέσα που έμελλαν να τον παρουσιάσουνε με μέρα στα μέτρα του πολιτισμένου κόσμου με τις πέργαμηνές της μεγάλης καταγωγής του. Έμεινε λοιπόν να σκεφτούν για καινόν οι λόγιοι και το Σχολείο καθώς και ή επίσημη 'Αρχή του, ή 'Εκκλησία, και να το δώσουνε τη σαστή του κατεύθυνση. Κ' αλήθεια, άμέσως έργισαν να προσπαθούν και δεν έργησαν, καθώς νομίζανε να βρουνε τη λύση του μεγάλου προβλήματος, εθνός που κατώρθωσαν να βρουνε μίαν άπάντηση σ' αυτήν δω την ερώτηση:

— Ποιό είναι το γνώρισμα εκείνο, που θα κάμη το νεώτερο 'Ελληνα να φανή όμοιος με τον αρχαίο, γνώρισμα που κανείς δεν μπορεί να το φιλονεικήση και που φτάνει να το παρουσιάση μόνο, ένας λαός, για να πείση τους ξένους άμέσως πως κατάγεται από έναν άλλον λαό, χωρίς διακοπή μήτε σημαντική άλλοίωση;

Απόκριση:

— *Η γλώσσα*.

'Η, καλύτερα, άπ' το ό λόγος για την καταγωγή των νέων άπ' τους αρχαίους:

— *Η αρχαία γλώσσα*.

Κι' αλήθεια, όπως είδαμε στη Βυζαντινή Παράδοση και λόγοι και Σχολείο ξεκίνησανε για την αρχαία γλώσσα — που ποτέ τους δεν είχαν πάψη να μελετούνε — χωρίς να το καλοσυνέλαστούνε περισσότερο. Περιττό να ποίμε πως ή προσπάθεια αυτή έπείραζε θαυμάσια και με το γλωσσικό δόγμα της 'Εκκλησίας, ή οποία γι' αυτό δεν έπαψε ποτέ να την ενθαρρύνη και να την υπερασπίζεται. Πάσε όμως το ταξίδι τοστό για την αρχαιότητα και ή γλωσσική της ανάσταση μπορούσε να γίνη, είταν άλλο ζήτημα, που, στη ρία τους, ούτε το Σχολείο ούτε οι λόγοι βρήκανε τόν καιρό να το καλοεξετάσουνε. 'Απ' έναντίας παίρουμε πως, άναγκασμένοι όπως είταν για λόγους θρησκευτικής 'Ορθοδόξιας να μελετούνε το γράμμα και να καταφρονούνε το πνεύμα, ούτε φανταστήκανε ποτέ πως κάθε γλώσσα είναι το αποτέλεσμα διαφόρων συντελεστών και πως για να ξαναζήση ή αρχαία έπρεπε πρώτα πρώτα να άναστήθη μαζί της ή αρχαίος βίος με τη θρησκεία, τους νόμους, τα ήθη, τα έθιμα, την τέχνη, τη φιλοσοφία και τις μικρές και μεγάλες συνθήκες ιστορίας, ιδεών, πολιτισμού, περιβάλλοντος, που τη γεννήσανε, την έπαρεσκεύεσαν κι' έφεραν την τελειοποίηση και στο τέλος το θάνατο της.

Ἡ σκέψη αὐτὴ δὲ φαίνεται ν' ἀπασχόλησε σοβαρὰ τοὺς σοφοὺς παρὰ μόνο τέσσερις αἰῶνες ὕστερα, στὴν ἐποχὴ πρὶν ἀρχίζουσα νὰ προσθέτουνται καθαρά στοὺς ἱστορικοὺς οἱ **πραχτικοὶ** λόγοι καὶ νὰ ἐπιδίδονται καὶ τὴ δύναμη τῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν στὴ συνείδηση κυρίως τῶν ἀναπτυγμένων τάξεων. Καὶ τοῦτο εἶταν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπικοινωνίας τους μὲ τὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν ἐπιστήμην τὴν Εὐρωπαϊκὴν. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶνε ἡ ἐποχὴ τοῦ Κοραΐ, ὁ ὁποῖος συστηματικὰ σὲ ὅλην τοῦ τῆ ζωῆ καὶ μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἔργων τοῦ προσπάησε νὰ συβιβάσῃ τοὺς ἐθνικοὺς λόγους μὲ τοὺς **πραχτικούς**. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ μπερδεύει νὰ ὀρίσῃ καὶ ἄλλοιως: αἰσβολὴ τῆς νεώτερης ζωῆς στὴν ἀρχαῖον ψυχὴν τοῦ νεώτερου "Ἑλλήνα".

Τὸ **συμβιβασμὸ** αὐτὸν ὁ Κοραΐς προσπάησε νὰ τὸν ἐπιτύχῃ μὲ τὸ ὅλιγόν τῆς ὀμιλούμενης δημοτικῆς ἀφοῦ θὰ τὸ καθάριζεν ἀπὸ τίς ξένες λέξεις, θὰ τὸ διόρθωνε σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχαιοτυπικόν, καὶ στὴν πλοκὴ τοῦ λόγου θὰ ἐφάρμοζεν ὕστερα ὅσο μπόρουσε τὴν **ἀρχαία** σύνταξιν. Ὡς μὲ ὅση μπόρουσε πιόταρην μετροπάρθετα. Ἔτσι: τοῦλάχιστο παρουσιάζεται, ἡ προσπάθεια τοῦ Κοραΐ σήμερα, μ' ὅλην τὴν ἐπιποχὴν τῆς εἴτανα φοδερὰ ἐπαναστατικῆς, ἢν λάδον κανεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ πῶς καὶ Σκολεῖο καὶ λόγοι καταφρονέσαν τὸ λαὸ καὶ τὸν λέγαντο χαδαῖο καὶ πρόστυχο καὶ πῶς στὰ κεφάλια τῶν ἀναπτυγμένων τοῦ ἔθνους βαυλάουσε τὸ ἰδιαιτὸν τῆς ἀκρατῆς ἀρχαίας, ὅπως εἴπαμε στὸ προηγούμενον κεφάλαιον γιὰ τὴν Βυζαντινὴν παράδοσιν. Φτάνει μόνο νὰ θυμηθούμε τὸ Δούκα καὶ τὸν πόλεμό του μὲ τὸν Κοραΐ, τοὺς δυὸ θελ. ἀρχηγούς τῶν δυὸ ἀντιθετῶν γλωσσικῶν θεωριῶν. Ἰσως μάλιστα ὁ Κοραΐς δὲν ἀναγκάστηκε νὰ προτείνῃ τὸ **συμβιβασμὸ** ποὺ εἴπαμε, παρὰ ἐπειδὴ φοβήθηκεν—ὄχι αἰδικῶς—τὴν ἀντίδρασιν καὶ γι' αὐτὸ δὲν κηρύχτηκεν ὅλοις διόλου ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς. Μὰ τάχα τὴν ἔτικ αὐτὴ ἀντίδρασις δὲ βρῖσκεται ἀκόμη καὶ σήμερα, πολὺ ἄγρια μάλιστα ἡ δημοτικὴ ἰδέα καὶ δὲν ὑπάρχουν καὶ στίς μέρες μας ἄνθρωποι πολὺ μορφωμένοι, ποὺ πιστεύουν ἀληθινὰ πῶς μπόρουμε νὰ μάθουμε στὸ λαὸ νὰ μιλή τὴ γλῶσσαν τοῦ Ξανθοῦ φῶντος;

Ἐπινοήθητε ὅμως καὶ χωρὶς νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς του, ὁ Κοραΐς ἔδωκεν ἀφορμὴ μὲ τὸ **συμβιβασμὸ**, ποὺ ὑποστήριξε, νὰ γαννηθῇ μὲ **καινούργια γλῶσσαν**, ἡ **καθαρεύουσα** ποὺ μὴτε ἀρχαία εἶνε μὴτε δημοτικὴ, παρὰ πηγαινέει καὶ ἔρχεται ἀνάμεσα στίς δυὸ σὰ μὲ καὶ κύνια, ὅπως εἶπε πολὺ σωστὰ ὁ συγγραφεὺς τῆς **Γλῶσσας καὶ Ζωῆς**.

Περιορίζομαστε μόνο στίς γενικὰς γραμμὰς τοῦ ζητήματος, προσπαθώντας νὰ δειξομε τὸ σκελετὸν τοῦ καὶ τίς ἰδέας ποὺ παρακινήσανα

καὶ ἐπείσαν τοὺς ἐργάτας του καὶ πρῶτον τὸν Κοραΐ νὰ καταφύγουν σ' ἓνα modus vivendi, ποὺ κατὰ βάθος δὲν εἴτανα ἄλλο παρὰ μὲ **ὀπενφυγῇ**. Καὶ τὴν ὀπενφυγῇ αὐτῇ, τὴν καθαρεύουσαν λέμε, ἄκριτα καὶ ἀφιλοσόφητα τρέξαν παλὶ νὰ τὴν ἀρπάζουν καὶ νὰ τὴν υἱοθετήσουν οἱ λόγοι καὶ μαζί τους καὶ τὸ Σκολεῖο, μὲ τὸν καιρὸ, ὅπως υἱοθετήσανα μὲ φοδρὰ καὶ τὴν ἀρχαία, χωρὶς πιόταρην περίσκεψιν καὶ μὲ μεγαλειότητα τῶρα παρὰ πρὶν ἐπιπολαιότητα. Γιατὶ ἐπὶ τέλος ἡ ἀρχαία εἴτανα **γλῶσσαν** εἶχε τὴ γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικόν τῆς, τὴν ἱστορίαν τῆς, τοὺς συγγραφείς τῆς καὶ τὴ συγγραφείαν, ὅλες τίς μορφὰς ποὺ ἀπαιτοῦσεν ἡ ἐξέλιξιν ἑνὸς ἔθνους ἀπ' τῆ λέξιν τῆ ζωγραφικῆς τοῦ ποιητῆ ὡς τὴν ποὺ ἀφηρημένην λέξιν ποὺ ἐκφράζει τὸ πρὸ ὅλου φιλοσοφικὸν νόημα. Τὸ μόνο ἐλάττωμά τῆς εἴτανα ποὺ δὲν ἔξοχε. Ἡ καθαρεύουσα, ἀπεναντίας, δὲν εἶχε τίποτε ἀπ' ὅλ' αὐτὰ, οὔτε γραμματικὴν, οὔτε συντακτικόν, οὔτε συγγραφείαν, οὔτε ἱστορίαν οὔτε εἴτανα στὸ στόμα κανενὸς ὅπως δὲν εἶνε ἀκόμη καὶ σήμερα, παρὰ μόνο στὸ στόμα τῶν λογιστῶν.

Ἀλλὰ, μὲ τὴν **πρόφασιν** πῶς τὴ διορθῶναι, τὴ μορφήν τῶν δημοτικῶν λέξεων καὶ τίς ἔκανε ξένες καὶ ἀγνώριστες καὶ γιὰ τὸ αὐτὸ καὶ γιὰ τὸ μᾶτι καὶ γιὰ τὴ **ψυχὴ** τοῦ Νεοῦ Ἑλλήνα, ἐπείτα: πλουτίζοντας τὴν ἀπ' τὴν ἀρχαίαν μὲ ἀτόφιο τὸ ἀρχαιοτυπικόν, δὲν εἶδε ὁ Κοραΐς πῶς ἀνοίγει μὲ ἐπικίνδυνον πόρταν, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ βυζαντινὸς σχολαστικισμὸς δὲ θ' ὄργουσε νὰ γλυστρήσῃ καὶ νὰ γυρίσῃ ν' ἀντικαταστήσῃ μὲ τίς ἀρχαίας ὅλες τίς λέξεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἀπ' τὸ ψωμὶ καὶ τὸ νερό ὡς τὴν καρδιά, μὲ τὴν πρόφασιν πῶς τίς διορθῶναι καὶ τίς ἐξωγενίζεαι, ὅπως καὶ ἔγινε. Καὶ ἐνῶ κατὰ βάθος ὁ σκοπὸς τοῦ Κοραΐ δὲν εἴταν ἄλλος παρὰ νὰ συμβιβάσῃ τοὺς ἐθνικοὺς λόγους μὲ τοὺς **πραχτικούς** καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴ συνολικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους καὶ τὸν εὐρωπαϊκὸν τοῦ ἐκπολιτισμοῦ, ἀφοῦ χτυπήσῃ τὸ βυζαντινὸν σχολαστικισμὸν, χωρὶς νὰ βλάψῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας καταγωγῆς του, οἱ διδάσχοι τοῦ καὶ κυρίως τὸ Σκολεῖο τὸ μόνο ποὺ κατώρθωσαν εἶνε ν' ἀφύσσουν τὸ ἔθνος στὸ τέλος τυφλὸ καὶ ἀγράμματον ὅπως καὶ πρὶν καὶ νὰ κέρουν τοὺς γραμματισμένους ἐκπαιδευμένους καὶ ἀχαρᾶχτηρίστους· καὶ τὸ ρίζουν στὸ γλωσσικὸ χάος ποὺ βρῖσκεται σήμερα καὶ σκοτώνοντας τὴ ζωντανὴν λέξιν, νὰ σκοτώσουν καὶ τὴ φυσικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Νεοῦ Ἑλλήνα, μὲ ἄλλα λόγια τὴν **Πρόφασιν** μέγα του καὶ μαζί μὲ τὴν ἐθνικὴν φιλολογίαν νὰ πνίξουν καὶ τὴν ἐθνικὴν ζωὴν στὴ μὴτέρα τῆς, ποὺ μὲ τὸ ἀνταρροδιστικὸν κατασκευάσμα, τὸ πῖρα τῆς καθαρεύουσας, ἀδύνατον εἴτανα νὰ πηδᾶν καὶ νὰ γένῃ οὐ κανὶνα ἐξ ἑνὸς ζωντανὸ καὶ βιώσιμου.

Ἔτσι: ἀπ' τὴ στιγμὴν ποὺ ὄρθε ὁ Κοραΐς, ἡ γὰρ νὰ εἴμασται δι-

και οι απ' τη στιγμή που το σχολείο υιοθέτησε τις γλωσσικές θεωρίες του Κοραή υποτάσσοντάς τις σιγά σιγά στη Βυζαντινή παράδοση που δεν μπόρεσε ποτέ του ν' αποχωρισθεί, ο Μιστριώτης είτανε για το έθνος μας κακό μοιραίο κι' άφεύγματο. Μοιραία κι' άφεύγματο είτανε κ' η φιλολογική Σαχάρα όπου ο Έλληνισμός πλανήθηκεν ύστερα, χωρίς νά βρή στην άρχή έαση άλλη απ' το Χριστόπουλο, το Βηλαρά, το Σολωμό, και άργότερα το Βαλαωρίτη και τους νέους δημοτικούς συγγραφείς. Μοιραία κ' η Σχολαστική κατάρχ, που έφαίνεται στα έθνικά στήθια, η λάμπα, που πνίγει τις νέες γενιές στην κούρνια τους.

Ας μή κατηγορούμε όμως από πριν τη σημερινή μας εκπαίδευση. Ας πούμε και το μεγάλο κατόρθωμα της καθαραιώσεως. Το Σχολείο με τη θεωρία του *συμβιβασμού* που ήλλησαν ο Κοραής και που έδεινε έφάρμοσε κάθε μέρα και με πιότερη υπέρβολή ώστε νά την καταντήση στο τέλος άγνωριστη, έπρωίκισε το έθνος μ' ένα όργανο έπιστημονικό. Μεγάλο κατόρθωμα—που θα γινότανε πολύ καλά και μόνάχο του με την αντίθετη μέθοδο : νά μορφωθεί δηλ. σιγά σιγά η έπιστημονική γλώσσα απ' τη δημοτική.—Μεγάλο κατόρθωμα έν σκεψή κανείς πως η καθαραιώσουσα κατόρθωσε νά δγάλη έως σήμερα μερικώς γιατρούς, δικηγόρους και δασκάλους ή καλύτερα ξερούς γραμματικούς. Με άλλα λόγια μερικούς επαγγελματίες και τεχνίτες της έπιστήμης, σάν νά λέμε ρυψτάδες, παπουτσιδές, χτίστες, λεφτουργούς, μαρμαράδες κτλ. Γιατί δε βλέπουμε δε οι έπιστήμονές μας νά προάγουν την έπιστήμη σε μεγάλα πράματα μόνο που ζουν αυτοί. Και το μικρό όμως τοότο καλό, γρήγορα κ' έδεινε γόρισε σε κακό άνωπολόγιστο: πρώτα πρώτα, έπειδή έπρωίκισε τους δασκάλους με τη σχολαστική μέθοδο που ξαίρουσε έπειτα έπειδή έκαμε πληθωρική την παραγωγή, κυρίως των δικηγόρων, στις μέρες μας λίγα ακόμη και ο κάθε ρωμιός θα είνε κ' ένας δικηγόρος με δίπλωμα. Κι' αλήθεια ξαίρουσε πως στην Έλλάδα οι πιότεροι γραφείς των Έπουργείων είναι δικηγόροι και θα καταντήσουν χωρίς άλλο κύριο και κλητήρες, αφού φέτος έφτακόσιοι έννια σπουδάζουν τα νομικά στο Έλλ. Πανεπιστήμιο, σε έναν άριθμό 1271 φοιτητών για όλες μαζί τις Πανεπιστημιακές Σχολές. (Η μελέτη αυτή έχει γραφεί στα 1912).

ΟΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

Ζώντας ακόμη του Κοραή και σχεδόν σύγχρονα με την όληφεια αυτή άπόπειρα του συμβιβασμού των *ιστορικιών* με τους πραχτικούς, άρχίζουν νά φαίνονται στην ιστορία των νεοελληνικών γραμμάτων οι *αισθητικοί λόγοι*, με το Βηλαρά και το Σολωμό, που ακολουθήσαν

πρώτοι στα ποιήματά τους τη λαϊκή γλωσσική παράδοση. Είναι ο δρόμος που έδειχναν απ' άρχης η Λαϊκή Μούσα με τα δημοτικά τραγούδια, που καθρεφτίζουν στους στίχους τους την έθνική ζωή στο Βυζαντινό μεσαιώνα και στο Μεσαιώνα το Νεοελληνικό.

Φυσικό είταν, αφού οι *αισθητικοί λόγοι* άρχισαν νά πλέκονται τελευταίοι με τους έθνικούς και τους πραχτικούς, νά βρουν αντιμετώπιες μπρός τους και όσες πρόληψεις έθνικές και πραχτικές είχανε στείδαξε στη συνείδηση των λογίων και κανονίσει έπομένως και τα εκπαιδευτικά προγράμματα οι δύο πρώτοι, και κυρίως οι ιστορικοί και για τοότο η έπιβολή των αισθητικών λόγων υπήρξε θραδικίνητη και μόλις στην έποχή μας και ύστερ' από πολλές περιπέτειες κατόρθωσε νά γίνη κάπως φανερή. Τοότο όμως πάλι στη συνείδηση, έννοείται, μέλαν έκαίνων που προσπαθούσαν κάτι νά φτιάσουν στη φιλολογία κατά το παράδειγμα των Δημοτικών Τραγουδιών, του Βηλαρά, του Σολωμού και του Βαλαωρίτη και που αίστανόθηκαν την ανάγκη ενός όργάνου ζωντανού για τη δημιουργία έργων ζωντανών και διώσιμων. Γιατί σ' αυτό πρώτα πρώτα αποβλέπουν οι αισθητικοί λόγοι, τολλάχιστο αυτό έγινε η πρώτη άφορμή νά γαννηθούν και νά επικρατήσουν στη συνείδηση όχι πάλι του πολλού κόσμου, παρά των λίγων, των έργατων της φιλολογίας όπως είπαμε.

Κι' αλήθεια, το άλλο έθνος, η μεγάλη όλότητα, πολύ λίγο ένδιαφέρεται για τη δημιουργία φιλολογικών έργων, που νά καθρεφτίζουσε μέσα τους είτε την έθνική είτε μια κάποια λογοτεχνική ζωή με τη μορφή της καθαρές καλλιτεχνίας.

Οι αληθινοί άναγνωστες μετριούνται και θα μετριοθούν ακόμη στα δάχτυλα για πλέον καιρό, ο δε λαός θα έξακολουθή νά είναι πάντα το θύμα των διδλικοκάπηλων, που έκαταλλεύονται τον έθνισμό και τη φιλοπατρία του ή που κολακεύουν τα πιο ταπεινά του ένστικτα με την έκδοση σε χιλιάδες χιλιάδων αντίτυπα των πιο τερατόμορφων και άνήθικων άναγνωσιμάτων τέτοια είναι τα διάφορα μυθιστορήματα ντόπια και ξένα, οι ιστορίες του Τσουλή, του Πατριάρχη και των άλλων ληστέρχων, τα έργα και τα κακουρήματα όλων των λαών και όλων των αίωνων και τα παρόμοια.

Ο λαός λοιπόν, όπως είναι και φυσικό, πολύ άργει ακόμη νά νοιώσει τη σημασία των *αισθητικών λόγων*, που έπιβάλλουσε στο έθνος και στο Σχολείο νά δεχτή τη δημοτική γλώσσα για τέλει εκπαιδευτικό του όργανο και ως το ποόμε έν και άργότερα θα το άποδείξουμε για το μόνο που θα συδιδάσκη μια μέρα τους ιστορικούς λόγους με τους δύο

άλλους, τους εισηγητικούς και τους πρακτικούς και που θα δείξω το σημερινό Έλληνα στοιχείο προέδρου μέσα στα νέα ευρωπαϊκά έθνη και θα δημιουργήσω μαζί την πρακτική προκοπή του και την ευημερία του. Δεν υπάρχει όμως αμφισβησία πως το εθνικοποιητικό πνεύμα της Νεοελληνικής Αναγέννησης, για να περάσει μία μίτρα από τους αναπτυσσόμενους και ξεθάσκει να αντιληφθούνε τη σημασία της δημοτικής γλώσσας και σε άλλα κοινωνικά στρώματα έχει ανάγκη από την συνδρομή του Σκοτεινού για να φτάσει όμως στην περσιική αυτή, το επίσημο και το ιδιωτικό Σκοτεινό της σημερινής εποχής, ανάγκη που να ζετινάει από επάνω του την πρόληψη της καθιερώνουσας, να γίνει Σκοτεινό έθιμο και να οργανώσει το πρόγραμμά του σύμφωνα με τις απαιτήσεις του γραμμικού εδάφους που το παρουσιάζουν τα Έλληνόπουλα και των αναγκών της σημερινής ζωής, όπως θ' αναπτύξουμε στο άρχοντο φυλλάδιο του «Λόγου».

(Συνέχεια από προηγούμενο)

ΑΓΓ. ΣΗΜΗΡΩΤΗΣ

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑ

ΤΑ ΑΒΑΘΟΣ, ΑΚΡΙΒΟΣ ΚΤΛ.

Τάρχατα τριτόκλιτα επίθετα με -ος γενική -ου (π. χ. άνορθος, άβροθος) στη νέα ελληνική γίνονται όλα σχεδόν δευτερόκλιτα με -ος.

Όσοι βλέπουμε πως στον τονισμό τραβήξανε δυο δρόμους διαφορετικούς.

α.) Όσα είχανε πρόθεμα λ. χ. το στερητικό α-, το άνο- ή καμιάν πρόθεση, ή και πρώτο συνθετικό που έμενε ως πρώτο συνθετικό μέσα στο γλωσσικό αίσθημα του λαού, τονιστήκανε στην προπαραλήγουσα λ. χ. άβροθος—άβροθος, άνορθος—άνορθος κτλ.

β.) Όσα πάλι είχαν απλή (άσυγκλλητη) ή και σύνθετα, με που ή σύνθεσή τους δεν έμενε μέσα στο γλωσσικό αίσθημα για σύνθεση, γινόμενα δευτερόκλιτα κρατήσανε τον τονισμό στη λήγουσα λ. χ. άκριβος—άκριβος, άνορθος—άνορθος κτλ.

Αίτια που μεταπλαστήκανε ως προς την κλίση, άπτά τα επίθετα είναι: βέβαια ε άναλογικές συνεπαρμένες με τα πρότυπα που άκολουθήσανε είναι διαφορετικά για την κάθε τάξη και πρέπει να τα ξεδιαλύσουμε ξεχωριστά για το καθένα.

Α.

Έξά οι άρχαίοι είχαν τέτοια επίθετα με κάποιο πρόθεμα στην άρχή που τα μεταχειριζόντανε με διπλούς τύπους δηλαδή τριτόκλιτα -ος με τον τόνο στη λήγουσα και δευτερόκλιτα -ος με τον τόνο στην προπαραλήγουσα.

Λέγανε δηλαδή: άβροθος και άβροθος, άνορθος και άνορθος, άκριβος

και άνορθος, άκριβος και άκριβος, άνορθος και άνορθος, άκριβος και άκριβος κτλ.

Κατά ταύτα λοιπόν είπαν οι άρχαίοι: άβροθος και άβροθος, άβροθος και άβροθος, άβροθος και άβροθος, άβροθος και άβροθος, άβροθος και άβροθος κτλ.

Επίσης λέγαν οι άρχαίοι: άνορθος και άνορθος, άνορθος και άνορθος, άνορθος και άνορθος, άνορθος και άνορθος, άνορθος και άνορθος κτλ.

Έτσι λοιπόν είπαν άρχαίοι: άνορθος και άνορθος, άνορθος και άνορθος, άνορθος και άνορθος, άνορθος και άνορθος, άνορθος και άνορθος κτλ.

Η διπλοτυπία άπτή βίαζε έσο σφίζετο η τρίτη κλίση στη γλώσσα.

Με έπειθες άπτή είτανε σύνθετα και μέσα στο λαό το γλωσσικό αίσθημα τα σύνθετα ανατάζονε τον τόνο που μπορούσε, άμα η τρίτη κλίση άρχισε να έκλειπει από τη γλώσσα, πέφτανε σιγά σιγά σε άχρηστία οι έζυτοι τριτόκλιτοι τύποι και μένανε σε κοινή χρήση οι προπαραζυτοι δευτερόκλιτοι.

Έτσι λοιπόν είπαν άρχαίοι κατάναλογία και: άβροθος (κατά το άβροθος), άβροθος (κατά το άβροθος) κτλ.

Και πάλι κατά το σχήμα άβροθος—άβροθος είπαν το άβροθος—άβροθος.

Β.

Όσα όμως δεν είτανε σύνθετα, ή δεν είτανε μέσα στο γλωσσικό αίσθημα του λαού έλαγορισμένη ή σύνθεσή τους, άκολουθήσανε άλλο δρόμο.

Έξά από την άρχαία κλασική υπήρχανε διπλοτυπία σαν έτοια: άνορθος και άνορθος άβροθος και άβροθος, άβροθος και άβροθος κτλ. κιόχως άβροθος και άβροθος.

Όταν λοιπόν συναντηθήκανε σε κάποια πτώση, στη γενική πληθυντική ως ποθμε τα τίτλια διπλόκλιτα με τάλια τα μονάχα τριτόκλιτα, έταν είπανε δηλαδή άβροθος και άβροθος, ή άβροθος και άβροθος, ή άβροθος και άβροθος μπορούσαν να ποθνε και την ένική γενική τους άβροθος και άβροθος σαν το άβροθος και άβροθος—άβροθος και άβροθος σαν το άβροθος και άβροθος—άβροθος και άβροθος σαν το άβροθος και άβροθος κτλ. άφοι μάλιστα κατά την έποχή εκείνη (άρχες της Χριστιανικής Χρονολογίας) είχανε συχιστεί πιά οι πτώσεις των τριτόκλιτων με τω δευτερόκλιτων: λέγανε δηλαδή άβροθος και άβροθος, άβροθος και άβροθος κτλ. (κοίτα ΜΝΕ 5, 10). Έτσι λοιπόν από τη γενική άβροθος, άβροθος, άβροθος κτλ. σαν τα άβροθος, άβροθος, άβροθος κτλ. είπαν και όνομαστική: άβροθος, άβροθος, άβροθος κτλ. σαν τα άβροθος, άβροθος, άβροθος κτλ.

Έχουμε σήμερα κοινά και ιδιωματικά τέτοια επίθετα άρκετά: άβροθος, (εθνητής) άβροθος, άβροθος και άβροθος, (έμμενης) άβροθος και

(έμφανής) φωνή (στη Θράκη του Αιγαίου), ουγενός (Πτωχοπρόδρ. γ' 502), (συμμεγής) αμυγός, συμπαυγός (=δίδομος) θρησγός (στην Κρήτη, Χατζηδάκης), άμινός (στον Πόντο, Κούσης) κατσοσγός (Δουκάκης), (εμπρέπής) περιπός (και από τοσο περίπλο.) καιουργός (και άπ' άφτό καιουργίος κατά τό σχήμα : καθορός και καθάριος)

Έτσι λοιπόν βλέπουμε πως έχει όποιοδήποτε κάποιος λόγο και ή συνάντησή τους στη γενική πληθυντική και δέν είναι δά και τόσο γιά ρήξιμο, πού γιατί τό είπα ή Ψυχάρης δέ έβρισκε λόγους ή καθηγητής Ν. νά τόν κατηγορήσει πώς άγνοεί κτλ. Όλα έλέπατε ή κ. καθηγητής τά ξαίρει, έμετζι οι άλλοι τίποτε δέν ξαίρουμε.

Σημ. Στην έκκλησιαστική φράση «άληθώς άνέστη» ή λαός άκούει «άληθής» —άληθής και μή μπόρώντας νά τό συμβιβάσει συνταχτικά τό λέει πολλές φορές «άληθής είταν κιάνέστη» κι άλλοι πού δέ νιώθουνε πιά μήτε τό άληθός γιά «άληθής τό λένε «άληθινός είταν κιάνέστη».

Μ. ΦΙΑΝΤΑΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΟΥΛΑ

ΣΕ ΜΙΑΝ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ό «Λόγος» δημοσιεύει μίαν άπάντησή του κ. Στάινματς και μ' άφτό δείχνει ή «Λόγος» τήν άπειρή τήν καλοσύνη του. Ή άπάντηση του γερμανού άπάντησης δέν είναι: είναι όρισία. Στην Έδρώπη, έφαγα κανένα φύλλο δέν παίρνει κ' έχει από τό νόμο τό δικαίωμα νά μίην πάρη μίαν άπάντηση έπου ένας συνεργάτης του έρίζεται καθώς έρίζουμε από τό Στάινματς, πού μή δοράζει και φέρτη και στενοκέφαλο. Έχουμε οι Νήρτοι — και όλο τό ξαίρουμε στην Πόλη — χίλια τερτίπια, τ'ως και περ σότερα. Δέν είναι άπίθανο δόλου νά συλλογίστηκε ή Νήρτοςος πώς μ' έ- ναν κόπο βρίζει και τό «Λόγος», μιλώντας γιά μένα καθώς τό κάνει, επειδή τό νά έρίξη ένας ξένος τόν ταχτικό συνεργάτη ενός περιοδικού, πάλι νά πη πώς έρίζει τό περιοδικό τό ίδιο.

• Και πάλε άριστα φέρθηκε ή «Λόγος» πού έβγαλε τήν άπάντηση. Έτσι: έδειξε δυο πράματα πού είτανε άπαραίτητα νά τά δείξη, και τό πρώτο είναι: πού και ή «Λόγος» και ή Ψυχάρης στέκουνε πολύ πιά άπάνσι από τό κυμικό τό πρόσωπο του νήρτου του Μπαλαεβίκου, πού έρχεται πούλας νά μάς φωτίση γιά τέρθωγραφικό μας και τό γλωσσικό μας τό ζήτημα!

Πού είναι τώρα τό δεύτερο και πολύτιμο πού μάθαμε από τή όρι- σιάρικη τήν άπάντηση του Στάιν και του Μίτσο;

Μάθαμε πώς έμετζι σά βρίζουμε — όπως τό θερμο: δηλαδή εκείνος — δάξουμε στα γραφτά μας λιγάκι άπό τό περίφημο τό άλάτι τό άπτικό πού ένας Δημοστήνης τό συνήθιζε παλαιώνοντας έναν Λόγινη.

Τό άλάτι ή Νήρτοςος τό πήρε γιά βαύρα, βαύρα τό λέει, γιατί στο έαυρο μέσα κυλιέται ή ίδιος ελγ άρα.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΘΡΑΣΥΒΟΥΔΟΣ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

1

Ή κρισιμότερη στιγμή γιά τόν Ποιητή είναι ή δημιουργία του πρώτου του άριστοτεχνικού, άπου τό τίλιντο, άβέβαια ακόμα και νάπλιντο, μ' ήστερίσσει, και κατορθώνει νά μάς δείξει, μέσα άπό τόν νωτικό όργανό της παραγωγικής του δύναμης, μιά νέα αντίληψη και μίαν αίσθησιμότερη και βαθύτερη συνειδητή ζωή της Τέχνης. Το πρώτο του άριστοτεχνικό μπορεί νάιναι, κατά τόν ποιητή, και τό πρώτο έργο που θα παρουσιαστεί ως σύνολο μιας έαυα και λιγοχρονης έργου- σίας. Ή στιγμή τούτη είναι ή καταλληλότερη γιά τήν έργασία του κριτικού και συνάμα έκείνη πρής τήν όποία πρίαι ιδιαίτερα νά στρέφει τήν προσοχή του, μή ζητώντας τίποτ' άλλο έξω άπό τό νά καταθέσει νά βρει και τό έποδείξει τίς νέες όρχές της άπόλυτα ψυχικής σκίτης που έρχεται νά φανερώσει, έδραιώνοντας τες, ή ναυρα προσημασία, ή ή νέα Τέχνη πού παρουσιάζεται μπρος του. Είναι μια όραση στιγμή. Έλεγε ή Sainte Beuve, τόσο γιά τόν κριτικό όσο και γιά τόν ποιητή έκείνη στιγμή τήν όποια ή καθένας τους χειριστά και μ' έτα όρθο νόημα, κατορεί νά φωνάζει τό άρχαιο: «έομαι» — γιατί η ή κριτικός, όταν μελετά τό έρ- γο σέβεται, και τότε πότε, με τίς «δυσίπαιδες» και τήν ταχύτητα του «αιετός» μετα- ρει νά βρει μιά κάποια αλήθεια, πού άνήκει στον τεχνίτη και τήν όποια ή ίδιος δέν ήσυχισόθηκε. Ή γενίκεση του πνέματος της θετικότητας και της έμπιστής πού όφείλεται στην έπιστημονική πρόοδο έπηρεάσε κι αυτήν άκόμα τη φιλοσοφία που άπάντησε μιά θετική σέ μερικά σημεία έπιστήμης. Αλλά μάς έθωπε νά έπι- βάλλουμε στην ίδια κατηγορία με τήν έξέταση τών πραγματικών φαινομένων του όλμου και ψυχικού κόσμου, και τήν Τέχνη, της όποιας οι άφηρημένες ψυχολογι- κές έννοιες που τή δίνουν ζωή, άν και «κρίνται» τίς όρχές τους στους ίδιους πύ- λους κόσμους, μολοντις, στην ιδεολογική πραγματικότητα άποτελούν έξάρτηση. Δέν είναι δυνατό νά χρησιμοποιούνε γιά βάσεις ενός άκαταμήριτου θετικού συλλογι- σμού ένωκα του ακαθόριστου, του μεταβλητού και της μή όρισως γενικότητας τους. Στην πλοή τούτη μάς έφεραν δυο περίφημοι σύμπτωσες: ή φανέρωση μερικόν γενικών πνευματων που συνδέονται τήν ποιητική τους ικανότητα με τήν ιστορική ή έπιστημονική έρευνα, φέρνοντας μ' ούτόν τόν τρίτο άπό τά σύνολα της καθό- ρισας ποίησης που ζητά τη γέννηση νέων σχέσεων της ψυχής πρής τόν όμοιο και άόριστο κόσμο, σχέσεις που θα μάς φανερώσουνε τήν ιδεολογική και αίσθητική μας ζωή, πού θα μάς «δείξουν τόν όρα». Ή δεύτερη πλανη είναι σημαντικότε- ρη γιατί βρέθηκε περιτοσιχωμένη από μια πραγματικότητα, πού θα μπορούσε νά χρησιμοποιήσει γιά κριτήριο, άν δέν βρίσκονταν αντίθετη πρής τήν αλήθεια που πα- ραδέχεται ή Τέχνη και πού είναι μιά ή αλήθεια του δημιουργού της. Ή ποίηση δέν είναι βέβαια και άναξάρτητα από τη ζωή, τη στιγμή που ή Τεχνικός ζει στον αυτό μ' έμιας έλική κόσμο. Βεβήκαμε τότε, παραβλέποντας τήν ψυχική διαφορά και ύπεροχή του Ποιητή, νά βρούμε τίς σχέσεις του Κόσμου της Φύσης, πρής τόν

Ποιητή. Ήνθ' έγραψα νά ζητήσουμε τή δυνατότητα τή στήριξη που ό άνθρωπος μοιχευόυ; δημιουργός κούδν των σχέσεων είναι ό Τέχνης. Άδύναμι όχι μόνο νά δημιουργήσουμε παρά και νά συλλάβουμε τό έργο τής Τέχνης, τό υποβάλλουμε σε νόμους άναλόγους μέ τή δική μας πείρ ή ικανότητα. Η Τέχνη όμως μάς έδειξε πώς δεν άπολαμβάνει παρά του μόνο ποιής νόμου έκείνου που από μακρινή παραδόση βεβαιώνεται άναλλαστοι στην νύχτα του Ποιητή κι έκείνου που ό όλος θά δημιουργήσει, που διαρκώς μεταβάλλονται και άλλο τούς όποιους έξαρτάται το πρστώτν, το ποιητικό στην Τέχνη. Όσα μεγαλύτερη ή ικανότητα του ποιητή για τή νέα αυτή δημιουργία τόσο και τό έργο του από παραστατικό της εποχής του και τής άπομακρότητας του. Κά λοιπόν από άποψη αυτήν τό έργο του κριτικού : τό βρεί και νά κρίνει τούς πρώτους, όμως ανακριτικό, νά συγγράφει τούς δεύτερους μέ τήν παραστατικότητα έίνοντος τή σχέση τους την άμφισβ. Κοιτά έλάντε αν κριτικά ανέματα, βοηθημένα πάνω σε μια τέτοιου είδους εξέταση, παρουσίασαν τήν απάλη φιλοσοφία τής Τέχνης, έμνην που άπορρίπτει από τήν Τέχνη τήν ίδια τή δική συνθήκη, και ή οποία κατά πολύ διαφέρει από τή νομοθετημένη φιλοσοφική κδοτική, πόσο σήμερα τό κύρος της. Η Τέχνη δεν είναι παρά μια διαρκής εξέλιξη ιδεών και σχέσεων μεταξύ Ποιητή και Ζωής, εξέλιξη που γίνεται πάνω στις ίδιες πάντα έσπερικές βάσεις. Η άρχαία Τέχνη και κάθε τέχνη άλως αριστοχής, μένει πάντα ή ίδια στην ουσία της, μόνο που τό στάδια μέ τό όσμία τήν δίνει ό όλοένα νεότερος Ποιητής, τήν καταστήνουν φαντασματικά διαρκή, δεν έχει καμιά σημασία τό ήμ έκείνο που διαγράφει ό, σφάλμα ή Κλασικοί, σπύδων προτήρημα για τούς Ρομαντικούς, λατρεία για τούς Συμβολιστές. Ένας μανι πάντα ό μεγάλος σκοπός : ή φανέρωση του έψηλν ήρωαν, μέ μόνη διαφορά τό ότι οι διαρκείς νύχτες, από συνθήκες διαρκείς, ζητήσανε άλλο τό κλειδί της άνορθης αυτής, και προστρέχοντε σάλλει έκδοίκατες αυτής της φαντασης. Μάταια θά ζητήσουμε τό έργο τής Τέχνης εκεί όπου δεν άπορρίπτει δημιουργία από αυτοέκφραση. Το έργο τούτο μεταβάλλεται και όφείλει διαρκώς να μεταβάλλεται, γιατί στην έλάνη έκλεβόμενη πρωτοτυπία άνήκει ή δύναμη του Ποιητή. Το έργο τής Τέχνης είναι δημιουργημα πως κινείται, έκείνο όμως που τό καθιστά αιώνα είναι τό ότι μένει πάντα ανώδυνο, χωρίς στην πρωτοτυπία. Η Φύση, ό Κόσμος, μένον διαρκώς άπειλιστικό όκρια παρουσιάζοντες μάν πόνια, τό χροή και έσπωση μουσική ήχο, και μένος ό Ποιητής θά μπορεί να τήν άρμονίσει. Η έπίδραση τους στην νύχτα του δεν είναι παρά έλατρία σκέψης. Άν, όσα συνθέτουν τήν έμφανση των άρχων της ιστορικής μεθόδου και στην Τέχνη έσπες έπιχειρήσανε πολλοί προσπαθούσαν να παράγουμε πνευματικές άνήνοσες, τότε θά βρισκόμαστε όχι μόνο άπέναντι μιας άνώλεκτης και χαώδους ήχητης παρή και μπρός σε μάν άρμονία άρμονία. που θά μάς κομμάτι και θά μάς άποκαίμει από Τέλος Μήπως άπόρριπτε άνήνοχη νά βρούμε άν ή Τέχνη περιέχει άλήθειες, άν άκρύβει άνήνοχη άλήθειες στην Τέχνη ; Δέ φτάνει τό ότι ό Ποιητής καταρδάνει πάντα να μάς δίνει μια νέα άρμονία που καθιστά τή ζωή γλυκύτερη και ελγότερη ευώδονη. Τήν Τέχνη τή μισήσαμε συχνά, ή γιατί μάς έδειξε τό μέρα τής ζωής που από νύχτα κρατάμε νύχτα μόνο μας, ή γιατί μάς έδειξε τό μέρα τής ζωής που άπορρίπτει να γνώνουμε τήν άνορθότητα νύχτα ή παγγνίδη, κατά τήν περίπτωση, κολλώνοντας τον λαιμό μας, και τής βολής νόμους άρμονίας μέ τή λατρεία του έσπετος μας, που νά σφιβρίζονται μέ τήν έλγασθαι μας. Η Τέχνη λατρεία

να έλκισκ μένα της τή άρμονία του Άρμονίας, του Μουσίου, του Κετού Άρμονίας και του Άρμονίας. Και της τούτης αυτής λατρείας μοναδικής λατρείας και φαντασίας δεν μπορεί να είναι από μόνο ένας : ό Λατρεία Ποιητής, ό διαρκώς πηγαζόντος προς τό μέρα, έκείνος που δέχεται τήν έμνηση και έμνηση ζωή όπως βεβαιώνεται από δικό του έλγασθαι. Ό,τι κι αν βεβαιώσουμε να κάνομε, έπανάσι του καταναύα, ψευτιά ή παγγνίδη είναι ή καθήμενη μας ζωή. Άν όμως, έσπε και για μια στιγμή, άπορρίπτουμε τό έσπετος, τότες όφείλουμε να άρμονήσουμε μέ τον Νέον πώς είναι πρωτόταγο ένα μέγαλο ήρωα από μια μικρή άλήθεια.

II

Όμιλνδον, έκατάληψη, παράλιη άνορθότητα ή Ποιηση του έρ. Καστανάκη, σήμερα δέ μάλιστα που παρουσιάζεται σε σάλο με τήν έκλεβητική της τίτλο - ΟΙ ΕΡΗΜΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΟΧΑΡΟΥ - θά ξανόσει άκόμα περισσότερο έκείνους πόδες τή ζωή τους στην περιορισμένα μεταμνη εξέταση και έμνηση. Το αίτιο τήν έμνηση είναι πού βεβαιώνεται άποκλειστικά στην σπασμένη τής φιλοσοφίας μας από συνθήκες, και ή οποία κατάντης να μάς έκαστασι και να μάς έκαστασι, παρά τό πολιτικό όκρια τής προς τό μέρα κατακτητής άρμονίας άνορθότητας της Νεοελλάδας.

Η έλγασθαι πρωτοτυπία του έργου τον μάς τό καθιστά παράλιη.

Για τήν Έλληνική Τέχνη, τήν όσμία θεωρούμε ως μόνο καταλληλή για τήν έλγασθαι ή τό σάλο για τήν όσμία τής φύσης και τής νύχτας παγγνίδη, ή πρωτοτυπία του κ Καστανάκη είναι κατά τό άπορρίπτουμε. Παρτί δεν μπορούμε να φανταστούμε μάν Έλληνική Τέχνη, γι' αυτό κι άρμόως ζητήσαμε να σχετίσουμε τό έργο του, μέ τήν αλγασθαι γαλλική ποιηση : τό Συμβολισμό, σχέση τής όσμης ή άλήθεια βεβαιώνεται πολύ άπορρίπτουμε, και τήν όσμία θά εξέτασι από τρίτο μέρα : τής μελέτης μας. Η Τέχνη του κ Καστανάκη είναι μια κατάντης, και ή πρωτοτυπία της ή μοιδική θά μ' έρτα κ για να τήν καταλήξουμε από τούτο μετάν των μεγαλύτερων άνορθότητας κάθε εποχής, άν τό έργο του δέ βεβαιώνεται άκόμα στο σχηματικό του σχηματικό πύχτας ως τήν παραστατικότητα παράφης να πούμε του άκορτου, και ό όσμία όσμία μάς κρύβει νέες έκπληκτες, όπως μάς δείχνουν τό όσμία έκλεβόμενα έργα του. Στην Τέχνη ως σήμερα είδαμε τήν παρή της φύσης που ζητά να γράφει τό ιδανικό της, γαρνίζοντας τις πρόλητες και τις συνθήκες της ζωής, για τις όσμία αίσθάνεται έναν άνεξήγητο γάλο, παρμένους για μάν όσμία της έκλεβόμενης και άνορθότητας τήν άνορθία, τήν έρμονία, τήν έρμονία, τό άπορρίπτουμε τής ζωής, τή θρησκεια μεσσοκράτεια, τό παράλιη, τή άρμονία, τή κατάντης έντόπωση... και στη μεγάλη ποιηση τούς άρμόλους τούς έπικούς. Στην Τέχνη του κ Καστανάκη βεβαιώνουμε μάν άότελα νέα φανέρωση των συνθετικών μας άνορθων : τήν άνορθία της νύχτας, για τήν όσμία πρόλητες και συνθήκες είναι άδορρίπτουμε παρδνικά φανόμενα, φανόμενα μένα τους τήν άνορθία που τό χαρτί ή ζωή. Η άνορθία τούτη έμνηση, που δεν έχει τήν άνορθία να παλάνει προς τή ζωή, άρμό ή ζωή είναι άνορθία που δέν αίσθάνθηκε τήν άνορθία να γαρνίζουμε έκπες, γιατί τίποτε δεν τή φοβίσει, φτάνει τό ιδανικό της, μέ μια άκόμα προσοχή λατρείας προς τήν άνορθία, κάθε άνορθία, άνορθία μια θεία τέλειότητα ό ότι παγγνίζουμε παρουσιάζει κι αυτόν άκόμα τήν άνορθία, όσμία έρμονία για τήν έκλεβητική τέχνη. Το

Πολλοί γελαιομένοι από τη μορφή του έργου του Καστανάκη, το θεωρούσαν σαν μια τύση προς τη Συμβολιστική ποίηση που άσπρα δεν έφτασε στην τελική της ωριμότητα, μη μπορώντας να διειδούν πως η σχετική αυτή ομοιότητα δεν είναι παρά μια εξωτερικής φύσης που καμμία δεν έχει σχέση με την ιδέα και την ουσία της Τέχνης του.

Ο Συμβολισμός είδε τον κόσμο απ' έναν πρίσμο αισθαντικότητας, και μέσα του έκρυβε μια άγνωστη λαχτάρα προς τη ζωή που δεν έβγαζε γιατί βρισκόταντα πνιγμένος από την καταστροφική ατμόσφαιρα των συνθηκών, κοινωνικών και ήθικών, της εποχής του. Η σύγκρουση προς τη ζωή, προς κάθε τι που του θύμιζε τη θλιβερή πραγματικότητα, προξενούσε γύρω του Συμβολιστές μια πηγή τρόμου άπέσπλη, γι' αυτό και ζήτησαν τραβηγμένοι «d'une lueur d'insaisissable» όπως οι ίδιοι ονομάζονταν, να πλάσουν μια ιδανική πραγματικότητα, που θα τους έδινε την εξιλέωση και τη χαλάρωση. Σχεδόν όλοι οι καλλιτέχνες ή ιδανική πραγματικότητα τους τρώεζε, και στην ταρσική τους ζήτησαν τη ληρημονία του πάθους παίρνοντας την από την πιο ιδεαλιστική της μορφή, ποθούν η θρησκευτική μυστικολατρεία και η μουσική μελωδία της ήχητικής των λέξεων ως την ταπεινότερη σημασία ήδονη. Το έργο τους, ακόμα και στις στιγμές της υψηλότερης εκδηλώσεως, φέρνει το σύγγραμμα ενός ταλαιπωρημένου οργανισμού γιατί κάθε του έκφραση είναι πάντα αποτέλεσμα μιας πραγματικής σωματικής μέθης και πάντα βλάπτει μια τύση διπλής απειλητικής τόσο από την πραγματική ζωή όσο κι από το κούσμα του παθους στο έργο οι ίδιοι βυθίστηκαν. Δι' επιπλέον το αισθητικό το παρξέναν γι' αυτό και το όλοια γύρω που παρουσίασαν βρισκόταντα πάντα στη νεφροπαθιασμένη αίσθηση που δεν απόχτησε ποτέ της ούτε θάρρος οτι αντίστα ζωτικής δύναμης, παρά μια δύσση νεκρική επιρροή της. Κι' αυτό, ζήτησαν από το "Άγνωστο κάθε έντυπωση, σιωπής στην έκφραση τους, και παρξέναν στο πλίκρο ενόησαν, παρουσιάζοντας όλοια μέθης.

Στην Τέχνη του Καστανάκη μας παρουσιάζονται όλοια μέθης επίσης και λατρείας του "Άγνωστου, οι ίδιοι έννοιες που δώσαν τη σχετική ομοιότητα της έκφρασης, κρατώντας πάντα τη μακρότητα της εσωτερικής διαφοράς. Η μέθη του Καστανάκη είναι πνευματική μέθη χωρίς και όντως που γεννά ή νίκη πάνω σε κάθε ταπεινότητα : μέθη που ζητά όχι τη δημιουργία μιας δολερής και ξεγελήσας πραγματικότητας παρά την ιδεοκατασκευή της πραγματικότητας. Έτσι που μέσα της να υπάρχει κάθε ορμή, κάθε όμορφη, κάθε τελειότητα. Από το "Άγνωστο δι' ζητά τίποτε άλλο εκτός από τη γεννιότητα που θα του δώσει η συγκριτική παρατήρηση. Οτι στάθηκε αίσθη ξεγελήσας, ότι οι συμβολιστές προσπαθούσαν γύρω να το δώσουν, το άπεινέμα στην Τέχνη του Καστανάκη σε φυσική ζωή της Τέχνης, της Ποίησης, κι ατόμορητη της ψυχής έκδηλωση. Οτι για τους Συμβολιστές σιμάθη πάθος και αποκατέστησε για τον Καστανάκη είναι νίκη και γεννιότητα σιμάθη. Κανένας φόβος για έννοιες, καμμία τρομάρα, καμμία εξήλωση αίσθημάτων, καμμία υπεργνωτικότητα, καμμία πικρή. Ένας έπιθυμητος για κάθε ώρατι συνδεμένος μ' έναν οίκτο για το κοινό ένα απειλητικό ήρωα μάλιστα που κυλάει και οδηγεί πάντα μπρος, κι έτσι καμμία που φέρνει την ιδανικότητα της αιώτηρης κατακρήση.

Η Τέχνη του Καστανάκη είναι τέλεια προσοχή και ανεξάρτητη. Και τίποτα δεν έμεινε από να μην ήσαν διαά μου» μιας λέει στο «εξοχότασμα» του όπου βλέπουμε έναν βαθύ έρωσμο προξενιμένο από τη ντανική όψη και τη συνείδηση της δύναμης της όρης στής. Πολλοί θάρξαν από ανεξάρτητο αυτό της Τέχνης του μια καθαρή λατρεία του άπορου, μιας έρωσθιας, μ' όλη την άδυσμιά της ατόμοκατοποίησης. Αιότι περιμένοι αίσθη-πάντι στο γύρω που παταθεί, παρξές δεν έφτασαν να αίσθηθουν τη δύναμη του "Έρω" γιατί δεν τόχονε, γιατί η ψυχή τους παρξές δεν παρξές να φαντασθεί μια νέα δημιουργία. Εξαρωνιμένοι από τη ζωή τους τραβάνε έναν καλικά δόρο που τους φέρνει πάντα στην ίδια αρχή, και κάποτε χαλάρωσαν από τα μεγάλα κενά που τους περιτοίχζει, δεν μπορούν παρξά να χαθούν, ή καλύτερα κι κι πόνουν κάτω από τη μεγάλη φανέρωση.

Όχι μόνο οι έννοιες που παρξέναν από την ιδεοκατασκευή του Ποιητή παρξά κι αυτές ακόμα οι γεννιότητες που θιγέσθαι θετικές γύρω τον Καστανάκη είναι άγνωστες, άπιαστες και άβυσσες παρξές που των έδωσαν στην άνωτερη έρευνα. Ψυχολογία, ιδέα, μορφή, όλα παρουσιάζονται εξαιρετικά κινούρια. Από το έργο του βγαίνει μια όλοια νέα Τέχνη, άπιαστη με ότι ως σήμερα γνωρίσαμε, μια Τέχνη που μας άνωκαζει σχετικά να υποβάλλουμε σε άναθεώρηση όλα τα αισθητικά κι όλες τις έννοιες. Αν σήμερα δεν μπορούμε να δώσουμε άναθεώρηση την άναλωση αυτού του Καστανάκη, γιατί το έργο ακόμα βρισκόταν στην άένια εξέλιξη του και γιατί δι' άπορξες άόρη να μας δώσει όλες των τις εκδηλώσεως, ξερούμε όμοις προς το έργο του δεν έχει κι μορφή μινιμάτος άπας του Μαρινέτι ή κατακλήρωσε, παρξά τη συνειδητή μορφή κάθε έργου δημιουργικού και μεγάλου. Οι όρχαιοι θάρξαν το θαύμα άάν την άέρτατη έκδηλωση κάθε δύναμης, γιατί αυτό καρξούσε με άόμοια εξάρωση των φυσικών νομίων, κι έτσι μόνο μιας έδωσαν τη μοναδικότητα της Τέχνης τους. Σήμερα, άπου το θαύμα έπαρξ να είναι αίσθη έντυπωσης και άπληρξων και άόρη είδαμε την Τέχνη να ζητά το άόμοιο στην φυσική παρξένωση, ή Καστανάκης, δίχως να ζητάει στο άερωστικό αυτή τη μοναδικότητα μιας τη δίνει άπιαση και χαλάρω από τη ζωή την ίδια με την έρωσθια παρξένωση. Οι αίσθητες δεν του είναι παρξά μέσα αντίληψης και μόνο το παρξένω. έργαζται γύρω κάθε φανέρωση. Ποίηση άνωτερης, Ποίηση ζωτικής άπληρξτης προς την άόρητι αιώνιότητα. Η κάθε του φράση γεννά στην ψυχή μια αίσθη μεταβαλλόμενη έπίδραση, γιατί την οδηγεί ή Σιμάθη. Και σχετικά, πολύ σχετικά, πάντα σχεδόν, ή άόμοια που φέρνει την άναλωση άμωγμένης και ληρημονιτικής χορδής που έρωσθίζει κι έρωσθίζει άναθεώρηση άναθεώρηση, ένα τραγούδι αιώνιότητας. Κάθε άπληρξμένη έννοια, κάθε αίσθημα ψυχικό άπιαση μόνι άνέργια, μια ζωή, που δι' ζητά το έπληρω της σάρκας ή την άνάγη της, έκδηλωση. Ζητά το έπληρω του νού που έρωσθιζόμενος βρέθηκε κάτω από την ζωή συνήθη ζωή. Δεν έχω άνάγη να δείξω μέγας του έργου του, γιατί δι' βρισκόμαι μέσα που τραβάνε την προτίμηση μου. Όλο το έργο είναι ένα έρωσθια άναθεώρηση που κάθε μέρος του μιας άίχεται και μια κινούρια αντίληψη και έκδηλωση αίσθημάτων. «Η πρώτη μέρα» «Το Τυρόλο Ζαίτο» «Ο παρξένος» «Τα τραγούδια του Αλφειού» — όλα αυτά έρωσθίζω. Όλα που είναι γνωστά κι άόμοια φανέρωνται, κινούρια άπου κι έρωσθιζόμενα γιατί πάντα μέσα μου καμμία μια κινούρια έπίδραση. Στην Καστανάκη άναθεώρηση έρωσθίζω άόρη της Νέας Τέχνης που την παρξένωση άναθεώρηση άναθεώρηση άναθεώρηση άναθεώρηση. Σ' αυτό

χαριτώ τον Μοναδικό Μεγάλο Ποιητή που παρουσιάζει η Νεώτερη Ελλάδα, γιατί η Τέχνη του έσα κι αν άντρεί στον κόσμο όλον, όσο κι αν είναι γενικό. Και ναί, είναι κτήμα της δικής μας Πατρίδας και τούτοις τη βλέπουμε στην όρεξη που βασιλεύει στο έργο του. Ποσο λόγος σημασία έχει το αν η Τέχνη του θα ζήσει! Δεν υπάρχει διαφορά αθανάτητα, για τα μεγάλα έργα γιατί αυτά χάνονται για μερικό καιρό για να φανούν κατόπι με μια νέα δύναμη που είναι της ανθρωπότητας. Το έργο του ζει και τη μελλοντική κατόρθωση την έχει με το εξαιρετικό μοναδικό του. Δεν υπάρχουν έργα που προηγούνται των εποχών, υπάρχουν μόνο έργα που φέρνουν την τελική μορφή της εξέλιξης της εποχής τους. Σ' αυτά άντρεί και το έργο του Κωνσταντή.

Έδώ δὲν τελειώνει το έργο μου. Έδώ αρχίζει. Τα μεγάλα έργα έχουν ανάγκη μιας εκτενέστερης ανάλυσης από τα υπόλοιπα τους, γιατί ο Ποιητής κλείνει σε μια του ερώση ένα πολυάλογο αίσθημα που ζητεί χωριστή ανάλυση. Μ' αυτό το πνεύμα της ξεχωριστής εξέτασης κάθε ενός του παρουσιασμού θα ξαναγραφίσω στο ίδιο θέμα. Σήμερα στο είσογιστικό μου τούτο άρθρο θέλω να δείξω—και να κερδίω—πώς το έργο—σε τι έγκειται το μεγαλείο και το δυσκολότερο της Ποίησης του, και την αίσια αυτού του δυσκολότερου. "Αν δὲν έπίτευχε—τότε; ζητώ τη συγγνώμη του Ποιητή, στον οποίο με βαθύτατη αγάπη έχω αφιερώσει τη μέλη μου τούτη.

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 1921.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΛΛΑΣ

ΟΝ. ΜΗΡΕΙ ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ

Είναι βέβαιον πως το όνομα και το όνοματός μονάχα του περιήρουν ήρωας της Μήρης, μιας ήρωας το χαμόγελο στα χείλη. Οι θαυμάσιοι ήρωες του, οι ήρωες προς τους άγνωστους, οι επίθετες του έμειναν στο κοινό των αρχών των ο φανταστικής του φίλης, οι έχθρες με τους ήρωες και τους μήρες. Ένε χαρογμένους ανέβαιναν στη νύχτη όπου δούσαν το αθάνατο άριστοέγγραφο.

Ένα όμοιο κομμάτι της ανόμοιας νύχτης του θαυμάσιου ήρωα ξεφύγει από τον άπληστο άγνωστο τον άποστολήμένο στην παραπολιότητα και μόνο της άλλης λουζίας των παλαιών παρών. Είναι ο ποιητής, Δον Κιχώτης. Ποιητής Δόν Κιχώτης στέκεται ο κύριος της μεγάλης ανθρωπότητας φαντασίας λαχταρότατος, ανίσταται μια πεθαμένη ζωή και να φανεί στην στο τυχόν ορατόν κόσμο, των σιδερεργαζών έργοι με τους πύργους των και τις κρήνιες δάσκαλους, που έβγαζαν γεμάτες κώλη τις φρεσκατοστάτες νύχτες στο μελαγχόλι για να ακούσουν τα ποιητικά τραγούδια των ερωδοδούρων. Ο Μαγιστής ήρωας έννοιαι και θαύμασε την πνευματικόν τον κόσμο και σε όλη δημοκρατία πεταχτηκε να τον ζωντανέψει.

Έτσι ένα βέβαιον πως μέσα στην προσοικότητα του έσοι της Έλευτης Μήρης χροίτεται κομμάτι ανοίξε ανάλογης προς το Τορκονάτο Τίσσο. Το ξεσπασμα όμοιο του όνομα του Δόν Κιχώτη πλασιαπειδωνίας έχω το δρόμο του άπαιτο σε μια παρὰδωξ σύνθεση. Από τον κόσμο της ιδανικής δημοκρατίας ο περιήρμος ήρωας έμειν στην πραγματική. Ήθελε στιγμή να φανταστεί πως η άπειρο του είχε σπασα και κοκκαλία και πως υπάρχει στον άπαιτο τον κόσμο.

Μέσα στη φαντασία αυτήν άπαιτη πεταχτηκε χαρτοφυλακισμένος τα το πιάσι. Από τότε ο ποιητής Δόν Κιχώτης έβγαζε κι' έβγαζε στη σκηνή ή χαρτοφυλακισμένος των τραλίων ή πως μεταφράστηκε και άπαις έβγα.

Την ποιητική όψη του αλανόδιου έπαιτη με τον τρόπο που προσπάθησε να ξεγέρσει, θαρρώ να παρατήρησε ο κ. Μπαλές και παίρνοντας την για σύμβολο του την έβαλε για τίτλο σε μια σειρά ποιημάτων του. Όμως ο ποιητής των Ανατολικών Σονέτων δὲν όρμήθηκε στην έμπνευσή του από την επαναστατική μόνο σοσιαλική έλκτικιστική του έραση της Δουλοποίησης. Όρμήματα άνακόταξε και μίαν άλλη ιδεολογία παραμερισμένη ίσως την παρηνή στιγμή του κομμουνισμού και των σοσιαλιστών με που έσκαλοσθεί να χει πάντα τους πιστούς της. Θέλω να πω την άριστοκρατική Ντιστική αντίληψη.

Από τις δύο αυτές συνδυασμένες πηγές άναβρασμένα, ο κ. Μπαλές θέλησε να ξεχύνει το τραγούδι του. Μας μένει να ξετόσουμε πως ο ποιητής ξεμεταλλεύτηκε τις σκέψεις του.

•••

Στην πιο ψηλή κορυφή της άνταρσίας πήδηξε
κι' έπιασε ένα μπρος κι' άγνωστο φάντασμα μετρήσι
κι' είπα να κλέψω κάτι από τη σάχη του
να μάθω κάτι απ' όσα όρμει.

Και λαμποδακίζοντας το μέτωπό μου απ' τη φαντα
σταύς παθιασμένους και τους βλάκες
να φέρω δεύτερος Μωσής θεοχάραχτο
σπουδαίο ένα Δεκάλογον σε πλάκες...

Αυτός θαρρώ να είναι ο πρόλογος όσο και το μήν το λέει ο ποιητής και όσο και να μη δημοσιεύτηκε όλομο το έργο ολόκληρο. Άλλα βέβαιον για μήρες έπίκαιρες ή λαχτάρα του συγγραφέα να προβάλλει έπιστησάτης άρπαζοντας κομμάτια νέα από τη σάχη του άγνωστου και να μην άρκεστεί μάλιστα μόνο σ' αυτά παρά να γίσει και νέα παλάτι επάνω από έρείπια υποθετώντας ο ίδιος νέο Δεκάλογον και κάθε βέβαιον ως είναι και με τις λιγότερες απόπειρες ο άγνωστος θα περίμενε δικαιολογημένα όποτε από το θαυμάσιον αυτό πρόλογο να διαβάζει κάποια κομμάτια του πίνακα αυτού των άξιών που θα έφτανε ο κ. Μπαλές. Κατά δικαιοσύνη αυτό δὲ γίνεται. Ο ποιητής φανταίνεται άριστος να λαμβάνει όλομτα τη μεγάλη του άποσχεση όρίνοντας έτσι άντικειμενική κάθε ψήχη του θέλησε να έπικαιροποιησει μαζί του στην μεγάλη αυτή έπανάσταση.

Άριστος άντι Δεκάλογον, όμοιο όμοιωνται παραδίδω ο κ. Μπαλές όρατο ελεγκνέντιον όσον θα κούδωνται βέβαιον όρατο από την νομοθέτηση του Δεκαλόγου έρχεται σ' ένα άλλο πιο μετριοφρόνο μαζί πιά άληθινό έπίπεδο. Έδώ πέρα άναγνωρίζοντας την ελκτικιστική του και τη πνευματική σκευή να τον ξαναπιάσει.

Μια έρώτηση μελαγχολία κι' έτος άληθινός άδνος υπαλάζον τον κόσμο τους. Ο ποιητής υποθέτει τον έαυτο του σε μια έρημη θέση μοναξιάς και πρηγνίας. Δέ θέλει να χει σχέσεις με τον κόσμο και νιώθει τα όρια της θείας. Έδώ ο ποιητής δὲν έχει έπιχειρήσει. Είναι ο έαυτός του Σονέτα παίρνει μια γελαστή όψη που δίνει έξοση γόση στους πύργους του. Είναι σπαρμένος από χαλαπατημένους επαναστατικούς αίστους, χορτασμένες πιά κι' από μέλινα που διαβάζει και δέκα σελίδες του Ζαχαριόπουλου και των παρόμοιων.

Σταλάζει πένθος το φως κι' η μέρα κλαίει και κλαίει
 μέσ' στο χλωμό χινόπωρο την κορ' ανατρίχλια
 που θλίψη δένει το βροιά κι' όλα θρηνηναι . . .
 . . .
 Μαύρα, σάν κρέμα, σουρώσαν της λήνης το νερά,
 Σβένουν, καρένα θυμάτων, τα λυρικά μου νιάτα . . .
 (Λεόντης)

Ο πόνος συγκρατημένος χύνεται ποθητικό γερμίζοντας την ψυχή με νοσταλ-
 γία παρορμητική. Σέρνονται λαχάρως θρηνητικές περιλήψεις.
 Ο θλαμμένος υποκαταμενισμός του ποιητή φτάνει στη θυσία.

Σταυρώς στο δρόμο που περνά μου στήνουν τα κλαδιά,
 Στο ύπνοχο μυρτίριο του Ναζωραίου θά παύω
 'Απελπισία! Δεν πείραξα κανένα, και φυλάγω
 να με πετροβολήσουνε στους δρόμους τα παιδιά.
 (Λεόντης)

Το ποίημα αρχίζει μ' ένα μελαγχολικό χινόπωρικό τόνο για να κλείσει
 κατάπι α' ένα ανοιχτάτικο φως. Όσο κι' αν ο σύνδεσμος που ενώνει τις δυο ψυχω-
 λογικές καταστάσεις που ξετυλίγονται από τη μία μεριά στα πάντα πρώτα τετρα-
 στίχα κι' από την άλλη στα ισόλογα τρία είναι άφρατος κι' αδύνατος, δε θέλω
 να ξετάσω αυτό το έδαφος, με φτάνουν οι δώδεκα γραμμάνικα στίχοι όσον κι'
 όπως βρίσκονται, αναμέσω μόνο το στεγνό τετραστίχο.

Κι' έγινε βαρύνος του ορθμού κι' ιπαότης δόν Κιζότος
 τετραγώνη των μουστακίων δεχθήνοι τα επιγονία
 και θέλοντες της ψήμης ν' ακολουθήει ο κρότος
 τα λυρικά μου γέρω τους βροντεχτυπάω τακούνια.

Όπου ο ποιητής βρίσκεται α' αυτό το επίπεδο είναι στον τόπο του δίνει τη
 λυρική συγκίνηση. 'Η έρημια τον συγκινεί. Σ' αυτήν βρίσκεται α' άρχικούς στί-
 χους του 'Παιτρούσιου, λ.χ.

Κάπου χλωμάδα οίχθησε με κάποια λυγριά
 κι' ο νοός μου που τα δαίμονα του το μυστικό ξεαρτίζει
 άρχινησε των άγνωστων παλμών τη λειτουργία
 ο νοός μου άποκοσμος παπής το γλεκοχαρμίζει.

'Ανόμα και α' άλλους των Νερών του Βάλτου.
 Προίαι να ξεχωρίσω μερικούς άκόμα.

'Ελάτε έσείς παρθένες φιλενάδες μου
 και στους λιγνούς χροτάμους μου γράψτε ούμνάτα τόξα,
 οι βουβασιά μου όπου βροντά πάντα ένας θριαμβός
 οι μοναξιά ποδοί γεμάτη από μια βότσα!

Θα ήταν μαζή αν άνάμει κι' άλλους.

Ο κ. Μπακίς θέλει να συλλάβει με δένερη έγκρίσιμη την έννοια του διαλαχ-

του. Ακολουθεί το δρόμο που άνοιξε στη λογοτεχνία μας ο νικητικός Αποδεκά-
 λογος του Γούτου κι' η ποιητική έργοσία του Καραύση. Ο ποιητής θέλει να
 υποτάξει όλα να τον υπηρετήσουν και να τα πάρει καλούς. 'Η έγκρίσιμη αυτή
 αντίληψη όχι καινούρια δέν ήθε σ'όν κ. Μπακίς τον προφήτη της, του χάρισε
 όμως μερικούς καλούς στίχους του 'Παράσημου.

Είχα γράψει τα παραπάνω όταν ήρθε στη γνώση αυτή να με διαμώσει το
 τελευταίο δημοσιευμένο κομμάτι του δόν Κιζότη, ο 'Τριβουλέτος.

Το ποίημα αυτό που είναι απ' τα άρσένια του άφρατος, δείχνει
 καθαρά τι έκανε ταράζει στον κ. Μπακίς. Είναι το μυστικό της θυσίας και του
 αναπόπολου. Πόνος άληθινός σταλάζει στους άφρατους στίχους του 'Τριβουλέτου.
 Βασίλειο ένα τραγικό σπασμένο με το μαγικό της κομικότητας για να φανεί
 πιο πολύ η πείρα.

Στα μάγουλά μου βάλει το λινό
 το κοκκινοδά, ξέρει τι γερνά
 'Ο Παράσιος!
 Μην κλαίς κι' αν είναι ο δρόμος σκοτεινός
 δέν είμαι ο ζημιάνος ο στεγνός
 ούτ' είμαι ο Πρώτος.

Το κλίμα και ποθητικό αυτό ποίημα άφρατο για το καλλίτερο του δόν Κι-
 ζότη και συστήνω να τ' ακολουθήσει άφρατο δημοσιευμένο στο 5ο φυλλάδιο του
 «Λόγος» (1921).

Κατά δυστυχία ο κ. Μπακίς δέν σίχρει να μείνει από κακοποίηση που από άπάνω
 ζωγράμια κι' αίστανεται την άνάμει και να επιτεθεί, τότε νομίζω πως βγαίνει
 από τον έαυτό του. Τον δοκιμάζει ο παρασμός. Τότε σέρνεται σε επίπεδα όπου
 δέν μπορεί να θεώσει επιτυχίες. Δέν μπορεί λ.χ. να επιδείξει στίχους σ'όν τοίς
 τελευταίους των «Νερών του Βάλτου» του 'Πάρβατος είμαι» και τους παρόμοιους.

'Η άπίστευτη αυτή τάση τραβά τον ποιητή και σε βρωτικές λέξεις «μυθικοί,
 πόρτα, βλάκας κτλ.» που ως ένα κακοκαταπονημένος λαφώνουν το ποιητικό νόημα
 και χτυπούν άσχημα την ψυχή.

Ένα άκόμα κακό ταράζει την ποίηση του κ. Μπακίς. 'Η κατάχρηση ξένων
 λέξεων. Για να νοιώσει κανείς τ' άνατολίτικο του συνήτο όφελει να ξέρει και
 ταύρικά. Είτε άλλοθεναι πως το θέμα είναι τίποτα, όμως νομίζω πως μπορούσαν
 πολλές να λείψουν και τ' αντικατασταθούν με όφρατες δημοτικές. Αυτό το κακό
 δε φαίνεται πολύ στο δόν-Κιζότη, μπορούσε όμως ο ποιητής ν' αποφύγει τη
 λέξη άρσένιος, τοποθετώντας την πασίγνωστη και παντού λεγόμενη έβραος.

Αποκόλλωτα ήταν για τη λέξη παρότι του Τριβουλέτου. Μαρόττα (ma-
 rotte) δέν είναι βέβαια μ' άκρίβεια ή 'Ελληνική κοινωσύνητα όμως θα ήταν ίσως
 ή τελευταία προτιμότερη σε έλλειψη άλλης από το παρότι άλάτεια άγνωστο και
 χαμωμένο αβθαίρετα. Για έναν που δε γνωρίζει γαλλικά ή λέξη είναι άλάτεια
 άγνωστη κι' έτσι μένει άκατάληπτη μια από τις κόριες έννοιες του ποιήματος.
 χανοντας άκόμα κι' ένα χαρακτηριστικό ό ίδιος ο ήρωας του έργου ο Τριβουλέτος.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

για χαρακτηριστικότερος αυτόν τον άρρωστο αισθαντισμό. Δέ θαρρηθώ πως κάποτε γράφηκαν καλά ποιήματα, σίτιν τη χαρακτηριστική νότα πάντα, άλλα τότε γίνεται από ελλειψής και λιγότερο βιωσιμής. Φέρνω για παράδειγμα το ποίημα «Νοσταλγίες», με το οποίο άρχίζει η συλλογή. άρρωστα καλά διαγράφεται η νοσταλγική άνησυχία του ποιητή που μισεί με την άνησυχία ψαχί των γέροντων παρών, που, άνησυχία στους ψάρους σιμα, καθοδονται και βλέπουν το πλοίο από γειτόνους και όταν χάθηκαν πτόν άρξονται

... οι γέροι νοσηκοί, δείχτες από γέρο,
 με το μεγάλο σίκι τον: εφισμένη από στο στόμα,
 προς το σαρύδα ποιήματα, δείκτορας άσπια...

Από δώ άρως δέ λείπουν οι άτεχνίες, οι κλαδική πύχοι. Το παραπάνω ποίημα είναι από τα λίγα καλά της συλλογής που διαβάζονται και εύχαριστούν. Πραγματικά, τα καλά ποιήματα μεταδίδονται από δάχτυλα. Το ταξίδι στα Κίθρηνα ιδιαίτερα ξεχωρίζει, με και το ίδιο, μες θυμίζει κίτρινες το Σικελικό. Στην «Εσθονή βοριάς» φανερώνεται πώποτε σημαζόμενος ο άρρωστικός του αυτός επιτυχία: βρέω πάσους περιγραφές του Παράση, χωρίς όμως άλλοι άλλοι άρρωστικά ποιήματα του να είναι λιπαρά. Πάρεξ όμως αυτά, τίποτα άλλο ένδιαφέρον δέ βλέπουμε.

Υπάρχουν ποιήματα που πραγματικά σί νοσημίζον, ποιήματα σαν το «Κορίτσι των δεκατριών χρόνων» ή το «Στο δρόμο του Νεοκλή μπαζε» κτλ. κτλ. που είναι καθαρά άρρωστα, και τίποτα άλλο. Άσπια άπολύτως ή ακαταστήσιμα. Καμιά ποιητική γνώση και μονάχα με άποτυχημένη προσπάθεια βλέπεις, γιατί ο τε άπο καμιά ικανότητα τέχνης βοηθείται ο ποιητής. Κάθε τόσο γίνεται κακός ποιητής: με όταν δέν είναι κακός, μονάχα κακός μένει, άποτε άλλως λιγότερο μες άποτυχία. Άδιόφορο που δέ λείπει τίποτα. Έξαιρέσι πάντα τα ποιήματα που άνήκουν από άλλους. Σ' αυτά τα κακά ποιήματα βρίσκονται καμιά με ίσως θάραξον άπο πολλούς: με έγω δέ βρίσκω καμιά πρωτοτυπία σί γραμμές σαν κι αυτές: (άπό το ποίημα «Μοναξιά», και αυτό ένν άπό τα κακά επιτυχημένα)—«Άρρώστια και σκεπτικισμός, στην τρομερή θούρα—εί, που δέν έρρεται, εφθαλεί προσημάνει, ψυχή μου—ή σάν και αόρις—Στη στήλη της ά-άραστη, ή / πάσας είσαι μόνος!—Όλα μες άποσύναν, ψυχή μου, —εί κι ο Παύς—Όλα χλωμωμένα. Στο ψαχί μου, που κάθε τόσο άποσύνεται, δέν είναι παρό το γνωστότατο Psyche, της σπύ του Edgar Poe.

Στα ιστορικά του συνέτα (γιατί τα ποιήματα του είναι ποιήματα δεκατετράστιχα, με οι άρως λείπουν συχνά) άποτυχαίνει, γιατί τελείως το λείπει ή ποιητική αίσθηση, έστω ή ικανότητα που δίνει τόση λιπαράδα στα ποιήματα του Νεοκλή. Η «Κατάκτηση του Βιζάντιου», ή «Φιλόκλειος» κτλ. είναι άρρωστικά ποιήματα: για τον ίδιο λόγο άποτυχαίνει και στον «Αίαντα», που θέλει να μιμηθεί τον κλασικό «Πανικό» του Γρουάρη.

Τέτοια είναι ή γνώμη μου για τον ποιητή Ούρουνη ίσως άπό πολλούς άρρωστικούς βρεθεί, για το λόγον ότι ο Ούρουνης γράφει και καλά καμιά με το σημαζόμενον θεωρηθεί άδικο. Πιθανό να γράφει κάποτε καλά καμιά με. Τί με τούτο; Μά δέν είναι σιστό τα γέροντά με. Τα καλά ποιήματα τάνάρα, με γενικά δέν είναι τίποτα άρως ή συλλογή του. Τίποτα άρως βιώσιμα δέν παρουσιάζει. Τέτοια βιβλία δέν έχουν τον τόπο τους στη σκεπτική μες κίνηση. Κί άτι δέν είναι

για τη ζωή, να γίνεται άρως άρως, για να μπορούμε άντιπρόδιστα, δίχως τίποτα να μες βλαίνουμε, να προχωρούμε άρως άρως.

ΑΙΜ. ΑΛ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Στο τελευταίο φυλλάδιο της «Ζωής», σ'ένα κριτικό σημείωμα για τις «Έργα του Νεοκλή» του συνεργάτη μες Θρ. Καστανάκη, διάβασα την άπολύτως ήραση:

«Όπως όλα οι γέροι, οι άποτοι δέν έχουν πολλά να πείν, έχει τρομερή μανία επίδειξης και ηρεμίας τρομερά το δέν καινούριο που παρουσιάζει, το άποτο και στην αισθητική του είσοδο και στα ποιήματα (άποτος όντα) σε τ' άρρωστικά πεζογραφήματα (τον) για την άρα δέν παρουσιάζει καμιά πρωτοτυπία, αλλά ένα μπρόνκο ξένια διαβασμάτων άπ' το τραβί του συμβολισμού άποτι πλινθίζον Ρικτό, Κλωντέλ κτλ».

Δέ ήθελα παρτίδα να πείσω τον Τ. Α. για την άρως του Καστανάκη. Έγω είμαι βέβαιος γι' αυτό και μες ήτόντι. Όπως όμως έχω μελέτησι το συμβολισμό άποτις καριώτερες άντιπροσώπους του, όπως έχω γνωρίσι καλά το έργο του Arthur Rimbaud και του Paul Claudel, και άποτις σκεπτικισμός άπο μόνο άπ' την πρώτη της εμφάνιση, αλλά άπ' γέννησή της, την έγγραση του Θρ. Καστανάκη θα έπαιθόμουν να μάθω (σάν άνθρωπος που είμαι, μπορεί να μην είδα καλά) πώς συγγενίβει ο σκεπτικισμός και το ιδανικό του συμβολισμού με την ποίηση του Καστανάκη, και πώς και άπό το ή ποίηση τόση σχετίζεται με τους στίχους ή τα πεζά του μεγάλου πρόδρομου της νεώτερης ποίησης, και του αλεγορικού Claudel.

Θά χρησιμοποιούσα γαρή του Τ. Α. δέν μπορούσε να μου σημαζόσι μες ήράση, ένα στίχο άπό τους δύο γαλλους ποιητές. άπο νάρι μιμηθεί ο Καστανάκης. Άν δέν το κατορθώσει δά μου δώσει το δικαίωμα να τον θεωρήσω άδικο, κ' ή δικαιοσύνη στίχεται στη βίση κάθε καλής και κακής κριτικής.

Α. ΠΡΑΣΙΝΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΗΛΩΣΗ

Κινημένοι από την ιδέα, ότι το έργο του μεγάλου μας Παλαμά αποτελεί μόνον άκωκώδιστον τεχνικωτάτην λογοτεχνικὴν ἐκδήλωσιν σὺν τόποις καὶ σὺν ἐποχῇ μας, ὅτι ὁ Παλαμάς εἶναι ἀνεκμωβήτητα καὶ παγκόσμιον κοινὸς φησιγονομία καὶ ὅτι κατὰ κατὰ, μὴ καὶ ἐντελὲς ἀδικαιολόγητη, σύμπτωση δὲν ἔχει οὐτε ὅπως τοῦ ἡ-
 ἔξει μελετηθῇ, ἀναλυθῇ, προσεχθῇ, καὶ ἐν αὐτῇ διαδυθῇ ὅσο πλάτος τοῦ πρέ-
 πει ἀπαρτίζονται καὶ ἰσορροπία τῇ συντροφίᾳ «ΤὸΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ»,
 ποῦ ποσὸς τῆς ἔχει τὴν κοινὴν ἔξισιν, μελέτη, ἐξονόμισιν, φροντισμένη καὶ
 φωτισμένη ἀνάπτυξη τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ τῇ μ' ἀποσιδηρῶν τρόπον διδασκῇ τοῦ
 ποιῶν. πάντα ἀπὸ καὶ πρὸς πραγματικὴν κατεργασίαν καὶ ποικιλίαν, ἀνάξια τῶν
 ἀνθρώπων, καὶ ἀφαιρῶνται καὶ πρὸς ἀγαθὸν τὴν Τέχνην.

Τὴν ἰδίαν τῆς συντροφίᾳς αὐτῆς τὴ θεωρήσαμε ἀπαραίτητη καὶ γὰρ τὸ λό-
 γον, ὅτι καὶ τῆς μόδας ἔργον ἀνάμεσα στοὺς νέους λογοτέχνεις καὶ λογιῶν ἡ ἀρ-
 νησι καὶ πάλιν. Ὅχι! δὲν εἶναι αὐτὸ τ' ἀρνησασθαι τὴν ἀποσιδηρῶν καὶ καὶ
 τότε καὶ πάλιν ἐξαιρετὴ δουλειά, ποῦ—ἔργον πρὶν ἀπὸ μᾶς. Εἶναι μάταιον ἐπὶ ἀκο-
 ποῦ τ' ἀρξίζομε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑνὸς δόγμα, ποῦ ἄλλοι τὸν περπατήσαν πρὶν ἡ-
 μῶν μᾶς ἀπὸ στήριγμάτου α' αὐτοῦ καὶ ἐκινῶντας ἀπὸ τὸ σημείον, ποῦ αὐτοὶ στα-
 ρησάντες, καὶ πρὸς ἀποσύνθεσιν καὶ μακρὸν καὶ τὴν καλύτερον γὰρ πᾶν.

Ἀκόμα βρισκόμαστε περὶ τὸ νὰ προσθέσωμε, πῶς, μ' οὐ αὐτὰ, δὲ δυνάμει
 μὴ κατὰ τὸν τρόπον πρὸς τὴ μελλομένην ἐργασίαν τοῦ Παλαμά, οὐτε προσπολιότερος
 τυπικοὶ γινώσκοντες καὶ ἀκόμα καὶ περὶ αὐτοῦ, πῶς δὲν ἀρνησασθαι τὴν ἀξίαν τῶσων
 ἄλλων, μερικῶν ὑπερῶν, καλένων μὲν σὺν τῇ Τέχνῃ μας, μὴ καὶ δὲν ἔχον τὴν
 αὐτὴν ἀξίαν, ἀπὸ αὐτοῦ τὸν ἴδιον τὸ χαρακτὴρ τοῦ καὶ τὴν ἀξίαν τῆς, γ' ἀναλε-
 θοῦν καὶ νὰ ἐξισωθῶν, ὅσο ἡ εἰς αὐτὴν πολυσυνέτη καὶ οὐ πολλὰ ἀκωκώδιστη ἐκ-
 δήλωσις τῆς λογοτεχνικῆς φησιγονομίας τοῦ Παλαμά.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Συντροφίᾳς

Γ. Τσουκαλῆς, Γ. Παναγιωτόπουλος,
 Α. Δράκος, Σ. Στεφάνου.

Ἀθήναι, Σεπτέμβριος τοῦ 1921

Υποψήφιος: Χ. ΣΑΡΑΦΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΑ

*Ελλάς καὶ τ' ἀνδρῶν.

Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ: Πρὶν Κανὼν—Ἡ ἀλλοθία γὰρ τ' ἀναρρωσιστὴ τῆς Ἀγ-
 ρομίας. — Ἀθήναι, 1921.

V. ZIEGLINSKI: L' Europe Unie No 1. Essai de programme pacifiste pratique.
 Constantinople 1921.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ: Ὁχλοφῶν. (Πατριτικὴ Συλλογὴ) (Ἐκδοτικὸς Οἶκος Γ. Ι. Βασι-
 λείου—Σταδίου 42, Ἀθήναι).

LOUIS ROUSSEL: ancien membre de l'Ecole d'Athènes. Professeur à l'Institut
 Supérieur, annexé à l'Ecole d'Athènes—Κυριαρχοῦν σὺν μὴ Θεῶν d'au-
 bres à Athènes—Πρῶτος Τόμος (1-142) Ἀθήναι 1921.

ΑΝΔΡΕΟΥ Γ. ΒΑΛΛΟΥ: Δ. Ν. Ι. Λ. Β. Διακρίσεις. Τὸ ἔργον τῶν ἀρσένων τῆς Φυ-
 λῆς. Τὸ ἔργον τῶν ἀρσένων τῶν Ἑλλήνων τῶν Ἑλλήνων—Τεσσαρτὸς ἀριθμὸς Τζο-
 βῆς 897—99 Park Lane Street—Chicago, Ill.

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ: Νηπιόθῳ. Ποίημα (Φιλολογικὸν Βιβλίον) Ἀθήναι 1921.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΔΕΛΤΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ.—(Περιοδικὸν ἑξαμῆνον μὲ τὸ Ζήτημα Βρα-
 βεῖα ἀπὸ τὸ Σχολικὸν γὰρ τῆς ἐκπαίδευσης τῶν Ἑλλήνων ἀποσύνθεσις σὺν Παλαιοῖς—
 Τόμος 3 ἀριθμ. 4. Περὶ τῆς ἐκπαίδευσης: Horwath Endre — Ἡ φησιγονομία τοῦ Σο-
 λωμῶν.—Μ. Τριανταφυλλίδης—Πρὶν καὶ οὐκ. Ἡ ἀλλοθία γὰρ τ' ἀναρρωσιστὴ τῆς
 ἀρσένων.—Ἐκδοτικὸς Οἶκος (Βιβλιοποιεῖα, Χρυσῶν, Πηλῶν). Ἀτ' ὅσο μὲν γὰρ
 φων—Ἀθήναι.

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ. Διακρίσεις. Α. Ι. Καλοκατοχῆς. Ὁδὸς Χαλκίδων Τριπολιτῆ 22α.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.—Διακρίσεις Εἰρημίας Ζωγράφου. Ἔτος 11 Ἰου-
 λιος—Ἰούλιος 1921—Ὁδὸς Μακρῶν 83—Ἀθήναι.

THE NEW ARMENIA.—Ἰούλιος—Ἀθήναι, 1921—243 Broadway, New York.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ.—Μηνιαῖος. Ἐκδοτικὸς Οἶκος—Ἀθήναι 1921. Διακρίσεις
 Πέτρος Π. Τατῆς. 134-140 west 26th Street-New York City.

ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.—Ἐκ-
 δότης Α. Καλοκατοχῆς. Ἔτος 10 ἀρ. 1—Ἀθήναι 1921. Ὁδὸς Γ. Ι. Βασιλείου.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΠΕΛΑΓΙΟΣ ΚΟΡΥΤΣΑΣ—Ὁδὸς Σαρκελῶν—Στὰ Πατῶν. Ὁργανον τῶν ἡμε-
 ριῶν, Ἀνθ. Κωστής, ἀρ. Ι. Ρόγκας.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ—Καθημερινὴ πολιτικὴ ἐφημερίδα, πρὸς μὲν σὺν τῇ
 πάντα ἀπὸ τῆς ζωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἀποσύνθεσις 136 138 140—W—26th St.
 New York City—Πρῶτος Πέτρος Π. Τατῆς—

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ.—Τὸν Σάββαν. Ἡ μόνη ἀνεξάρτητη ἐφημερίδα σὺν Ἀμερικῇ
 Βραβείν καὶ μὲν ἑξαετίας, καὶ τῆς Κοινωνίας δημοτικῆς. Πάντα ἡ ἀποσύνθεσις
 τῆς εἰς παρμένη ἀπὸ τὰ καλλίονα δηγήματα τῆς ζωτικῆς μας γλώσσας. Ἐκδο-
 δεσται ἀπὸ τῆς ἐταιρείας «Καθημερινὴ» κεφάλ. 30,000 δολλ. Πρῶτος Πέτρος Π. Τατῆς.
 Σαβῶν Κοτῆς, Τριπολιτῆ καὶ διακρίσεις Νίκος Δημόπουλος.
 Γραμματεὺς καὶ ἐπὶ τῆς ὕλης. Μιχαῆλ Χαλκῶν. Διακρίσεις τῆς ... 748 So Hal-
 sted ST Chicago 29—.

ΚΟΣΜΟΣ.—Ἐφημερίδα.—Διακρίσεις. Νικολαΐδης.—Ἀθήναι. — Μακρῶν. Ὁ-
 δὸς Εὐρωπαϊκῆς 136—Σμύρνη.

ΤΟ ΒΗΜΑ—'Οδός Εὐρωπ. ἀρ. 109 — Σμύρνη, Διευθ. Ἀριστοῦ Περιδίου. Μᾶς παρουσιάζεται ἡ εὐχάριστη εὐκαιρία νὰ συγχαροῦμε εἰλικρινὰ τὴ Σμύρνη γιὰ τὸν τέτοιον τύπο της. — Γεμάτος Νεοελληνικὴ ζωτικότητα καὶ ἀλήθεια, θὰ βοηθήσει γιὰ τὴν ἀμνηστὴ ἀνάστασιν τῆς Ἰωνίας.

ΝΕΑ ΧΙΟΣ.— Διευθ. Μεγαλὴ Μέλῃς — Προκυμαία — Χίος.

ΝΕΑ ΜΕΓΑΛὴ ΕΛΛΑΣ.— Διευθ. Διαχ. Πλούταρχος Ολιγομίδης— ἐκδότης Σ. Καραμάνος. 46 Rue St. Georges, Paris (9e) — Δημοσιεύει ἐπίσης καὶ πολιτικὰ ἀρθρα στὴ γαλλικὴ γλῶσσα.

ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ.— Ἑβδομαδιαία Ἑφημερίδα. «Ὁργανον τῆς Διεθνoῦς Παρεργατικῆς Ἑνώσεως» Γραφεῖα: ὁδὸς Ergavan Ἀριθ. 4 Γαλατᾶς. Μία ἐφημερίδα ποὺ χρειάζονταν γιὰ τὴν καθοδήγησιν τῶν ἐργατῶν τῆς Πόλεως μας, ποὺ ὡς τώρα πῆγαιναν στὰ τυφλά.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΤΟΥ «ΛΟΓΟΥ»

ΕΛΙΣΑΙΟΥ ΓΙΑΝΙΔΗ: «Γλῶσσα καὶ Ζωή» ἀναλυτικὴ μελέτη τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος	Γρ. 100
ΣΥΛΒΙΟΥ: «Ματωμένα Τριαντάφυλλα»	Δρ. 4
ΑΝΤΩΝΗ ΓΙΑΛΟΥΡΗ: «Φύλλα τῆς Δεῦρας» (διηγήματα) λίγα ἀντίτυπα ποὺ μένουσιν	Γρ. 100
«Βραδυνὰ Τραγοῦδια» (ποιήματα)	» 30
«Ζωῆς Ὀνειρα» (διήγημα).	» 30
«Θέμος Λάσκαρας»	» 40
ΘΡ. Α. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ: «Οἱ Ἑρμῆς τοῦ ἡλιόχαρου» (ποιήματα με πρόλογο).	» 50
Ἵ. ΜΠΕΚΕ: «Ρίμες καὶ Ρυθμοί». Συλλογὴ τῶν πρώτων τοῦ ποιημάτων, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ 1914. Μένουν ἀκόμα λίγα ἀντίτυπα . . .	» 40
Α. ΑΡΓΗ: «Νύχτες». Ποιητικὴ συλλογὴ	» 35
ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ: Pedro Gazar	» 40
ΕΛΙΣΑΙΟΥ ΓΙΑΝΙΔΗ: Ἡ Ἑκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση καὶ ἡ Ἑκθεση τῆς Ἐπιτροπείας	Δρ. 1—γρ. 10
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΤΗΣ Αἰγύπτου: Τραγοῦδια τοῦ λαοῦ μας ἀνθολογημένα γιὰ τὰ παιδιά. (Βιβλίον ποὺ τὸ συστήνουμε σ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ σπύτια)	Δρ. 3,50
ΑΝΤ. ΓΑΒΡΙΗΛ: Οἱ χοῖροι ὠρίζουσιν — Τὰ χοιρίδια κοῖζουσιν — Οἱ ὄφεις ἰύζουσιν	» 2,00
ΝΙΚ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ—Εἰκόνες ἀπὸ τὸ Φανάρι (πρὸς ὄφελος τῶν Σχολικῶν ἀποικίων).	Γρ. 100
ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ: Δρόμοι καὶ Μονοπάτια (ποιητικὴ συλλογὴ) . . .	» 50
«ΔΙΟΝΥΣΟΣ» (περιοδικὸ) ὁλόκληρη ἡ χρονιά (6 τεύχη)	» 150